

# Mezigenerační solidarita v rodinách

Bc. Gabriela Adamová

---

Diplomová práce  
2015



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně  
Fakulta humanitních studií

---

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

## ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Gabriela Adamová**  
Osobní číslo: **H13941**  
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**  
Studijní obor: **Sociální pedagogika**  
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Mezigenerační solidarita v rodinách**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti mezigenerační solidarity v rodinách, altruismu, materiální pomoci, emocionální podpory a finanční podpory.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení zpracovaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

**BRNULA, Peter a Vasko KUSIN. Fenomén pomoci v sociálnom myslení. Bratislava: IRIS, 2013. ISBN 978-80-89238-81-1.**

**CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.**

**JEŘÁBEK, Hynek. Mezigenerační solidarita v péči o seniory. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-80-7419-117-6.**

**LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.**

**MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.**

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jana Krausová, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **7. ledna 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **17. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 7. ledna 2015

  
doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.  
děkanka



  
Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.  
ředitel ústavu

## PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby<sup>1)</sup>;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3<sup>2)</sup>;
- podle § 60<sup>3)</sup> odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60<sup>3)</sup> odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 24.2.2016



<sup>1)</sup> Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 41b Zveřejňování závěrečných prací

<sup>2)</sup> Vysoká škola nerádně může zveřejňovat závěrečné, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků opovnětl a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dizertacím, diplomovými, bakalářskými a rigorózními pracemi odvedanými schůzencem k obhajobě musí být zřízeno nejmenší pět pracovních dní před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určení vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracovního výkonu školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo reprodukce.*

(3) *Plan, že odvedávání práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

3) *zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 25 odst. 3.*

(3) *Do práva autorského také nevstupuje škola nebo školství či vzdělávací zařízení, užije-li učitel na ústřední ústavě přímo nebo nepřímě hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školství či vzdělávacího zařízení (školské dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 66 Školské dílo*

(1) *Škola nebo školství či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odvírá-li autor takového díla učitel svolení bez výměného ohledu, mohou se tyto osoby domáhat náhrady škodě způsobené jejich užitím a škodu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla učít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s ujednáními smlouvy školy nebo školství či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školství či vzdělávací zařízení jsou oprávněny postupovat, aby jim autor školního díla s výdělkem jin uspořádání v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 1 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle úměrnosti až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělků desítkového školou nebo školství či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

## **ABSTRAKT**

Diplomová práce se zabývá problematikou mezigenerační solidarity v rodině. V teoretické části se věnujeme základním pojmům, jakými jsou rodina, vymezení pojmu solidarita, forma jakou může být solidarita v rodině poskytována. Pracujeme s předpokladem, že v našich rodinách mezigenerační solidarita existuje, to znamená, že se jedná o formu zaměřenou na materiální, finanční a emocionální. Zároveň skutečnost, že funkcionální solidarita v rodinách existuje, bylo předmětem dalšího zkoumání v jaké podobě je nejčastěji poskytována a jaký dopad to na respondenty má. Cílem kvantitativního výzkumu je na základě získaných dat vytvořit přehled o nejčastějších formách mezigenerační solidarity v současných rodinách. Předmětem dalšího zkoumání je zjistit v jaké podobě je nejčastěji funkcionální solidarita poskytována a jaký dopad na respondenty má. Proto pro potřeby výzkumu byl vytvořen dotazník, pomocí kterého zjišťujeme, jestli existuje mezigenerační solidarita v rodinách.

Klíčová slova: rodina, solidarita, mezigenerační solidarita, altruismus, materiální pomoc, emocionální podpora, finanční podpora

## **ABSTRACT**

This dissertation explores the issues around intergenerational solidarity within a family. The theoretical part focusses on the basic terminology and discusses concepts such as family, solidarity and its forms within family. The hypothesis is that there is an intergenerational solidarity within our families in existence with the emphasis on the materialistic, financial and emotional elements. Subsequently, the existence of functional solidarity within families, its forms and impact have been explored further. The main aim of quantitative research was to develop the view on the most common forms of intergenerational solidarity within modern family. The subject of further research was to observe the most common form of functional solidarity and its impact on respondents. A questionnaire was developed to collate the relevant data followed by analysis to assess whether intergenerational solidarity exists within families in order to confirm the hypothesis.

Keywords: family, solidarity, intergenerational solidarity, altruism, materialistic support, emotional support, financial support

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Janě Krausové, PhD. za vedení diplomové práce a za ochotu s jakou mi poskytovala cenné rady.

Dále chci poděkovat své rodině, která mne po celou dobu mého studia podporovala, zvláště můj manžel, který mi byl po celou dobu mého studia velkou oporou.

*Motto: „Mezigenerační solidarita a pomoc je vždy směsicí lásky a povinností, které od sebe lze jen těžce oddělit a zvážit jejich vzájemný podíl.“*

Finch Jane

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

## OBSAH

<b>ÚVOD.....</b>	<b>9</b>
<b>I TEORETICKÁ ČÁST.....</b>	<b>11</b>
<b>1 RODINA A JEJÍ VYMEZENÍ.....</b>	<b>12</b>
1.1 TYPY RODIN .....	13
1.2 FUNKCE RODINY .....	14
1.3 SOUČASNÁ RODINA .....	15
<b>2 MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITA V RODINĚ.....</b>	<b>18</b>
2.1 VYMEZENÍ POJMU GENERACE .....	19
2.2 VYMEZENÍ VZTAHŮ V RODINĚ .....	21
2.3 VYMEZENÍ POJMU SOLIDARITA .....	23
2.4 MOTIVACE ČLOVĚKA K POMOCI Z POHLEDU VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE .....	27
<b>3 PODOBY MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITY .....</b>	<b>32</b>
POSKYTOVANÁ POMOC .....	33
OBDRŽENÁ POMOC .....	34
OČEKÁVANÁ POMOC .....	35
<b>4 FORMY MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITY .....</b>	<b>36</b>
POMOC MATERIÁLNÍ .....	36
POMOC PRAKTICKÁ .....	37
PODPORA EMOCIONÁLNÍ .....	37
<b>II PRAKTICKÁ ČÁST .....</b>	<b>39</b>
<b>5 VÝZKUM.....</b>	<b>40</b>
5.1 CÍL VÝZKUMU .....	40
5.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM .....	40
5.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY .....	40
<b>6 METODY VÝZKUMU A SBĚRU DAT .....</b>	<b>42</b>
6.1 VÝZKUMNÝ SOUBOR .....	42
6.2 TECHNIKA A PRŮBĚH VÝZKUMU .....	42
6.3 PRŮBĚH VÝZKUMU .....	43
6.4 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT .....	43
<b>7 VYHODNOCENÍ A ANALÝZA DAT .....</b>	<b>45</b>
7.1 CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ .....	45
7.2 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK .....	53
<b>8 INTERPRETACE A DISKUZE .....</b>	<b>82</b>
<b>9 ZÁVĚR .....</b>	<b>85</b>
<b>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY .....</b>	<b>86</b>
<b>SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ .....</b>	<b>90</b>
<b>SEZNAM GRAFŮ .....</b>	<b>91</b>
<b>SEZNAM OBRÁZKŮ .....</b>	<b>92</b>
<b>SEZNAM TABULEK.....</b>	<b>93</b>



## ÚVOD

Téma diplomové práce je zaměřeno na mezigenerační solidaritu v současných českých rodinách.

Téměř každý člověk se v průběhu svého života setkal se situací, při jejímž řešení potřeboval pomoc druhého. Je zřejmé, že ve zvláště složitých životních situacích člověk nejčastěji očekává a hledá pomoc právě u svých nejbližších, to je u rodiny.

V současné době se pozornost médií a odborné veřejnosti stále více obrací k problematice péče o seniory a nemocné jedince. Na jedné straně se nabízí řešení této péče využitím služeb v sociálních pobytových zařízeních. Na straně druhé je již méně často realizovaná péče v domácím prostředí. A právě zde se otevírá prostor pro budování mezigenerační solidarity v rodinách.

Je třeba si uvědomit, že odchodem seniora do pobytového zařízení se více-generační soužití v rodině zužuje na dvougenerační. V rodinách se tak může ztrácet vzorec pro soužití mladých lidí s nejstaršími členy domácnosti. Současná generace dětí je pak ochuzena nejen o možnost pravidelné komunikace se svojí babičkou či dědečkem, ale dochází i ke ztrátě možnosti předávání životních zkušeností. A to jak směrem od starší generace k mladší, ale i opačně. Vlivem rychlého vývoje moderních technologií se nejstarší generace dostává do komunikační izolace, kdy je neznalost například mobilních telefonů a internetu považována za selhání či neschopnost staršího člověka (z pohledu nejmladší generace). Dále se však absence soužití více generací často odráží na schopnosti anebo neschopnosti prarodičů tolerovat a oceňovat výchovu vnoučat či starost o domácnost u svých dětí.

Přestože si z vlastní zkušenosti uvědomujeme, jak náročná je domácí péče o nemocného seniora, myslíme si, že pokud to alespoň trochu situace dovoluje, je žádoucí, aby měl každý z nás možnost dožít svůj život ve svém přirozeném prostředí, to je ve svém domově. Samozřejmě je vhodné, když se do péče o nemocného zapojí co nejširší okruh členů rodiny, aby nedocházelo nejen k vyčerpání hlavní pečující osoby, ale i k jejímu protěžování či zneužívání pomoci ze strany samotného nemocného jedince. Na mezigenerační solidaritu v rodinách se však můžeme podívat i ve směru od starší generace k mladší, kdy například soužití seniora v domácnosti umožní mladým rodičům přenechat část péče o dítě prarodičům a vrátit se tak dříve zpět do zaměstnání.

Jak se ukazuje, je mezigenerační solidarita v rodinách jedním z aktuálních problémů, kterému se věnuje nejen odborná veřejnost, ale i celá společnost napříč státy. Například v roce 2013 byla hlavním tématem Mezinárodního dne rodin právě mezigenerační

solidarita. Dále například v poselství generálního tajemníka OSN k Mezinárodnímu dni rodin v roce 2013 můžeme nalézt výzvu ke snaze o budování vazeb mezi generacemi v rodině. V neposlední řadě zde můžeme zmínit konferenci Evropské unie seniorů a Sdružení křesťanských seniorů ČR, která proběhla v listopadu loňského roku. I zde byla mezi-generační solidarita hlavním tématem. Při této příležitosti byl představen projekt politické strany KDU – ČSL, nesoucí název „Náhradní babička“. Cílem tohoto projektu bylo nabídnout a zprostředkovat výpomoc seniorů v rodinách s dětmi, ve kterých „chybí“ babička či dědeček. Děti tak získávají zkušenost se soužitím se starším člověkem a naopak senioři nacházejí další smysl života či pocit vlastní potřebnosti a prospěšnosti pro společnost.

Vlivem zkušenosti s domácí péčí o seniora s využitím pomoci dalších rodinných příslušníků, jsme se rozhodli tímto problémem zabývat v diplomové práci. Na základě námi zrealizovaného průzkumu se pokusíme zjistit, zda a do jaké míry je rodina připravena a schopna být nápomocna při péči o seniora, případně o rodinného příslušníka, vyřazeného z běžného života díky nemoci nebo stáří.

Přesto doufáme, že naše práce přispěje k uvědomění si, jak je rodina a harmonické soužití několika generací důležité.

## I. TEORETICKÁ ČÁST

## 1 RODINA A JEJÍ VYMEZENÍ

Není pochyb o tom, že právě rodina patří k nejstarším výchovným institucím a i přes všechny sociální a kulturní proměny si zachovala své zásadní výchovné postavení při formování jedince, což se následně může odrážet i na kvalitě celé společnosti (Grecmanová, 1998, s. 19).

Je jisté, že se vymezení pojmu rodiny v průběhu dějin lidské společnosti několikrát změnilo. Rodina může být vnímaná jako základní jednotka v každé lidské společnosti, funguje jako primární společenská skupina osob spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za péči a výchovu dětí (Dunovský, 1986 in Procházka, s. 102). Taktéž A. Giddens vidí rodinu jako skupinu osob, které jsou přímo spjaty příbuzenskými vztahy, kdy dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Příbuzenský vztah je pro Giddense (2001, s. 156) vztah mezi jedinci, který vzniká na základě sňatku, nebo na základě pokrevních vazeb v liniích otce či matky.

Rodinu lze také vnímat jako institucionalizovaný sociální útvar, který tvoří nejméně tři osoby, mezi kterými existují úzké rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základním prvkem tohoto sociálního útvaru je dyadický pár – muž a žena, tj. nějaká forma manželství, partnerství osob opačného pohlaví, které má trvalejší ráz, a také na příbuzenství. Podle Krause (2008, s. 78) je výchozím znakem každé rodiny existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk.

Na mezigenerační solidaritu upozorňuje v definici rodiny například Hartl, Hartlová, podle kterého je definice rodiny následující: „*Rodina (family) společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.*“ (Hartl, Hartlová, 2009, s. 512). Nejen na výchovu, ale především i na socializaci dítěte má zásadní vliv rodinné prostředí. Rodinné prostředí je vždy spojeno s konkrétním prostorem (rodný dům, či byt, ve kterém jsme založili rodinu a vychovávali své děti), tento prostor jak říká Procházka (2012, s. 102) rodina utváří, udržuje, v něm se rodina rozšiřuje a s průběhem času i mění. Tento model rodiny, tvořený rodiči, jejich dětmi, případně prarodiči, vykazuje stabilitu ve všech epochách vývoje lidstva a téměř ve všech společnostech. Můžeme jej proto bezpečně označit za základní článek lidské společnosti.

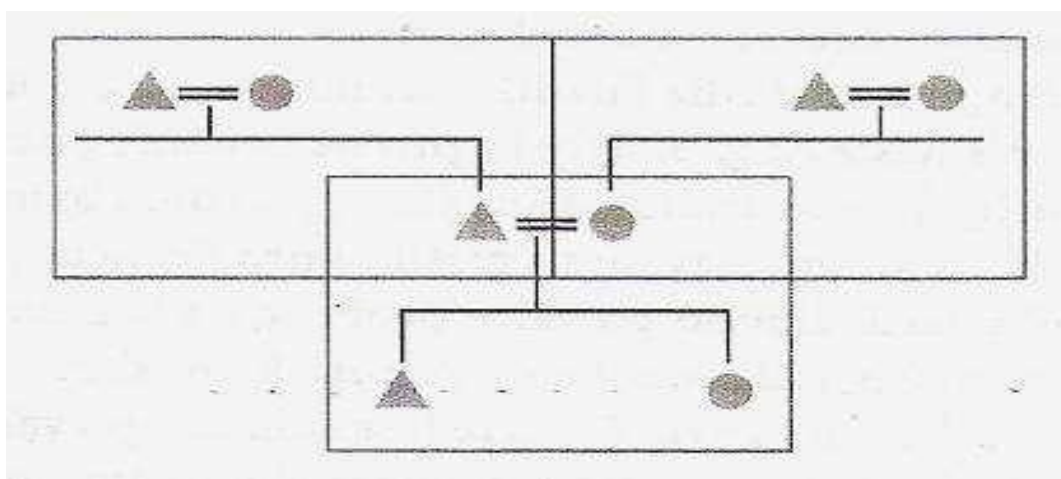
Závěrem můžeme říci, že dle Plaňavy (2000), lze rodinu z hlediska dominantní role pojmout jako strukturovaný celek, jehož smyslem, účelem i náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí.

## 1.1 Typy rodin

Moderní rodina, tvořená párem rodičů a dětmi, bývá sociology nazývána též rodinou nukleární. Rodinu rozšířenou o blízké příbuzné, například o prarodiče, strýce, tety a ostatní příbuzné potom sociologové nazývají rodinou rozšířenou. Pro odlišení typu rodiny, v níž jedinec vyrůstá jako dítě a kterou sám zakládá, se nabízejí pojmy rodina orientační a prokreační. Dále lze, dle Krause (2001), hovořit o rodině úplné a neúplné. V každém případě, jak uvádí Přadka (1983 in Kraus), je to takové prostředí, do něhož se člověk rodí, je pro něj toto prostředí přirozené a přejímá vzorce chování a hodnot tak, jak je vnímají jeho rodiče.

Naopak autoři Colina Rosser a Christopher Harris zobecnili koncept rodiny do „*core family*“, a ve své studii rodiny a příbuzenských sítí malého města v jižním Walesu (1965) došli k následujícímu odlišnému názoru, než byl do té doby prezentován. Zjištěním bylo to, že základní jednotkou příbuzenstva není nukleární rodina, ale svazek, který vzniká mezi generacemi po sňatku dětí. Dle výše zmíněných autorů je „*core family*“ tvořena dvěma rodinami prarodičů, spojenými vztahem k vnoučatům, a samozřejmě rodinou v reprodukčním věku, jež vznikla sňatkem jejich dětí a vnoučata vychovává. Goldthorpe tuto studii později potvrdil, ale tuto rodinu nazývá rodinu „*T-core*“ a vytváří její grafické znázornění v následujícím schématu. (Možný, 2002, s. 52)

Obr. 1 Schéma rodiny *T-core* (Goldthorpe In Možný, 2002, s. 60, 2008)



Pramen: Rosser a Harris (1965) podle Goldthorpe (1987:70)

## 1.2 Funkce rodiny

Na funkci rodiny lze pohlížet z několika pohledů. Například z vývojového hlediska Langmeier a Krejčířová (2008, s. 183) uvádějí jako základ funkce univerzální lidské rodiny funkci reprodukční, hospodářskou, emocionální a socializační.

Podle Krause (2008) funkce rodiny biologicko-reprodukční má význam jak pro společnost jako celek, tak také pro jedince, který rodinu tvoří. Pro svůj zdárný rozvoj potřebuje společnost stabilní reprodukční základnu. Podle současného trendu však ve většině vyspělých zemí klesá porodnost, což dokládá i skutečnost, že se v roce 1999 v ČR narodilo nejméně dětí za celé 20. století. Na základě toho můžeme říci, že význam biologicko-reprodukční funkce rodiny spočívá především v uspokojování biologických a sexuálních potřeb a v neposlední řadě i dotvoření smyslu lidského života.

Rodina zastává také funkci sociálně-ekonomickou, jako významný prvek rozvoje ekonomického systému společnosti. To znamená, že všichni její členové se zapojují do všech sfér výroby, ať už je tím sféra výrobní či nevýrobní. Nesmíme zapomenout, že rodina sama je i významným spotřebitelem trhu, který je na rodině taktéž závislý.

Jednou z dalších funkcí, která je v literatuře zmiňována je funkce ochranná (nebo-li zaopatřovací, či pečovatelská) spočívající v zajišťování životních potřeb (biologických, hygienických anebo zdravotních) nejen dětí, ale všech členů rodiny.

Jako další funkce je dle Krause (2008, s. 82) socializačně-výchovná funkce rodiny, jejíž podstata spočívá v tom, že rodina jako první učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojit si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti. Je to funkce, kdy rodina má ústřední úlohu připravit svoje potomky na vstup do praktického života. V tomto bodě můžeme zmínit i opačné působení mladší generace na starší. Protože se prodlužuje doba soužití tří generací, může tak mladší generace působit na své rodiče a prarodiče nejen v užší, ale i v širší rodině (jednou z pomoci mladší generace starší je například pomoc s obsluhou a používáním moderních komunikačních prostředků, čímž umožňují starší generaci udržet krok s moderní dobou a zbavit se tak pocitu méněcennosti).

Langmeier a Krejčířová (2006, s. 183) ještě navíc k funkci socializačně-výchovné uvádějí přenos základního kulturního povědomí o svém společenství.

V rodině je ale také třeba myslet na volné chvíle a způsob trávení volných chvil, které samozřejmě patří dle Procházky (2012, s. 110) mezi její další nejdůležitější funkce a to ve

smyslu výchovného působení způsobu trávení volného času. Kdy volný čas je podle Procházky (2012) chápán jako čas, který můžeme trávit dle svého uvážení. Vhodně využitý volný čas může mít následně pozitivní vliv na utváření žádoucího životního stylu. Naopak nadměrné množství volného času a jeho nevhodné trávení může mít za následek patologické jednání. Proto vliv rodiny na to, jak bude potomek trávit svůj volný čas je důležitý a nesmí být podceňován.

Poslední a zásadní funkcí rodiny je funkce emocionální, protože žádná jiná instituce nedokáže vytvořit podobné a tak potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty a tak podstata a smysl nemohou být nikdy proměněny. Jak však upozorňuje Kraus (2008, s. 83) díky problémům, se kterými se v poslední době současná rodina potýká se funkce emocionální plní jen s velkými obtížemi.

Na základě odborné literatury můžeme říci, že rodinné prostředí ovlivňuje výchovu a socializaci dítěte celou řadou svých aspektů. Jedná se přitom o momenty vztahové, materiální a sociálně kulturní. Procházka (2012, s. 112) mezi vztahové momenty řadí strukturu rodiny, její úplnost či neúplnost, přítomnost sourozenců, prarodičů, interakce a komunikace mezi jejími členy navzájem a mezi rodinou v širším okolí, přítomnost výchovných cílů, výchovného stylu v rodině. K materiálním aspektům patří dle Procházky například vybavení rodinného prostředí a s tím související podnětnost. A v neposlední řadě jsou sociálně kulturní aspekty prezentovány vzděláním a vzdělaností rodičů, povahou jejich zaměstnání a dalšími aspekty reprezentujícími společenskou vrstvu.

### **1.3 Současná rodina**

Přestože současná doba klade vysoké nároky a požadavky na rodinu, rodina významně posílila svůj význam. Jedná se především o poskytnutí útočiště a opěrného bodu pro své členy, a to především pro děti, které se mohou uchýlit do bezpečí rodinného kruhu. Současná rodina je tedy stále nenahraditelnou institucí. K určitým proměnám v plnění funkcí rodiny však nepochybně došlo.

Například podle Durkheimovy koncepce vzniká manželská rodina jako důsledek vydělení se z nukleární rodiny, z příbuzenské rodiny. Jakmile vlastnictví již není vázáno na dům, každý člen rodiny, dokonce i děti, může mít svůj vlastní majetek. Autorita a práva otce jsou vlivem státních zásahů stále více omezována, dosažením plnoletosti ztrácí dítě právní závislost na otci a stává se plně autonomním právním subjektem. E. Durkheim se domníval, že dědění majetku a sociální statusu, které se dříve zakládalo na pevnosti a kontinuitě

rodiny, ztrácí stále více na významu. Díky tomu dnešní rodina tak pozbývá svou základní stabilizaci. Tady nacházíme rozdíl v chápání příbuzenských sítí ze strany Možného a Goldthorpa. Podle Možného (2002, s. 28) se manželská rodina vyděluje z příbuzenských sítí, dochází k personalizaci vztahu v manželském páru, jenž se proměňuje ve výlučnou sociální vazbu. Naopak dle Goldthorpa nedochází k personalizaci vztahu manželského páru, nedochází tak k personalizaci vztahu manželského páru, ale rodina vzniká vytvořením až po sňatku dvou jedinců (jedná se o vztah tvořený dvěma rodinami rodičů, prarodičů).

V odborné literatuře nalézáme informace nejen, jak lze chápat změny rodiny z pohledu sociologického, ale i z pohledu sociálně pedagogického. Pro potřeby této práce jsme vybrali charakteristiky změn, které přehledně definovali Kraus a Procházka.

Kraus (2008, s. 80-85) hovoří o následujících proměnách, kterými současná rodina prochází:

- změna rolí v důsledku demokratizace uvnitř prostředí rodiny, ztráta dominance otce v rodině, vztah mezi rodiči a dětmi je více partnerský, změna v dělbě práce,
- izolovanost rodin od okolního světa, ztráta sousedských pospolitostí a příkladů mezigeneračního soužití,
- zmenšování rodin, změna reprodukčního chování, roste počet jednočlenných domácností, roste počet osamělých žen s dětmi,
- dezintegrace rodin, změna ve vzájemném soužití dospělých a dospívajících dětí,
- přetížení rodin, v podobě nadměrného zatížení rodičů v podobě pracovního zatížení, často dochází k dvoukariérovému způsobu života, díky čemuž rodina přestává být emocionálně vyváženým prostředím,
- nestabilita rodiny, rozpadá se každé druhé manželství,
- roste zadlužení českých domácností.

Procházka (2012, s. 117) k výše uvedenému výčtu proměn současné rodiny navíc dodává prodlužování doby mládí a dospívání, dostupnost antikoncepce a tolerování předmanželského i mimomanželského sexu, což má za následek zvyšující se počet nese-zdaných soužití. Snižování závaznosti manželského svazku a s tím spojená očekávání a zvyšování nároků na osobní spokojenost, což směřuje k tomu, že se při prvních problémech vše řeší rozvodem. Výsledkem je dle Procházky (2012) rozvolnění společenských norem, majících za následek zvyšování rozvodovosti, která není v současné společnosti vnímána jako neobvyklá, či nemorální.



Již samo definování či vymezení současné rodiny jako malé primární skupiny je velmi obtížné, protože tradiční kritéria definice rodiny přestávají platit. Mezi tradiční kritéria již také nelze řadit instituci manželství, protože tato instituce dnes není nutnou podmínkou rodinného života. V současné době je přibližně třetina dětí narozená mimo legitimní manželství. Nelze si ale myslet, že by takováto soužití nemohla fungovat jako rodina. Podle Krause (2008) mohou i takováto soužití plnit stejnou funkci jako rodina a splňovat tak další její znaky – ke kterým patří bydlení pod jednou střechou a vzájemná kooperace mezi sebou v rámci společensky uznávané dělby práce. Přesto, ale i právě proto je rodina nenahraditelnou institucí, mající svou nezastupitelnou roli při předávání hodnot z generace na generaci a je nejvýznamnějším socializačním činitelem.

V první kapitole jsme se pokusili vymezit pojem rodiny, přiblížili jsme její druhy, zabývali jsme se funkcí rodiny a jejími změnami v současnosti. V následujících kapitolách popíšeme mezigenerační solidaritu v rodině a její vymezení.

## 2 MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITA V RODINĚ

Termínu mezigenerační solidarita jako první použil Vern L. Bengston. Ten se pokusil o vysvětlení toho, jak lze vyložit příbuzenskou podporu, respektive vztahy rodičů, jejich dospělých dětí a vnoučat.

Mezigenerační solidaritou bychom mohli podle Haškovcové (2010, s. 102) více či méně nazvat pomoc a ochotu být nablízku když „moje“ rodina to potřebuje. Tedy jde o pomoc, která se nevyčísľuje ani penězi ani hmotnými statky, je to pomoc, jež by měla být samozřejmá a měla by existovat nezištně a neplánovitě. Určitě by taková pomoc neměla být vymahatelná, měla by vycházet z vnitra každého, kdo je součástí společenství, jež nazýváme rodinou. Soudržnost, dle Haškovcové (2010), vzniká mezi jednotlivci a skupinami a je založena „na společně sdílených hodnotách, na důvěře mezi lidmi, na nepříliš velkých sociálních rozdílech a na očekávání solidární pomoci v případě nouze“.

S mezigenerační solidaritou souvisí i pojem mezigenerační učení, kdy máme na mysli jevy a procesy, které napomáhají obousměrnému (vzájemnému) přenosu poznatků, zkušeností a postojů v rodině. Jedná se tedy o učení uskutečňované v konkrétních situacích rodinného života, v interakcích a společných činnostech zúčastněných generací (dětí, rodičů, prarodičů). Takové učení nabývá různých podob, z nichž se soustředujeme právě na společné činnosti v rodině, které dávají příležitost učit se všem zúčastněným. Aby fungovala mezigenerační solidarita, musí docházet k interakci mezi jednotlivými členy rodiny. Z důvodu zvětšujícího se počtu starších osob v populaci, můžeme toto vnímat jako problém, ale můžeme tuto situaci vnímat jako výzvu a příležitost pro všechny generace. Příležitostí zde máme na mysli právě možnost mezigeneračního učení se mezi generacemi, kdy starší generaci zde můžeme vnímat jako studnici neocenitelných zkušeností, poznatků a také významným nositelem tradic. Jak upozorňuje Rabušicová (2011, s. 5), dokonce péče o starší generaci může přinášet mladším generacím mnoho silných a uspokojujících emocionálních prožitků a může také ovlivňovat jejich hodnoty a měnit jejich stereotypy.

Z vývojového hlediska raná zkušenost z rodiny s mezigenerační solidaritou a emoční podporou posiluje ochotu a připravenost zachovat se v době své pozdní dospělosti ke starým rodičům podobným způsobem. Na základě toho Vágnerová (2007) uvádí, že model rodinného chování k příslušníkům různých generací ovlivňuje i jejich pozdější rozhodování.

Dle Možného (2002, s. 59) můžeme mezigenerační solidaritu vnímat jako určitou teorii sociální směny, tedy skupiny teorií o fungování systému a symbolické interakce, teorií inspirovaných „sociologií konfliktu“ a o sociobiologických podnětech.

V souvislosti s teorií „sociální směny“ E. a U. Foaovi (1980) hovoří o seznamu proměnných, v nichž člověk zvažuje náklady a výnosy. Mezi tyto proměnné zařazují lásku, status, služby, zboží, informace a peníze. Pro teorii sociální směny ale peníze nejsou na prvním místě. Na prvním místě je to, co si členové rodiny vyměňují, ale nejsou to peníze...

Důvodem k pomoci pak může být především loajalita vůči rodině, pocit povinnosti a nezřídká i viny, v důsledku manipulací a tendence splnit to, co se od nich očekává. Novák (2007, s. 41) i Vágnerová (2007, s. 287) shodně uvádějí, že příjemci pomoci jsou výrazněji ženy dožívající se vyššího věku nežli muži. A jsou to právě dcery, které přebírají péči o matku prakticky automaticky bez ohledu na aktuální úroveň jejich vztahů. Muž se hlavním pečovatelem stane dle výše zmíněných autorů nejpravděpodobněji tehdy, pokud je jedináčkem, pokud sourozenecké skupině chybí sestra nebo je-li rodičům prostorově nejbližší ze všech sourozenců. Hovoří se zde o dceři jako o hlavním pečovateli stárnoucích rodičů. A právě od této dcery se očekává přijetí pečovatelské zodpovědnosti a udržování mezigenerační solidarity v rodině.

## 2.1 Vymezení pojmu generace

Generace je dle pedagogického slovníku: „*v biologii potomstvo rodičů žijící ve stejném čase; u lidí 20 let; v sociologii průměrné období mezi narozením rodičů a narozením jejich dětí; podmíněno kulturně; v psychologii souhrn jedinců, kteří se narodili a vyrůstali spolu v téže době (generace beatníků, generace hippies aj.) kohorta, interval generační.* (Hartl, 2009, s. 176)

Ondrejkovič (2013, s. 48-64) generaci považuje jako souhrnné označení lidí narozených v poměrně stejném časovém období (zpravidla 30 let – tzv. generační odstup) někdy i ve stejném roku anebo lidí se stejnými zájmy vyplývajícím z jejich narození v poměrně stejném časovém období.

Slovo generace lze také používat pro označení určitého časového úseku jako takového, čímž máme na mysli generace, které prožívaly v určitém časovém úseku podobné problémy, jakými mohou být například krizová léta. Z hlediska socio-kulturního je dle Mannheim (1984, s. 509 – 565 in Ondrejkovič) však důležitější, že generace nevzniká narozením se přibližně ve stejném období, ale vytváří se v procesu komunikace. Dále podle Bo-

ehenkampa (2011 in Ondrejkoivič) generace není žádným konstruktem. Generace lidí jsou spojené věkem, hodnotami, vzorci chování, historickými událostmi a jejich přežíváním. Při náhlých sociálních změnách obsáhne však jedna generace méně kohort.

Pro současnou sociologii je stále inspirativní přístup ke studiu problému generace jako u K. Mannheim (20. stol.), který pohlížel na generaci jako na zvláštní formu kolektivně sdíleného vědění. Mannheim in Kalibová (2009, s. 53) klade důraz na generační kontext a na fázi mládí, resp. adolescence při utváření generační zkušenosti. Nové sociologické koncepty chápou generaci jako kolektivní agregát naplněný sociálně strukturovanými životními historiemi, respektive jako sociální konstrukci životního běhu, zabývající se jeho institucionalizací, standardizací i utvářením individuální identity. Stále se zde zdůrazňuje buď linie původu a sociální reprodukce (předávání hodnot a norem z rodičů na děti), nebo vzájemná závislost uvnitř věkových skupin spojená s prvky solidarity, směny, ale i konkurence a konfliktů, nebo specifická kolektivní identita, založená na sdílené zkušenosti, respektive kolektivní paměti.

V demografii hovoříme o generaci jako o souboru jedinců, kteří mají, jak uvádí Pavlík (1986, s. 96-101) stejný rok narození. Někdy se užívá v tomto smyslu také termín ročník. Takovouto skupinu pojí dobově podmíněný styl života a způsob myšlení. U jiných druhů událostí používáme termínu kohorta, je to např. soubor narozených dětí prvního pořadí v daném roce, to je kohorta narozených prvního pořadí. Kohorta jako soubor osob, u kterých došlo v tom stejném časovém intervalu k určité demografické události. Generací se označují např. také potomstvo určitého souboru osob, např. první nebo druhá generace; v tomto smyslu je synonymem termínu pokolení.

V souvislosti s generací je v odborné literatuře spojován pojem generační konflikt. Střídání generací je provázáno sociálními konflikty, které mohou mít různou intenzitu a různou podobu. Odcházející generace se vzdává svých sociálních pozic postupně. Zpravidla mluvíme o mladé, nastupující generaci, střední a odstupující generaci. Střídání generací a konflikty se nezdá manifestují v nejrůznější podobě i v rodině, přičemž dle Ondrejkoiviče (2013, s. 47-62) mohou nabývat latentní anebo zjevnou, manifestovanou podobu. Nejednou jsme svědky projevů generačních neshod na veřejnosti, v politickém životě, v oblasti řízení, ve vědě, technice, umění a literatuře. Generační neshody mohou být také uměle, ba i účelově rozdmýchány, zpravidla s cílem přístupu k moci.

Generační konflikt je tedy specifickým konfliktem, jako rozpor v procese vývoje, kdy každá generace vystupuje jako relativně samostatná sociálně formující se síla. Příčinou konfliktu je uznání anebo snaha uznávat rozdílné hodnotové systémy, ba i normy, podmiňující sociální chování.

Jak se výše zmínění autoři shodují, generace je prostřednictvím generačních konfliktů jedním z významných faktorů dynamizující společnost. Z pohledu vývojové psychologie jsou jednotlivá vývojová období také obdobími vyrovnání se s konfliktem, který člověka posune do dalších vývojových etap, ale také konfliktem rozdílných názorů a náhledů na svět, které jednotliví účastníci na své životní poutí řeší.

## 2.2 Vymezení vztahů v rodině

Jak jsme uvedli v předchozích kapitolách, vztahy v rodině netvoří zdaleka jen jeden pár. Po opuštění své orientační rodiny zakládáme rodinu nukleární, čímž ale nedochází k opuštění ostatních příbuzenských vazeb a emancipace z vlivu svých rodičů. Podle Nováka (2007, s. 23) dochází k různým variantám rodinných vztahů a vrstev, u kterých můžeme očekávat následující vazby:

- A. Pár bez dětí - 2 lidé, jeden dvoustranný vztah.
- B. Rodiče a dítě – 3 osoby, tři možné dvojstranné vztahy, rodinný trojúhelník.
- C. Rodiče a dvě děti – 4 osoby, šest možných dvojstranných vztahů. Rodinný čtverec.
- D. Rodiče a tři děti – 5 osob, deset dvojstranných vztahů. Rodinný pětiúhelník.

Jedná se o počty osob, které aritmetickou řadou rostou a tím roste i počet dalších vztahů a interakcí mezi jednotlivými účastníky. A jsou navzájem propleteny vztahy a mírou sympatií a obráceně.

Přehlednou analýzu mezigeneračních vztahů v rodině, ve které je uvedena i širší rodina a příbuzenstvo se všemi vztahy a interakcemi napříč generacemi popisuje Bengston a Srader (1982) v následující tabulce:

Tabulka 1. Analýza rodinných intergeneračních vztahů – operacionalizované proměnné

---

**A. Rodinná struktura generací**

A-1 Počet žijících členů rodiny subjektu:

- a) Děti
- b) Rodiče parametry sociálních jednotek
- c) Prarodiče nebo vnuci
- d) Příbuzní získaní sňatkem (zeťové, snachy, tcháni)
- e) Sourozenci

A-2 Typ vazeb podle pohlaví: muž-muž, muž-žena, žena-žena, žena-muž

A-3 Typy lineárního příbuzenstva (počet jednotek)

A-4 Geografická proximita každého z výše uvedených subjektů

A-5 Kompozice domácnosti subjektu

**B. Asociační solidarita:**

B-1 Frekvence interakce subjektu a příbuzných v rámci /integrace společných aktivit/

B-2 Typ sdílených běžných aktivit

**C. Afektivní solidarita**

C-1 Vnímaná kvalita interakce: citovost, vřelost, těsnost, /integrace porozumění, komunikace, ohled na druhého/ostatní, důvěra

C-2 Vnímaná reciprocita interakce: city (sentiments) projevované druhými

**D. Konsensuální solidarita**

D-1 Stupeň podobnosti/konfliktu v obecných hodnotách /integrace

D-2 Stupeň podobnosti/konfliktu ve specifických názorech (sociopolitická, náboženská orientace apod.)

D-3 Percepce podobnosti/konfliktu

**E. Funkcionální solidarita**

E-1 Druh směřované podpory mezi příbuznými /integrace

E-2 Percepce reálné či potenciální podpory mezi příbuznými

**F. Normativní solidarita**

F-1 Příklady norem regulujících asociační, afekcionální, integrace konsensuální a funkční solidaritu

F-2 Percepce explicitně či implicitně ustavených norem regulujících příbuzenskou solidaritu

---

Podle [Bengtson; Schrader 1982: s. 116. In Sýkorová]

Bengston (1982, s. 116 in Sýkorová), s nímž je nejčastěji tento model spojován, vidí v solidaritě především „metakonstrukci“, to je nástroj explanace příbuzenské pomoci a podpory a orientace směřujícím k empirickým šetřením.

Bengstonův koncept (1982, s. 116 in Sýkorová) pracuje s několika typy solidarity:

1. Asociační, vyjádřenou kvantitativně vzájemnou interakcí mezi členy rodiny.
2. Afektivní, která je dána kvalitou interakce vnímanou členy rodiny navzájem, tedy citovostí, vřelostí, porozuměním, ohledem k druhému, reciprocitou vztahů apod.
3. Konsensuální, solidaritou, která je zaměřena na hodnotové, politické a náboženské sdílení stejných názorů.
4. Funkční, určená mírou a směrem určité směny.
5. Normativní solidaritou, vycházející ze sociálních norem jednotlivých rodin, které regulují vztahy uvnitř rodiny.

Na základě výše zmíněných definic můžeme říci, že rodina je sociálním uspořádáním jedinců a je hodnotou společnosti. Dle Sýkorové (1996 s. 59) rodina je zasazena do demografického, ekonomického, sociálně politického kulturního rámce konkrétní společnosti a ten determinuje vzájemnou interakci, velikost rodiny. Tato velikost rodiny je dle Sýkorové (1996 s. 59) mimo jiné ovlivněna rozvodovostí. V souvislosti s tím je třeba zmínit pojem rod, chceme-li rodina.

Pojem rod podle Výrosta, Slaměníka (2008 s. 169, 170) vyjadřuje to, že se jedná o sociální uspořádání, ne o biologický rozdíl, který je důležitý a rozhodující hlavně pro muže a ženu. Rod a rodina je hodnota a je považován za nejdůležitější sociální charakteristiku spolu s profesí, vzděláním a etnicitou.

### **2.3 Vymezení pojmu solidarita**

Tato kapitola je mimo jiné věnována chování z pohledu solidarity, kdy hovoříme o sociálním chování a motivaci k prosociálnímu, interpersonálnímu chování.

Nakonečný (1999, s. 105) hovoří o pro-sociálním chování, jež patří do oblasti motivace sociálního chování, které můžeme označovat termínem altruismus. Altruismus je možno vnímat jako specifický případ pomoci v nouzi, nebo jej také můžeme označovat jako chování, které se vyznačuje upřednostněním dobra ostatních na úkor svého vlastního.

Pro-sociální chování Výrost, Slaměník (2008, s. 286) vymezuje jako jakýkoliv akt chování vykonaný ve prospěch druhého člověka nebo skupiny osob, tedy takové chování, jehož cílem je přinést užitek jiným osobám. Objektem činů pro-sociálního chování mohou být osoby známé nebo zcela neznámé, cizí. To, že se jedná o známého člověka, kterému je poskytována pomoc může být rozdílné například v tom, že pomoc přichází rychleji. Klasický behaviorismus předkládá, že každé chování je buď odměňováno, nebo trestáno, že je řízeno důsledky vyvolanými bezprostředně nebo předjímaně. Jestliže takové chování zůstává bez odezvy, vyhasíná. Pak by bylo možné usuzovat na to, že pro-sociální chování je buď vrozené, nebo pevně zabudované do motivační struktury osobnosti během procesu socializace. N. Machiavelli a také například T. Hobbs in Výrost Slaměník (2008, s. 286) uvádí, že člověk je ve své podstatě egoistický a že pro-sociální chování není člověku vlastní, ale je vynucené. J. J. Rousseau, naopak zdůrazňoval, že člověk je od přírody dobrý, ale společnost jej v průběhu života kazí, čímž negativně ovlivňuje jeho přirozené tendence k pomoci a ke spolupráci.

Pokud bychom tedy chtěli hovořit o altruismu jako o zdroji pro-sociálního chování, je nutno hledat ve vlivech prostředí a výchovy. Nejčastěji můžeme altruismus a normy pro-sociálního chování vidět v teorii sociální výměny, tedy normy o sociálním chování a empatii. Pro-sociální chování jako teorie sociální výměny vychází dle Výrosta, Slaměníka (2008, s. 289) z toho, že v sociální interakci si lidé vyměňují informace, služby, sympatie, lásku, ale také pomoc na základě zvážení vynaloženého úsilí a předpokládaného zisku, kterým může být například mimo již výše uvedené zisky i dobrý pocit z poskytnuté pomoci. Ačkoli u pro-sociálního chování není patrný osobní prospěch, předpokládá mnoho autorů, že toto chování přináší odměnu ve smyslu sebeuspokojení, dobrého pocitu z vykonaného skutku.

J. W. Tibaut, H. H. Kelley, 1959 in Výrost, Slaměník (2008, s. 233, 234) interdependence theory a jejich teorie vzájemné závislosti, chápou interakci mezi partnery jako nejpodstatnější znak všech forem blízkých vztahů. Účast v interakci přináší jedinci pozitiva i negativa, pro které teorie vzájemné závislosti používá pojmy odvozené spíše z oblasti ekonomie – zisk, tj. odměna, užitek, respektive prospěch, který pro jedince ze vztahu plyne a cena, to je náklady, negativa i oběti, kterými jedinec za udržení blízkého vztahu k jiné osobě „plácí“. Teorie vzájemné závislosti, stejně jako všechny koncepce opírající se o zázemí teorie sociální výměny (social exchange theory), je postavena na základním předpokladu, který hovoří o tom, že jedinci vstupují do interpersonálních vztahů a udržují je pro prospěch,



respektive zisk, který jim tento vztah přináší (P. Blau, 1967, G. C Homans, 1961). Jedná se o zisk v podobě pozitivních emocionálních prožitků, mírou uspokojení potřeb, které v tomto vztahu jedinec dosahuje. Oproti tomu je cena, kterou charakterizuje míra vynaloženého úsilí, negativních emocí, vnitřních konfliktů a ztrát, které jedinec do vztahu vkládá v zájmu jeho udržení.

Můžeme se ale setkávat s názorem, že pomoc druhému je poskytována skrze normy, jež jsou podmínkou pro jejich naplnění a stávají se tak hnací silou pro-sociálního chování. Tedy normy, kterou vyžaduje společnost a je podmínkou pro-sociálního chování. Protože souvislost mezi altruistickým chováním a osobní morálkou dle Nakonečného (1999, s. 110) existuje. Sociální soužití vyžaduje určité chování a jednání, které musí být v souladu s normami dané sociální skupiny. Jedinec má potřebu akceptace od své skupiny a takovéto chování se mu vyplácí k přežití ve své sociální skupině.

Norma v tomto případě představuje sociální očekávání skupiny, a jak uvádí Výrost, Slaměník (2008, s. 288) předepisuje takové chování, které je přímo vyžadované skupinou. Interiorizovaná norma se stává přesvědčením, zásadou, morálním principem a uplatňuje se při rozhodování o způsobu jednání a chování. U hluboce zvnitřněných norem pociťuje člověk dle Výrosta, Slaměníka (2008, s. 288) při chování v souladu s ní uspokojení, zvýšené sebe-ocenění a pozitivní emoce, zatímco při chování v rozporu s normou zažívá negativní sebehodnocení, sebeobviňování a negativní emoce.

Obecně existují dva druhy norem a to jsou reciprocita a sociální odpovědnost. Reciprocita jako očekávání splacení dobra dobrem s tím, že nepomohu tomu, kdo mi ublížil nebo mne poškodil. Druhým motivem je norma sociální odpovědnosti, která předpokládá to, že lidé pomohou těm, kteří jsou na nich závislí a pomoc potřebují, a to bez ohledu na opěťování pomoci. Výrost, Slaměník (2008, s. 289) upozorňují na to, komu je pomoc poskytována, co způsobilo tuto situaci či stav nebo potřebu pomoci. Protože je-li důvodem vlastní nedbalost, lenost, nedostatek předvídavosti může být ochota pomoci nevelká.

Proto je vždy nutno při jakémkoliv jednání a třeba i při řešení situace umět tuto vyřešit tak, aby ani jedna strana neměla pocit ztráty. Vždy je také důležitá schopnost pomáhajícího vžít se do toho co prožívá jak ten co pomáhá, ale i ten co pomoc potřebuje. Snadněji pak zapůsobíme ve smyslu redukce svého vlastního nepříjemného stavu. Empatie má tedy kognitivní základ, který usnadňuje rozpoznání situace vyžadující pomoc. Empatie se pak stává dle Výrosta, Slaměníka (2008, s. 290) motivujícím faktorem pro-sociálního chování, obsahujícího jak aspekt pro-sociální, tak i poněkud egoistický, tedy odstraňující především nepří-

jemný strach nebo úzkost. Pravda ale je taková, že pro-sociální chování je výrazně determinováno samotnou situací, okolím a osobnostními vlastnostmi.

Hovoříme-li zde o kognici jedince, nelze se nezmínit i svědomím, které je dalším motivem k pomoci druhým. Se svědomím je spojován pocit viny, který je vlastně specifickým prožitkem rozporu. Vymětal (1990, s. 436) uvádí, že „svědomí mj. obsahuje celou řadu výchovou převzatých a upevňovaných norem, tedy i zásad upravujících mezi-osobní kontakt a vztahy“. Z norem, ze kterých plynou požadavky na jednání, tedy co se „může, má a musí“ nebo naopak „nemá a nesmí“. Při nedodržení těchto pravidel, která považujeme za „normální“, se ozývá naše svědomí, můžeme prožívat tenzi, vnitřní rozladěnost, dostávají se pocity viny. „právě pocit viny je silným regulativem duševního života člověka a jeho jednání v sociálních situacích.“ Balcar (1983, s. 135) hovoří o svědomí jako o instinktu, který přivádí lidi k jejich osobním úkolům, vede je při zodpovídání životních otázek i při zodpovědnosti za svůj vlastní život.

O. Kondáš in Nakonečný, (1993, s. 194) zdůrazňuje, že „hodnocení má vliv na jednání a zdá se, že hodnocení sebe je součástí vnitřní dynamiky osobnosti (self – koncept)“, anebo jak to vyjadřuje M. Nakonečný, (1993, s.194) :*„Svět člověka je především světem hodnot a hodnotová orientace člověka, která vyjadřuje jeho významné životní cíle, může u mnoha jedinců přesahovat prioritu biologických hodnot (zdraví, požitky) a její osou mohou být hodnoty kulturní či duchovní“*.

Naplňování hodnot, obsažených v obvyklých životních situacích, člověk získává podle V. Frankla in Řezáč (1998, s. 61) smysl pro svůj život. Tento autor, jak známo, rozlišuje tři druhy hodnot – tři směry, v nichž lze životní smysl nacházet:

1. Hodnoty tvůrčí – člověk vytváří něco, v čem se zároveň projevuje, realizuje, zároveň něco přináší jiným, a tím se zároveň jeho život stává smysluplným.
2. Hodnoty zážitkové – člověk prožívá své vztahy k jiným lidem a společnosti. Čím autentičtější a „opravdovější“ tyto vztahy jsou, tím více získává člověk, který jimi žije.
3. Hodnoty postojové - jedná se o sebeúctu pramenící z toho, že člověk zaujímá k okolnímu světu postoje bez ohledu na to, jaký momentální „efekt“ a jaký stupeň libosti nesou.

Na základě námi prostudované literatury jsme se pokusili vysvětlit pojem solidarita, mezigenerační solidarita a popsat způsoby chování jednotlivých členů rodiny ve smyslu pro-sociálního chování.

## 2.4 Motivace člověka k pomoci z pohledu vývojové psychologie

Jedním z vývojových faktorů ovlivňujících motivaci k pomoci je i vývojové období, ve kterém se člověk nachází. Jedná se o vývojová období z pohledu sociálního, jakým způsobem probíhá sociální proměna a způsob vnímání sebe sama a svého okolí v jednotlivých obdobích. Jsou to vývojová období typická překonáváním vývojových krizí.

Studiem několika autorů, zaměřených na vývojovou psychologii jsme vybrali následující představitele: Marii Vágnerovou, Josefa Langmeiera a Danu Krejčířovou. Z jejich popisu jednotlivých vývojových období vybíráme části, které jsou zaměřeny na sociální oblast námi upřednostněných vývojových období. Dále bude členění vývojových období dospělého člověka dle Vágnerové (2007), použita v praktické části práce – v dotazníku, k rozdělení respondentů podle jejich věku a otázek týkajících se sociální oblasti, tedy způsobu jakým vnímají v jednotlivých obdobích sebe sama a své okolí.

Vágnerová (2007, s. 178 - 430) rozděluje dospělost takto:

**Střední dospělost, věk 40 – 50 let** jako věk střední dospělosti, střední věk je vrcholem zralosti, ale i obdobím zodpovědnosti a připravenosti dospělost akceptovat. Zátěž v průběhu mladšího dospělého věku postupně stále roste a ve středním věku vrcholí. Čtyřicátník má značnou zodpovědnost nejenom ve vztahu k dětem a stárnoucím rodičům, ale i vůči celé společnosti. Významnou charakteristikou tohoto období je skutečnost, že se definitivně uzavírají některé životní možnosti, jakými jsou např. mateřství. Díky uvědomění si vrcholu svých životních sil někteří autoři hovoří o krizi středního věku, čímž může docházet ke změně postoju k životu, změny postoje k mnoha hodnotám, změny v hledání smyslu života a celkového dalšího směřování. Díky tomu se mění vztahy k lidem, což má za následek stabilitu a do popředí přichází spíše potřeba kvalitních vztahů s maximem zisků a minimem ztrát, které by mohly nastat. V průběhu času prochází jistou proměnou i vztah k vlastním rodičům. Vzájemný vztah dle Vágnerové (2007, s. 178 -223) je ovlivněn rovnováhou, případně nerovnováhou vzájemné nezávislosti a solidarity, podle toho, jak vztah byl kvalitní. Dokud je poskytování a přijímání pomoci v rovnováze, bývá vzájemná emoční vazba, četnost a intenzita kontaktů stabilizovaná. Stabilitu může podle Vágnerové (2007, s. 178-223) snadno narušit úbytek kompetenci, onemocnění či dokonce úmrtí jednoho z rodičů. Při úbytku kompetencí a stále se zvyšující asymetrii vzájemného postavení a tím i dalšímu a dalšímu odpoutávání od symbolické rodičovské autority mají děti potřebu ve svém věku uplatňovat i své vlastní zkušenosti a nechtějí již být v pozici dítěte. Naopak

rodiče mají pořád potřebu být takzvaně „navrchu“ a tudíž může docházet ke konfliktům. Díky snižujícím se kompetencím svých rodičů začínají dospělé děti pociťovat jakousi osamělost při rozhodování, protože autoritou se v tomto stádiu začíná stávat sám dospělý člověk.

**Starší dospělost, věk 50-60 let** lze brát jako mezník, který potvrzuje počátek stárnutí. Mění se vztah k příslušníkům různých generací a posiluje se pocit většího porozumění s lidmi stejného věku. Vzdát se tak nereálných iluzí a kdy již nestojí příliš o změnu a rád by si uchoval to, co je dobré, nebo alespoň přijatelné. Generativita má podle Vágnerové (2007, s. 232) v tomto období dva projevy co se týče profesní role, potřebu předávat zkušenosti další generaci a samozřejmě potřebu akceptace této zkušenosti pro pocit vlastní hodnoty. Dalším je projev generativity ve zplození a výchově další generace jako potvrzení úspěšného zvládnutí rodičovské role. Člověk splnil svůj vývojový úkol, to znamená, že v profesní oblasti je to odchod do důchodu a v rodičovské roli je to odchod dětí z domova. V tomto období hovoří Vágnerová, (2007, s. 232) se může stárnoucí člověk ocitnout ve zvláštní situaci, nazývané sendvičová, což znamená, že takováto osoba se dostává pod dvojí tlak, kterými jsou požadavky a podpora svých dospělých dětí zakládajících si vlastní rodiny a požadavky stárnoucích rodičů. Pokud takto zvýšené nároky na osobu nejsou vykompenzovány zázemím, které může poskytovat chápající partner nebo další osoba z blízké rodiny, může docházet až k vyhoření. V naprosté většině jsou ale kontakty s dětmi, které odešly z domova stále chtěné a to dokonce z pohledu obou generací, jak stárnoucích rodičů, tak i jejich dětí.

**Rané stáří věk, od 60 do 75 let.** Jedná se o období, kdy dochází k již evidentním změnám daným stárnutím, které ale nemusí být tak velké, aby staršímu člověku znemožnily aktivní a nezávislý život. Je to období odchodu do důchodu, který je jednoznačně vnímán jako přechod ze středního věku do stáří. Z psychologického hlediska podle E. H. Eriksona je hlavním vývojovým úkolem stáří dosáhnout integrity v pojetí vlastního života. Naděje, která je základní silou v období dětství, podle Eriksona postupně dozrává a ke konci života se mění ve víru. Velmi důležitou složkou identity je rodina. Starší člověk se definuje příslušností k partnerovi, dětem, vnukům, ale i místem, kde žije, tj. domovem. Soužití starších partnerů ve stáří posiluje potřebu větší partnerské solidarity, která je obecně součástí obecnější generační solidarity. Starší člověk je k podpoře svého partnera motivován mimo jiné i svými vlastními potřebami. Novými a většinou i příjemnými jsou kontakty se svými vnoučaty, se kterými mívají prarodiče velmi blízké vztahy, zvláště v mladším období. Podle

Vágnerové (2007, s. 386) je důležitou složkou identity rodina, která v tomto období je významnější, než byla dřív, tedy hlavně ze strany rodičů. Vztahy rodičů a dětí bývají v tomto věku velmi rozmanité s ohledem na styl života mladší generace, ale i s ohledem na zdravotní stav seniorů, vzdělání a pohlaví příslušníků rodiny. Vztahy rodičů a dětí ovlivňuje dle Vágnerové (2007, s. 386) i teritoriální vzdálenost, dále asymetrie potřeb pomoci a podpory do kterých můžeme zahrnout emoční podporu, citovou podporu, kognitivní podporu, ale i reálnou pomoc, která je v tomto období vzájemná.

**Pravé stáří věk, 75 a více let.** Období pravého stáří, je podle Vágnerové (2007, s. 387) spojeno s nárůstem problémů daných tělesným a mentálním úpadkem. Pro udržení si pocitu životní pohody je důležitý přijatelný životní styl a udržení si autonomie a samostatnosti, udržení si potřebných sociálních kontaktů a vztahů a udržení si sebeúcty. Vývojový úkol podle Eriksona - dosažení integrity v pojetí vlastního života - je v tomto období splněn. Mezi nejvíce zatěžující situace v tomto věkovém období je nemoc nebo úmrtí partnera, zhoršení zdravotního stavu a v případě vynucené změny životního stylu, jakým může být častá hospitalizace v nemocnici, či přemístění do ústavní péče jakým je (například domov pro seniory anebo LDN). Dále je to dle Vágnerové (2007) ztráta jistoty soukromí, pocity úzkosti a nejistoty. Potřeba bezpečí je v tomto období spojována s posílením vazby k někomu, kdo by toto bezpečí zajistil. Poslední fázi života jedince je smrt, připravenost ji akceptovat je dle Vojtěchovského (1994) in Vágnerová (2007, s. 428-430) projevem zralosti osobnosti starého člověka a připravenosti ji akceptovat.

Poněkud odlišné členění vývojových etap dospělého jedince uvádí Langmeier a Krejčířová, (2008, s. 187):

**Střední dospělost, věk od 30-45 let** uvádí Langmeier, Krejčířová, (2008, s. 187) jako vážné krizové období, ke kterému musí dojít z důvodu přehodnocení svých cílů, uvědomění si konečnosti života. Po jejím překonání by mělo být následující období vnímáno jako nejšťastnější. Na druhou stranu existují jedinci, kterým krize skutečně prošla životem a byla vnímána jako velký milník v jejich životě. CH. Bühlerová in Langmeier, Krejčířová (2008, s. 188) toto období nazývá obdobím bilancování a přehodnocení výsledků dosavadního života.

**Pozdní dospělost, do 65 let** Langmeier, Krejčířová (2008, s. 187) definuje toto období jako období bilancování, období přípravy na odchod do důchodu a opuštění pravidelného pracovního poměru. Významnou složkou identity v tomto období je zaměření se na to, co

člověk vytvořil a uvědomuje si pomíjivost úspěchů a upřednostňuje hodnoty trvalejšího charakteru. Stárnutí tak mění postoj ke světu a k jiným lidem a v neposlední řadě i k sobě samému. Stárnoucí žena uzavírá definitivně fázi vývoje své ženské role a ukončení plodnosti. Tyto okolnosti nutí ženu, aby si hledala nový cíl a definovala jinak svou roli. V tomto období odchází děti z domova a tak se u jedince v pozdní dospělosti, hlavně u ženy může projevit syndrom „prázdného hnízda“. Na druhou stranu dochází často k nutnosti postarat se o vlastní rodiče, kteří začínají být závislími na péči svých také již stárnoucích dětí. Střední generace tak může v jednom okamžiku poskytovat podporu jak svým dětem, které si zakládají své rodiny, tak svým stárnoucím rodičům, což již výše uvedla Vágnerová (2007) jako „sendvičovou generaci“. Zkouškou ale prochází také vztahy mezi manželi a mezi širší rodinou, výzkumy ovšem dokázaly, že naprostá většina starších lidí si přeje udržovat pravidelné a dosti časté kontakty se svými dětmi, Langmeierová, 1975 in Langmeier, Krejčířová, (2008, s. 198) jako optimální uvádí „intimitu na vzdálenost“, což sebou nese samostatné bydlení ovšem s častými osobními kontakty. V neposlední řadě jako významnou roli v pozdním věku je podle Langmeiera, Krejčířové (2008) role prarodiče s možností pomoci svým dětem (například s hlídáním vnoučat).

**Stáří, věk 75 let a více,** jež dále Langmeier, Krejčířová (2008) dělí na časně a vysoké, prochází nápadnými biologickými proměnami. Emoční prožívání se stává méně bezprostředním a snižuje se intenzita emocí, čímž dochází k celkové emoční stabilitě, někdy až lhostejnosti vůči vnějšímu světu. Na počátku tohoto období je silná potřeba seberealizace a v dalším období podle Langmeier, Krejčířová (2008, s. 210) dochází k potřebě emočního zakotvení a pozitivního přijetí v okruhu svých blízkých. V tomto období, hlavně v její ranější části, je velmi významnou rolí role prarodiče. Vůči svým vnoučatům jsou tolerantnější a díky svému stylu hry, kdy dětem vyprávějí o dětství rodičů, napomáhají k vytváření velmi důležité rodinné historie. Staří lidé nás učí nejen vyprávěním o minulosti, ale učí mladé i mnoha hlubším hodnotám a postojům. Působení prarodičů může být samozřejmě i negativní, ale v každém případě poskytují dítěti jedinečnou zkušenost. Velmi vážným v tomto období je ztráta manželského protějšku, který je v tomto období velmi těžká a bolestná. Období pozdního stáří je obdobím, které aktuálně řeší terminální stadium a k životu tak neodmyslitelně patří.

Přesto, že se výše zmínění autoři mírně liší ve členění jednotlivých vývojových stupňů, nalézáme určitou shodu v charakteristikách těchto vývojových etap dospělého člověka. Jedná se především o postoj dospělého jedince ke svému sociálnímu okolí, kdy například

můžeme pozorovat určitou změnu ve vztahu dospělého člověka ke svým stárnoucím rodičům anebo v období raného stáří můžeme pozorovat zvýšenou potřebu partnerské solidarity. Jak tedy připomínají odborníci na vývojovou psychologii, stárnutím se mění nejen člověk sám, ale mění se i jeho postoj k druhým lidem a jeho schopnost a ochota přijímat a poskytovat pomoc.

Ve druhé kapitole jsme se pokusili popsat mezigenerační solidaritu v rodině, vymezili jsme generaci a vztahy v rodině. Dále jsme přiblížili jednotlivé vývojové stupně dospělého člověka se zaměřením na motivaci člověka k pomoci v průběhu jeho vývojových období. V následujících kapitolách doplníme informace teoretické části práce o podoby a formy mezigenerační solidarity v současné rodině.

### 3 PODOBY MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITY

Mezigenerační solidarita je velmi komplexní a poměrně široký, nezřetelně strukturovaný fenomén, jehož důvody budou v této části popsány. Havlíková (2012, s. 103) hovoří o fenoménu mezigenerační solidarity, jejíž podstatu se snaží od 60. let 20. století akademická obec vysvětlit. Mezi nejrozšířenější patří koncept Sýkorové (1996) in Havlíková (2012, s. 103) teorie vzájemné reciprocity (equity theory), teorii závazku (obligation theory), teorii citových vazeb (attachment theory).

V této souvislosti hovoří Haškovcová 1990 in Sýkorová (2007 s. 159) o intenzivních prožitcích vertikálních rodinných vztahů s přibývajícím věkem, jejíž příčinou jsou stále se snižující řady svých vrstevníků, se kterými ještě donedávna prožívali své podobné problémy, a mohly spolu sdílet podobné problémy. Se snižujícími se řadami svých vrstevníků tedy dochází k akcentaci rodinných vztahů.

Goode in Možný (2002, s. 48,49) si dobře uvědomoval v nukleární rodině přítomnost praktických výměn a nezrušitelných citových vztahů, zejména trans-generačních vztahů mezi prarodiči a vnoučaty, jejíž autonomie je jen relativní.

Vytváření vztahu rodičů a dospělých dětí není vždy ideální a zvážení těchto skutečností oběma generacemi vytváří dle Sýkorové (2012 s. 161) pocit silné vzájemné reciprocity.

Zároveň se objevuje i snaha minimalizovat, nebo snaha k úplnému vyhnutí konfliktu a přenosu frustrace, nespokojenosti na sebe navzájem. Příbuzenská odpovědnost vůči nesoběstačným starším lidem představuje typický příklad konfliktu mezi vzájemnými vztahy a solidaritou jak uvádí Sýkorová (2012, s. 161): „*na jedné straně snaha o vyvážení profitu ztrát, na straně druhé tlak na altruistické poskytování pomoci.*“

Mancini, 1989 in Sýkorová (2012 s. 164) popisuje koncept *identity salience*. Zdůrazňuje vzájemnou závislost rodičů a dětí, kteří jsou jeden pro druhého součástí sebepojetí, zdrojem informací o sobě samých a prostředkem potvrzení vlastní identity.

Z důvodů obnovy rovnováhy pomoci, které se jim dostávalo v dětství, mládí a zejména při rodičovském startu pomáhají následně dospělé děti svým starším rodičům. A rodiče tak dál bezprostředně splácejí současnou podporu dětí například finančními dary, nebo další drobnou finanční podporou, zkrátka si aktuální pomocí dětem „předplácejí“ budoucí osobní péči ve stáří. V tomto smyslu je pojetí blízké Antonucciho (1990) in Sýkorová (2012, s. 164) konceptu *support bank*, podle něhož senioři vstupují opakovaně do aktuální směny s kredity získanými za podporu, kterou poskytli druhým v minulosti.



Bengstonův normativní, hodnotově zatížený rámec vycházející ze strukturního funkcionalismu předpokládá samozřejmost směny podpory v rodině – ať na základě citových vazeb příbuzenského závazku či odpovědnosti, anebo na základě hodnotové shody rodinných generací. Koncept solidarity se tak dle Bengstona in Sýkorová, (2007 s. 161) zřetelně uplatňuje v *attachement theory*, která staví vzájemné vztahy mezi generacemi v rodině přímo na silné emocionální vazby. Snaha rodičů je tak i v dospělosti svých dětí jim pomáhat. Pro dospělé děti je naopak pěstování silných citových pout stále důležitější a snaží se, jak říká Mancini 1989 in Sýkorová (2007, s. 161) být s nimi v kontaktu a poskytovat jim ochranu a podporu.

Spolu s citovými závazky počítá Stein, Wemmerus, 1989 in Sýkorová (2007, s. 160) s teorií splátky dluhu, tedy *obligation theory* počítající s regulací vztahů v příbuzenstvu závaznými normami, to znamená očekáváním a pozitivním oceněním vstřícného chování dospělých dětí vůči rodičům a subjektivním přesvědčením dětí o povinnosti „splatit dluh“ za péči, výchovu v dětství a dosud přijatou pomoc od svých rodičů.

Vytváření vztahu rodičů a dospělých dětí jak tvrdí Možný (2002) není nikdy dokonalé a souvislost s touto skutečností mezi oběma generacemi vytváří silnou a trvalou závislost. Na základě toho můžeme tento vztah a směny mezi oběma (jak dětmi, tak jejich rodiči) chápat jako výhradní a v každé rodině jinak bohatý na unikátní podmínky vázaný proces.

Podstata takto vyjednaných vztahů podpory mezi starší a mladší generací je výsledkem nevyslovených vztahů podpory, práva a povinností v rodině, coby součástí povědomí o chování vůči příbuzným, někdy spojeného až s nedobrovolným altruismem.

Možný (2002) se tak snaží poukázat na fenomén v rodinné gerontologii inspirovaný sociální konstruktivismus, vycházející z idejí rodiny vytvářející okolí uzavřenému porozumění v běžném každodenním běhu, díky sdílené historii, perspektivám a výkladu událostí.

Pokud bychom se tedy měli přiklonit k některému z názorů, zda je mezigenerační podpora založena na směně pomoci, nebo založena na altruismu, nebo dokonce na nedobrovolném altruismu, myslíme si, že toto nelze jednoznačně říci, snad je to směsice všeho.

### **Poskytovaná pomoc**

V této kapitole se zamýšlíme nad poskytovanou solidaritou, chceme-li pomocí a to nejen ze strany dětí, ale také ze strany rodičů a prarodičů opačným směrem.

Rodiče poskytují mnoho forem pomoci i opory svým dospělým dětem až do posledních let života, kde se tok opory může obrátit. Větší generační podpora proudí směrem dolů, od

rodičů k dětem. Rodiče poskytují obvykle finanční dary a půjčky a praktickou podporu svým dospělým dětem. Rodiče také poskytují množství nemateriální pomoci včetně rad, emocionální podpory a opory nebo i společnosti v různě těžkých chvílích. Rodiče ale neposkytují všem dospělým potomkům stejnou úroveň asistence, ta může být ovlivněna oblíbeností, či kvalitou citových vazeb, jako i vzdáleností obydlí dětí a rodičů. Fingerman (2009) in Krošňáková, (2013 s. 203) navrhuje model mezigenerační podpory, který vysvětluje prospěch, který mohou rodiče prožívat při pomáhání potomkovi, jak i odezvy na potřeby potomka. Pomáhají potomkům, které milují a naopak očekávají, že když investovali do svých potomků, budou se i tito starat ve stáří o ně. Současná rodičovská podpora může naznačovat povahu příležitostí a sociálních struktur období mladé dospělosti. Mladí dospělí ze střední třídy dostávají rodičovskou podporu po dobu prodlouženého studia a „objevování“, díky čemuž mohou na zkoušku pracovat v několika zaměstnání anebo zkoušet různé profese, projít sledem vztahů nebo životních podmínek. Naopak mladí dospělí z pracující třídy potřebují podporu od rodičů jako vyvážení nejistých a špatně placených zaměstnání, které poskytují málo výhod anebo zahrnují nepravidelné pracovní změny. Povaha rodičovské podpory se mění v závislosti od socioekonomických poměrů, mladí dospělí v různých podmínkách však rodičovskou podporu dostávají.

### **Obdržená pomoc**

V tomto případě hovoříme o pomoci, která proudí opačným směrem a to od starých rodičů ke svým dětem, případně ke svým vnoučatům. Nejstarším příslušníkům generace je poměrně často připisován pouze závislý status vůči generaci střední, a té vzhledem k ostatním generacím status patronský. Senioři dle Sýkorové (2007, s. 168) ale mohou a také podporují své děti především finančně. Nicméně poskytují jim také instrumentální pomoc, praktickou pomoc, například pomáhají s vnoučaty. Představují pro ně také velmi významnou emocionální podporu a oporu a jsou rádcí v obtížných životních situacích, kdy nezřídka nabídnutou pomocí může být i střeška nad hlavou. Svým vnoučatům mimo praktickou pomoc a podporu poskytují peněžní i nepeněžní dárky, dokud to jejich zdravotní stav dovolí.

Na straně dětí, jak říká Desingli (1999, s. 78), stále přetrvává silný pocit povinnosti vůči starým rodičům. V tomto případě ovšem není prožíván jako výraz závislosti na rodičích. Vztah mezi rodiči a dospělými dětmi se vyvíjí: zpočátku jsou to spíše děti, které vše více sledují, a na konci tohoto vztahu jsou to zase spíše rodiče. Vyvíjí se tedy podle toho, jak se

mění směr závislosti. Vysoká kvalita mezigeneračních vztahů (respektive jejich subjektivní prožívání) není v rozporu s pocity povinnosti vůči rodičům (dětem), ale nepřipouští pocit závislosti.

### **Očekávaná pomoc**

O této pomoci se zmiňujeme v předešlých statích, kdy se Sýkorová (2011, s. 161) zmiňuje o očekávané pomoci ve smyslu poskytování pomoci svým dětem jak po stránce materiální, finanční ale i emocionální, kdy se snaží svým dětem pomoci, snaží se minimalizovat svoji neschopnost zdravotní do poslední chvíle, aby nebyli svým dětem na obtíž. Jejich snaha o autonomii po všech stránkách, kdy se senioři snaží minimalizovat svůj konflikt se svými dětmi konflikt mezi solidaritou a reciprocitou, tedy snaha o vyváženost profitu a ztrát, na straně druhé tlak na altruistické poskytování pomoci. Příjemce zde kalkuluje s příbuzenskou solidaritou a zároveň sám trpí vlastní bezmocností a neschopností pomoc oplatit.

V klasickém modelu daru a protidaru vytvořeném Marcelem Maussem in Desingli, 1999, s. 78) je důraz kladen na interval mezi těmito dvěma fázemi, které umožňuje skrýt případně zjištěné zájmy. Ve srovnání s ním není jisté, zda jsou ideální mezigenerační vztahy tvořeny podle tohoto modelu. Mezi staršími lidmi, kteří nejsou umístěni do ústavů sociální péče, totiž můžeme rozlišit ty, kteří dávají svým dětem, aniž by dostávali; dále kteří pouze dostávají; a konečně ty, pro které existuje obousměrný tok. Můžeme pak pozorovat dva fenomény: polovina starých lidí, kteří dávají, prohlašuje, že také dostávají, a na druhé straně tři čtvrtiny starších osob, které dostávají, si myslí, že také dávají. Tito rodiče lépe snesou situaci, kdy dávají svým dětem a nic nedostávají, než když dostávají, a přitom by nedávali. Naléhavost, s jakou trvají na existenci reciprocity (především rodiče-příjemci) odhaluje, že jejich dřívější „dar“, v době mládí jejich dětí, není zakódován jako něco, za co je třeba dostat vyrovnání. Zachování dobrého citového vztahu závisí na bezprostředních výměnách. To se dá vypočítat rovněž z toho, že existuje silná souvztažnost mezi rodiči-dárci a dobrým osobním pocitem; být rodiči-příjemci má za následek existenci pocitů viny a závislosti jedince na druhém. Rodiče si nepřejí být závislí na svých dětech, nechtějí žít na jejich účet a raději jdou do nějakého sociálního zařízení (čtvrtina z nich žije v domě pečovatelské služby, anebo v domovech pro seniory).

Ve třetí kapitole jsme definovali podoby poskytování mezigenerační pomoci v rodinách. V následující kapitole se zaměříme na formy mezigenerační solidarity.

#### 4 FORMY MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITY

Je nutno poskytovat pomoc tak, aby nepůsobila vykořisťovatelsky, aby poskytovala prostor pro jednotlivce, určitá míra reciprocit, určitá míra selektivity pomoci.

Agnes Pitrouová in Desingli (1999 s. 73) se zabývá podporou rodičů dětmi (s problémem závislosti starších osob) a dětí jejich rodiči (například v podobě finančního příspěvku na bydlení, na zařízení domácnosti, na dovolenou, na hlídání dětí, nebo přímé pomoci matky či tchyně v domácnosti, drobné výpomoci, dárků). Podle Agnes Pitrouové lze tyto rozmanité formy seskupit do dvou velkých typů pomoci:

- Pomoc umožňující udržet běh „normálního“ života a dovolující kromě jiného čelit nepředvídatelným (zejména materiálním) těžkostem nebo neočekávaným nehodám. Tento typ pomoci charakterizuje více rodiny z nižších sociálních vrstev.
- Pomoc umožňující sociální vzestup, tj. vedoucí ke zlepšení postavení dětí. „Nabývá buď formy užitečných služeb, díky kterým mohou mladí „naplňovat normy společenského života odpovídající kýženému statusu“ (pokud jde o rodiny na vzestupu ke středním třídám). Může mít také formu pomoci směřující k tomu, aby provdané/ženaté děti dosáhly „co nejdříve stejného statusu“ jako jejich rodiče (to platí spíše pro střední a vyšší třídy).

Každá sociální skupina volí co nejvhodnější prostředky, aby následující generace dosáhla díky rodinné solidaritě určitého standardu rodinného i osobního života.

Formy pomoci a služeb mezi manželskými rodinami a ostatními příbuznými se liší podle sociální příslušnosti rodiny. Při poskytování pomoci, jde o nejdůležitější princip, protože žádat pomoc, anebo pomoc poskytovat musí být tak dávkována, aby na poskytovajícího nepůsobil „vykořisťovatelsky“ a u požívajícího aby jej nezavazoval a nezbuzoval závazky. Systém výměn pomoci musí zachovat rodičům i dětem jejich místo. Zvláště pak proto, že se nesmí explicitně směřovat afektivita s city a jinými rovinami vztahu. Ve skutečnosti ale takovýto odstup není možný, vždy se do takovýchto vztahů zamíchává efektivita a city s jinými rovinami vztahu, vše je těsně provázáno.

##### **Pomoc materiální**

Zde se zaměřujeme na to, na jakou pomoc může být orientována rodina, co více proklamuje, jak se můžou jednotlivé pomoci doplňovat, nebo i prolínat. Jak může být vnímána, nejen od rodiny, ale i pomoc od státu, zda je skutečně dostatečná a podporující ať už je v jakékoliv podobě.

Do materiální pomoci můžeme zahrnout takovou pomoc, která může mít skutečně různou podobu, mezi tuto pomoc tedy můžeme zahrnout pomoc týkající se nákupu potravin, drogerie anebo nákupů dárků, které mohou mít podobu nefungujícího elektrického pomocníka v domácnosti. Nebo také může jít o pomoc se splácením různých poplatků, či jednorázové finanční pomoci. Vše již bylo uvedeno v předchozích částech této diplomové práce. Finanční pomoc, do které patří i různé příspěvky seniorů svým dětem, potažmo vnoučatům, bývá dle Desingli (1999), jakousi platbou seniora anebo nemohoucího, či omezeně pohyblivého člověka, za dluh, který tento příjemce pomoci má dojem, že vůči své rodině může mít.

### **Pomoc praktická**

Zamyšlení nad praktickou pomocí, kdy je praktická pomoc nejadresnější, jak můžeme využít pomoci od rodiny, od státu, jak vnímají tento typ pomoci obě strany a to díky percepci a pohledu na jednu věc z více stran. Praktická pomoc je taková pomoc, která se přímo vztahuje k osobě, které tuto pomoc potřebuje a to je pomoc s úklidem, pomoc s přípravou jídla, donáškou léků, anebo velice často k doprovodu k lékaři, na úřady. V současné době má pečující možnost poslední zmiňované formy pomoci řešit příchodem lékaře do domácnosti, při vyřizování různých záležitostí týkajících se návštěv úřadů a podobně je i v této oblasti možnost návštěvy úředníka v domácnosti, notáře podobně. I tak zůstává dle výzkumu Možného (2004) pomoc praktická podle odpovědí respondentů tou nejjednodušší pomocí, oproti pomoci například emocionální.

### **Podpora emocionální**

Pomoc emocionální jako jedna z nejdůležitějších podob mezigenerační solidarity je lépe přijímána a možná i lépe poskytována, než materiální a praktická pomoc. Díky emocionální podpoře nedochází k citové deprivaci nemocného nebo jiným způsobem handicapovaného jedince, nedochází k izolaci, která může v některých případech existovat, zvláště když je díky nemoci člověk upoután na lůžko, je nedoslýchavý nebo dokonce hluchý, slepý. I když Možný (2003) hovoří o tom, jak právě emocionální podpora může velmi zatěžovat všechny zúčastněné strany. Emocionální podpora je tak více požadována v obdobích, kdy rodič postupně ztrácí svoji autonomii. A kdy je stále pro pečujícího těžší mu tuto pomoc poskytovat. Máme tím na mysli okamžiky, kdy narůstá také potřeba praktické a materiální pomoci a jakoby už nezbývá moc sil na emocionální podporu, kterou potřebuje nejen rodič, ale i velmi často i samotný pečující.

V teoretické části diplomové práce jsme se na základě dostupné literatury pokusili vysvětlit pojem mezigenerační solidarita, zaměřili jsme se na rodinu z pohledu mezigenerační pomoci a zabývali jsme se nejznámějšími teoriemi, které se týkaly vztahů v rodině a pomoci mezi jejími členy.

Následující, praktická část, se zabývá realizovaným výzkumem, zhodnocením získaných dat a v závěru práce v interpretaci a diskusi dat srovnáváme výsledky proběhlého výzkumu s teoriemi a informacemi uvedenými v první části práce.

## II. PRAKTICKÁ ČÁST

## 5 VÝZKUM

Oblast mezigenerační vztahů rodičů a prarodičů je velmi složitá záležitost. Ve svém výzkumu jsme se zaměřili na zjištění nejčastějších forem poskytované pomoci mezi jednotlivými generacemi, jak moc jsou jednotlivé formy pomoci zatěžující.

### 5.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu bylo prozkoumat problematiku mezigenerační solidarity a zjistit, která z forem mezigenerační solidarity je nejvíce rozšířená. Dílčím cílem výzkumu bylo zmapování pocíťované zátěže a důvody, které vedou k pomoci v rodinách.

### 5.2 Výzkumný problém

Hlavní výzkumný problém byl stanoven následovně:

*„Jaké nejčastěji existují formy mezigenerační solidarity v rodinách se zaměřením na míru poskytnutí solidarity, zátěže, která může být při poskytování pomoci zatěžující a co může být důvodem poskytování pomoci?“*

### 5.3 Výzkumné otázky a hypotézy

Hlavním cílem výzkumu je zjistit jakou formu a míru má mezigenerační solidarita v současných rodinách a co může být důvodem existence mezigenerační solidarity a jak moc jsou jednotlivé formy pomoci zatěžující pro jednotlivé respondenty.

- 1) Zjistit, jakou formu nejčastěji má mezigenerační solidarita v rodině, zda je nejvíce poskytovaná forma pomoci praktická, materiální nebo emocionální.

1a) Jaká je nejčastěji poskytovaná forma pomoci mezi generacemi?

*H1: Tvrdíme, že nejčastěji se vyskytuje mezigenerační solidarita ze strany dětí vůči svým rodičům ve formě emocionální podpory než ve formě materiální pomoci.*

- 2) Zjistit, která forma pomoci je pro respondenty nejvíce zatěžující, jak moc jsou jednotlivé formy pomoci zatěžující u obou skupin respondentů.

2a) Která z forem pomoci je mezi generacemi nejvíce zatěžující?

*H2: Tvrdíme, že více zatěžující je pro respondenty podpora emocionální než praktická.*



3) Zjistit, co může být důvodem k poskytování pomoci, zda jsou důvody pomoci spíše věcí sociální kontroly okolí, nebo jsou důvodem pocity, že se mi to jednou vrátí, anebo jsou důvodem snahy o udržení dobrého vztahu.

4a) Jaké mohou být nejčastější důvody mezigenerační pomoci v rodinách?

## 6 METODY VÝZKUMU A SBĚRU DAT

Výzkum v této diplomové práci byl zvolen kvantitativně, za pomoci dotazníku. Tento způsob zpracování umožňuje výzkumníkovi rychleji zjistit, zda existuje mezigenerační solidarita, jakým způsobem probíhá mezigenerační solidarita (pomoc) v rodinách a jaké mohou být důvody poskytování pomoci. Při samotném zpracování výzkumu nám byla nápomocna odborná literatura, zejména: Chráska M. – Metody pedagogického výzkumu (2011).

### 6.1 Výzkumný soubor

Základní výzkumný soubor je tvořen rodinami, které tvoří dvě generace respondentů, respondentem může být muž nebo žena, podstatným je existence dvou generací v té každé rodině. Respondenti jsou vybíráni záměrným kvótním výběrem podle určitého kontrolního znaku, tímto znakem je rodina, jež má ve své linii dvě generace a to dítě, dcera/syn, matka/otec, ale taky rodiče manžela/manželky, partnera/partnerky – jež spolu jsou v kontaktu a navzájem zde probíhá komunikace, pomoc, podmínkou není společné bydlení. Bylo velmi těžké určit věkovou hranici respondentů, kterou jsme ale stanovili dle Vágnerové na věk starší dospělost, věk 40-50 let a více. Dilematem bylo zjištění, že v dnešní době existuje jistý extrém, kdy u dnešní generace respondentů věku 40 let mnohdy ještě mají malé potomky a to by se projevilo v první části dotazníku, bylo tedy nutno respondenty poučit a tito nevyplňovali první část dotazníku. Respondent tedy byl poučen to tom, že pokud má děti, které se soustavně připravují na své budoucí povolání, respondent tuto první část dotazníku nevyplňoval. Vyplňoval pouze část druhou, ve které je výzkum veden na dotazování směrem k pomoci rodičům svým, případně rodičům manžela/partnera. Opět nešlo o přesně specifikování kterým rodičům, výzkumníkovi šlo o poskytnutí pomoci jako takové, zda vůbec mezi generacemi pomoc probíhá a v jaké podobě nejčastěji.

### 6.2 Technika a průběh výzkumu

Technikou sběru dat byl dotazník, byla vybrána právě tato metoda, protože se pro výzkum se jevila jako nejvhodnější a nejrychlejší, protože umožňovala prostřednictvím předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, zajistit poměrně rychle sběr velkého počtu respondentů. Chráska (2011, s. 164)

Metoda dotazníku byla zvolena proto, že cílem diplomové práce bylo zjistit dotazem respondentů jakým způsobem a zda vůbec existuje solidarita v rodinách. Jakým způsobem probíhá pomoc a jak tuto pomoc vnímají jednotlivé generace.

Na úvod byly zařazeny popisné položky týkající se věku, pohlaví, rodinného stavu, dotazu na druh bydlení a místa bydlení.

### 6.3 Průběh výzkumu

Výzkum probíhal v měsíci březnu, kdy nejdříve byly dotazníky upravovány tak, aby všem otázkám dobře a neomylně respondent rozuměl. Abychom si ověřili srozumitelnost dotazníku, provedli jsme počátkem února před-výzkum v obci Mutěnice s celkem 5 respondenty. Tito respondenti se samotného výzkumu neúčastnili. Pro naši potřebu bylo nutné zjistit, zda jsou otázky srozumitelně formulovány a zda nabídka výčtových otázek je dostatečná. Tři respondenti v před-výzkumu uvedli, že dotazník je srozumitelný a dva respondenti uvedli, že nerozuměli otázce č. 8 a 16, ostatní respondenti shodně tvrdili, že je dotazník srozumitelný. Upravili jsme formulaci otázek číslo 8 a 16, zjednodušením odpovědi. Dalším problémem bylo jasně sdělit, to že je u některých otázek potřeba odpovědět na všechny položky v odpovědích v dotazníku, to bylo vyřešeno větším poučením v dotazníku. Bylo vytištěno 140 dotazníků, které byly výzkumníkem rozeslány po přátelích, spolužácích, dále vlastním sběrem dat. Po doručení dotazníků bylo vráceno celkem 120 dotazníků, 10 kusů dotazníků bylo vyřazeno z výzkumu jako nesprávně vyplněných. Po vyřazení nesprávných dotazníků bylo přichystáno ke zpracování do výzkumu celkem 110 kusů dotazníků.

### 6.4 Způsob zpracování dat

Nejdříve jsme vyřadili dotazníky, které byly nesprávně vyplněny. Dotazník je tvořen ze dvou částí. Prvních šest otázek jsou otázky popisné. Dotazník je v příloze I. Dotazník se v první části věnuje respondentům, kteří mají již dospělé děti, a ptáme se zde na to, jak funguje pomoc směrem od rodičů k dětem. V druhé části dotazníku měli respondenti odpovídat na to, jak pomáhají svým rodičům, tedy děti (dcery a synové ve věku, který byl popisován výše v teoretické části). Aby bylo možno získané odpovědi zaznamenat do datové tabulky, které byly vytvořeny, byly zpracovány pomocí Microsoft Excel 2007. Za pomocí kódovacího klíče byly otázky zpracovány v programu Microsoft Excel 2007. Pomocí tohoto kódovacího klíče byl každé odpovědi přiřazen příslušný číselný kód. Po zpracování získaných dat z dotazníku zanesením do programu Microsoft Excel 2007 mělo následovat další zpracování dat do programu Statistica 12Cz. V případě ověřování hypotéz v programu Statistica 12Cz měly být ověřeny jednotlivé hypotézy, jako hladinu významnosti pro ověření hypotéz byla stanovena hladina významnosti  $\alpha = 0,05$ . Pro výpočet testového kritéria mělo být použito testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku a

následně mělo dojít ke zpracování dat za pomoci programu Statistica 12Cz. Bohužel díky velkému množství stupňů volnosti nemohlo být přistoupeno ke zpracování dat pro výpočet testu nezávislosti chí-kvadrát za pomoci programu Statistica 12Cz. Bylo tedy přistoupeno ke zpracování dat za pomoci popisných metod a vyplnění hladin relativních a absolutních četností, pro zpracování grafů a z důvodu lepšího grafického znázornění byl proveden aritmetický průměr odpovědí týkající se materiální, emocionální a praktické pomoci. Pro větší přehlednost a možnost lepšího srovnání jednotlivých odpovědí respondentů byly výstupy z dotazníku sloučeny vždy do jedné upravené tabulky.

V úvodu dotazníku tedy byly zařazeny otázky kontaktní, charakterizující respondenta, týkající se věku, pohlaví, rodinného stavu, dále typu bydlení, počtu dětí, vzdělání v další části dotazníku byly otázky, které se již přímo týkaly výzkumných otázek a hypotéz, které nyní předkládáme.

Respondenti měli odpovídat na otázky, kterých je v dotazníku celkem 23. Jednalo se o vyplnění dotazníku, který měl dvě části. V první části dotazníku odpovídal takový respondent, který dosáhl věku dle Vágnerové, 2008 střední dospělosti tedy věku od 40 let a výše. Respondent, byl poučen, pokud jsou jeho děti žáky základní školy, či soustavně se připravující na povolání, respondent tyto otázky v první části nevyplňoval. Vyplňoval až další část dotazníku, která byla věnována péči o respondentovy rodiče, rodiče manžela/ manželky, partnera/partnerky dále již jen rodiče. Ostatní respondenti mohli vyplňovat obě části dotazníku, pokud respondentovi rodiče nežili, respondent vyplňoval první část dotazníku, ve které se dotazník věnuje dětem respondenta a pomoci směřované od rodičů k dětem.

## 7 VYHODNOCENÍ A ANALÝZA DAT

Respondentů oslovených v tomto výzkumu bylo 110, rozdáno bylo 120 dotazníků, deset se jich nevrátilo zpět, což činí 92 %. Tak vysoké procento návratnosti dotazníků znamená, že dotazníky byly rozdány mým přátelům, známým, spolužákům a ty byly s téměř stoprocentní návratností vráceny zpět výzkumníkovi.

V této kapitole bylo provedeno vyhodnocení jednotlivých výzkumných otázek. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit jakou formu a míru má mezigenerační solidarita v současných rodinách a jak jsou jednotlivé druhy pomoci zatěžující pro respondenty.

Dotazník, stejně jako vyhodnocení se vztahoval vždy na dvě generace v části pomoc svým dětem měli respondenti rozumět to, že rodiče nějakým způsobem pomáhají svým dospělým dětem. V druhé části dotazníku se jednalo o otázky směřované na pomoc dětí rodičům, rodičům manžela/partnera/partnerky (dále již jen rodiče), tedy jak pomáhají dospělé děti svým rodičům.

Odpovědi byly zaznamenány do tabulek absolutních a relativních četností. Pro zpřehlednění nejčastějších odpovědí byly tyto hodnoty zvýrazněny a barevně byly odlišeny, respondenti obou skupin byli v tabulkách četností uvedeni společně a to z důvodu lepší přehlednosti.

### 7.1 Charakteristika respondentů

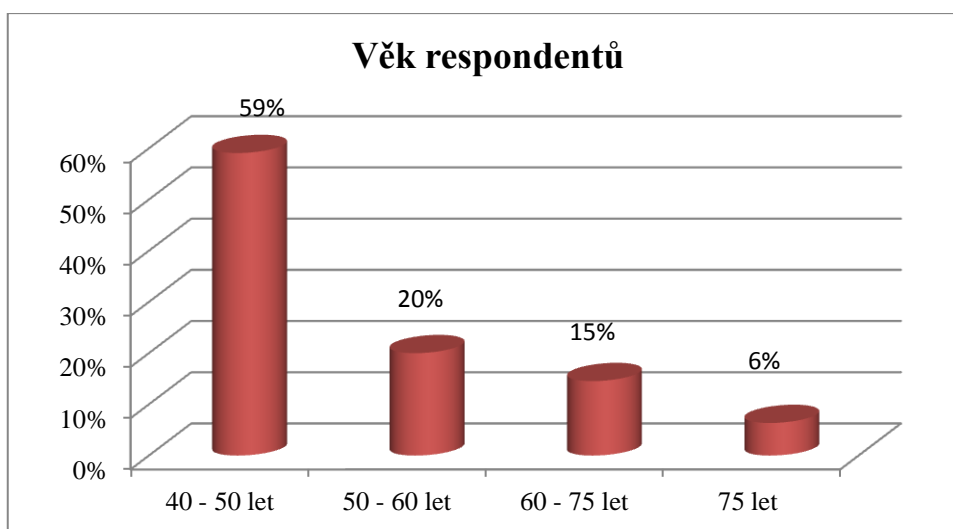
Dotazníkového šetření se zúčastnili respondenti, které bylo možno vytěžit v okolí výzkumníka. V úvodu tedy uvádíme charakteristiku respondentů, to znamená demografické údaje respondentů, jako jsou věk, pohlaví, rodinný stav, vzdělání, typ lokality a typ bydlení.

Následuje zpracování dat a vyhodnocení jednotlivých výzkumných otázek a hypotéz. Tyto údaje byly zpracovány z a pomocí programu EXCEL 2007. Dalším krokem bylo zpracování tabulek četností, které přehledným způsobem zpracovaly data do četností a relativních četností.

### Věk respondentů

Pro rozdělení věku bylo použito členění vývojových období Vágnerové (2007, s. 178), která člení jednotlivá vývojová období následovně: střední dospělost věk (40 – 50 let), období starší dospělosti věk (50 – 60 let) , rané stáří věk (60 – 75let) a pravé stáří věk (75 a více let).

Graf č. 1- Věk respondentů



Zdroj: vlastní výzkum

Vyhodnocení položky „věk respondentů“:

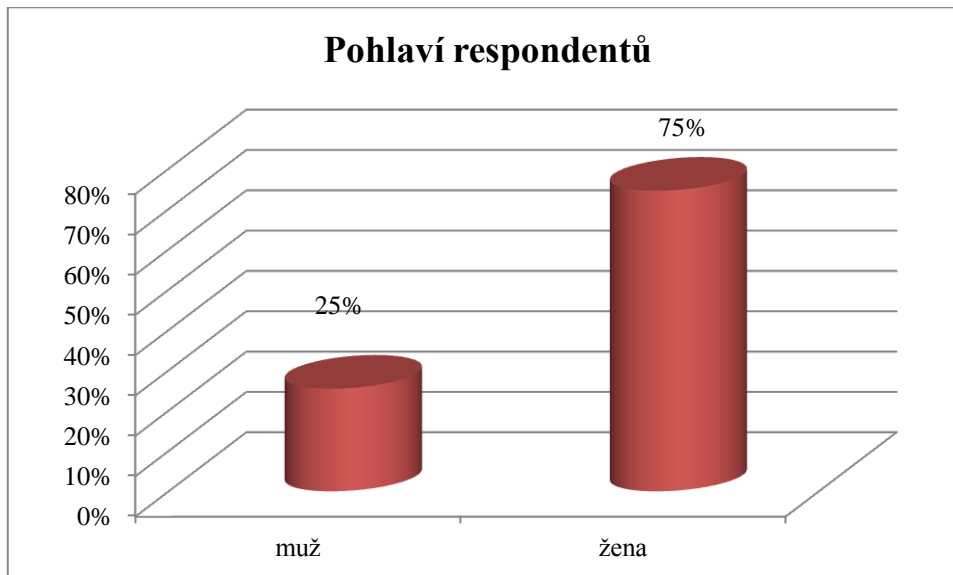
Pro potřeby diplomové práce byly z celkového počtu 110 kusů vyplněných dotazníků, celých 59% respondentů ve věku 40 – 50 let, respondentů ve věku 50 – 60 let celkem 20% respondentů, ve věku 60 – 75 celkově 15% respondentů a konečně 6% respondentů ve věku 75 let a více.

Komentář k položce „věk respondentů“:

Nejmenší zastoupení měla čtvrtá skupina respondentů, tedy skupina věku 75 a více, protože v průběhu výzkumu bylo složité kontaktovat tyto osoby a žádat je o vyplnění dotazníku. Pro účely diplomové práce byla respondenty zastoupena skupina v počtu sedmi respondentů, což činí v procentuálním zastoupení 6% .

## Pohlaví respondentů

Graf č. 2 – Pohlaví respondentů



*Zdroj: vlastní výzkum*

Vyhodnocení položky „pohlaví respondentů“

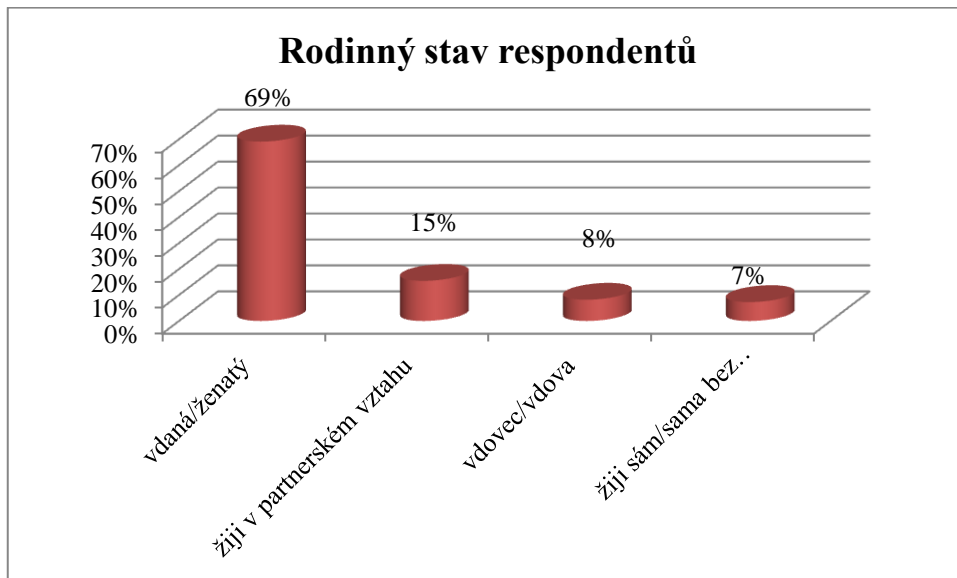
Z celkového počtu 110 respondentů se výzkumu účastnilo plných 75% žen a 25% mužů.

Komentář k položce „pohlaví respondentů“:

Větší množství žen mohlo být dáno tím, že se ženy vyznačovaly větší ochotou vyplnit dotazník a hovořit s respondentem, než muži. Pokud hovoříme o pomoci mezi generacemi, můžeme navázat na teoretickou část, ve které jsou ženy uváděny jako hlavní pečovatelky, jsou více v pozicích pečovatelek než muži.

## Rodinný stav respondentů

Graf č. 3- Rodinný stav respondentů



Zdroj: vlastní výzkum

Vyhodnocení položky „rodinný stav respondentů“:

Výzkumem bylo zjištěno, že nejvíce respondentů žilo v době vyplňování dotazníku ve svazku manželském plných 69%, menší procento nesezdaných soužití představovalo 16% respondentů 8% respondentů bylo vdovcem/vdovou a sám bez partnera žilo 7% respondentů.

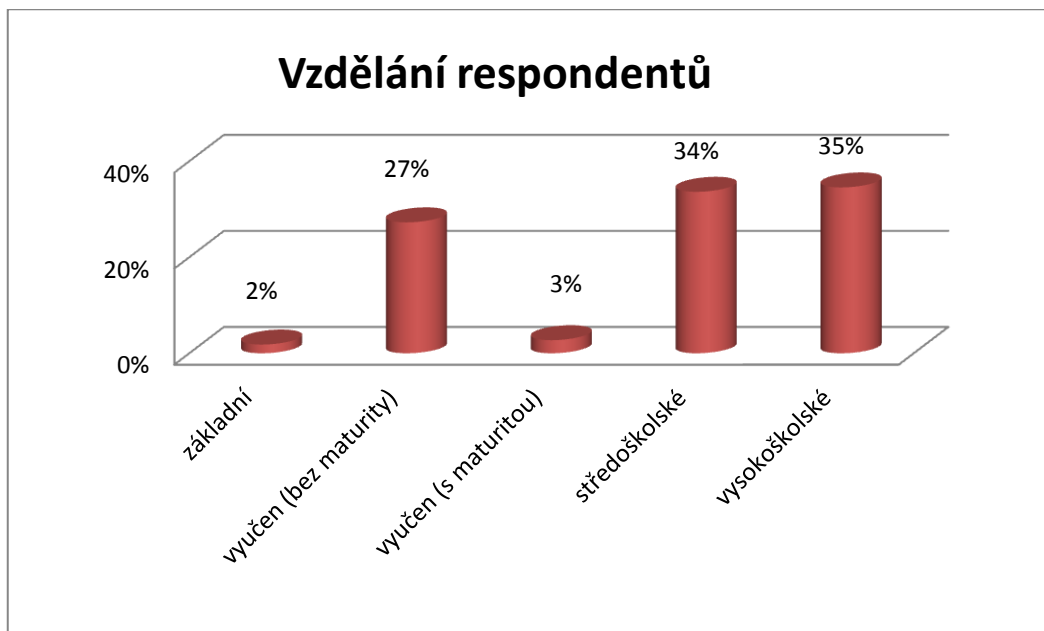
Komentář položce „rodinný stav respondentů“:

Z celkového počtu 110 dotazníků bylo v sezdaném soužití celkem 69%, v našem případě je tento údaj zajímavý tím, že na množství rozvedených rodin a nesezdaých soužití se nám ve výzkumu sešlo poměrně velké procento sezdaných soužití.



## Vzdělání respondentů

Graf č. 4 – Vzdělání respondentů



Zdroj: vlastní výzkum

Vyhodnocení položky „vzdělání respondentů“:

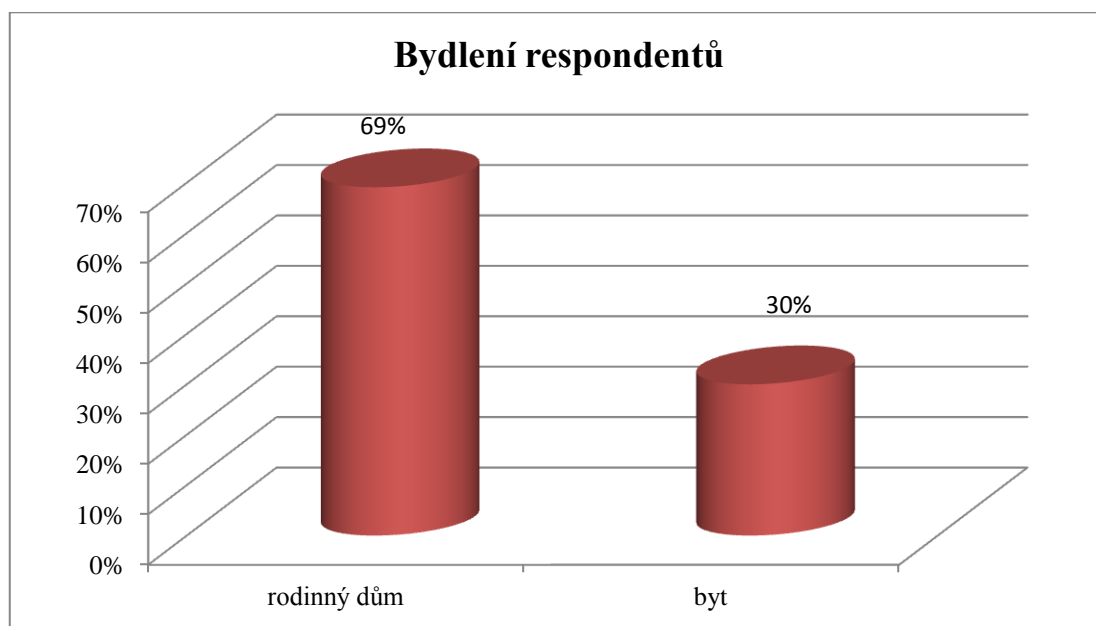
Další výzkumnou otázkou byla otázka dotazující se na vzdělání respondentů. V případě tohoto šetření bylo 35% respondentů vysokoškolsky vzděláno, téměř stejné množství tedy 34% bylo vzděláno středoškolsky. Respondentů vyučených bez maturity bylo 27%, se základním vzděláním bylo 2%. Ve výzkumném vzorku se sešlo přibližně stejný počet respondentů se středoškolským vzděláním celých 34% respondentů a vysokoškolským vzděláním plných 35% respondentů, dále coby do množství byly zastoupeni s 27% respondenty vyučení bez maturity. Pouhá 3% respondentů bylo vyučeno s maturitním vysvědčením a nejmenší zastoupení jsou respondenti se základním vzděláním 2% respondentů.

Komentář k položce „vzdělání respondentů“:

V našem výzkumu se sešlo poměrně vysoké procento vysokoškolsky a středoškolsky vzdělaných respondentů. Tento nepoměr mohl vzniknout nejbližším okolím výzkumníka, který v tom okamžiku při výzkumu měl ve svém okolí takovouto skupinu respondentů.

## Druh bydlení

Graf č. 5 – Bydlení respondentů



*Zdroj: vlastní výzkum*

Vyhodnocení položky „druh bydlení“:

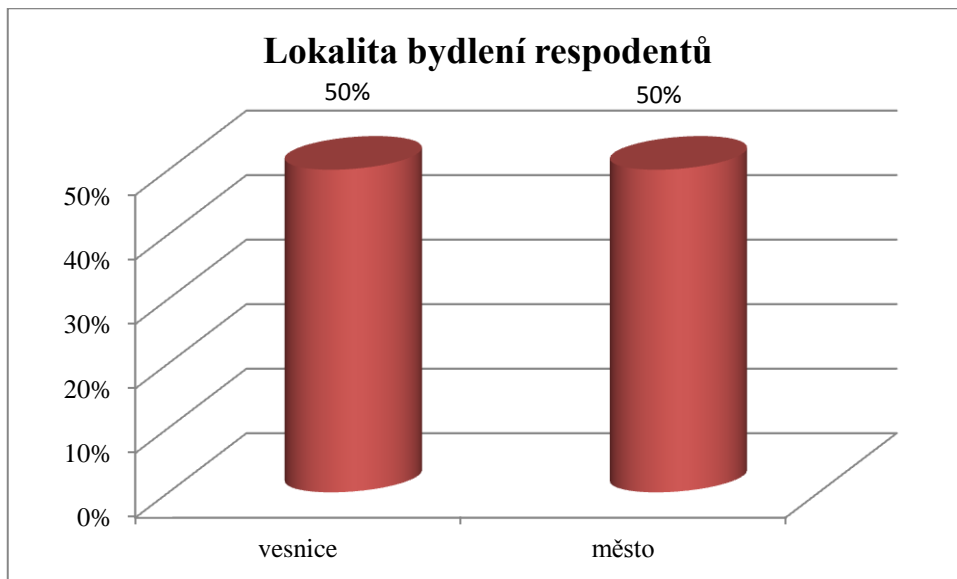
Naši respondenti v 67% případů žili v rodinném domě, v případě bydlení na bytě žilo 30% respondentů tam, domov pro seniory obývaly 3% respondentů.

Komentář k položce „druh bydlení“:

Uvádíme, že většina respondentů žila v rodinném domě pouze menší část respondentů žila na bytě.

## Lokalita bydlení

Graf č. 6 – Lokalita bydlení respondentů



Zdroj: vlastní výzkum

Vyhodnocení položky „lokalita bydlení“:

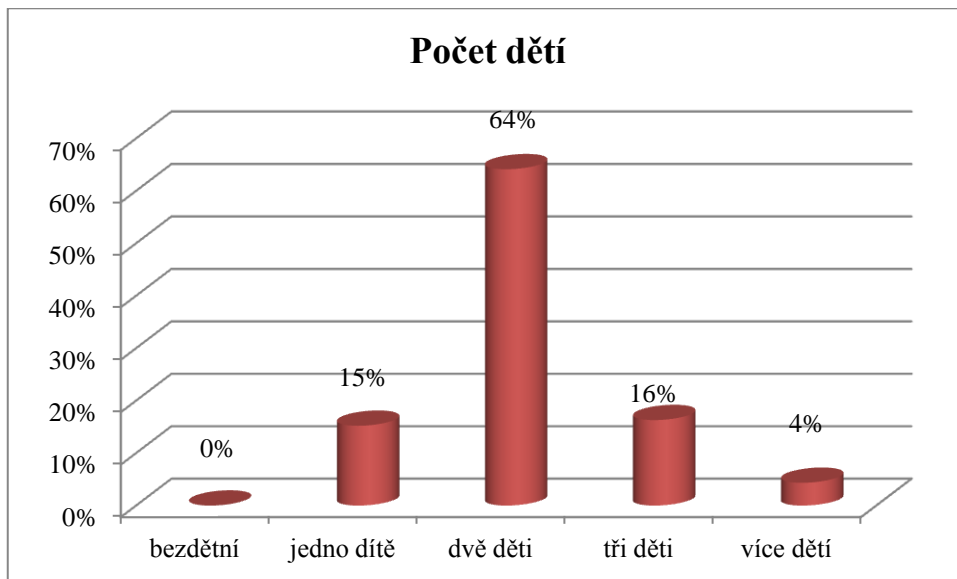
V našem případě se sešel poměrně vyrovnaný soubor respondentů, protože přesně polovina žila ve městě a polovina na vesnici.

Komentář k položce „lokalita bydlení“:

Při sběru dat se podařilo výzkumníkovi zajistit poměrně vyrovnaný poměr lokality bydlení respondentů.

## Počet dětí

Graf č. 7 – Počet dětí



Zdroj: vlastní výzkum

Vyhodnocení položky „počet dětí“:

V našem případě byl soubor respondentů následující, počet dětí respondentů bez dětí nebyl žádný z respondentů, 15% respondentů mělo jedno dítě, 64% respondentů mělo dvě děti, 16% respondentů mělo tři děti, 4% respondentů mělo čtyři a více dětí.

Komentář k položce „počet dětí“:

Respondenti v našem výzkumu měli ve více jak polovině případů dvě děti, ve stejném poměru bylo zastoupení i respondentů s jedním dítětem a o něco větší zastoupení proti respondentům s jedním dítětem bylo zastoupení se třemi dětmi. Vícečetné rodiny byly zastoupeny v minimální míře.

## 7.2 Vyhodnocení výzkumných otázek

Součástí této kapitoly bylo vyhodnocení výzkumných otázek a jejich analýza. Otázky zde vyhodnocené byly vyznačeny a pro větší přehlednost i graficky upraveny do tabulek. U otázek, kde uvádíme nulovou, a alternativní hypotézu, tak tyto měly mít údaje vyznačeny v kontingenčních tabulkách. Uvádíme zde pouze znění nulových a alternativních hypotéz.

### 1) Jaká je nejčastější forma pomoci v rodinách?

Na tuto otázku se vztahují odpovědi v položce otázky číslo 9, 11, 13 (dotazník pro rodiče pomáhající dětem) a v položkách 17, 19, 21 (dotazník pro děti pomáhající rodičům).

Pomoc praktická je popisným způsobem zachycena v následujících tabulkách. Pro ověření věcné hypotézy byly formulovány nulové a alternativní hypotézy.

H1: Tvrdíme, že nejčastěji se vyskytuje mezigenerační solidarita (pomoc) ze strany dětí vůči svým rodičům v podobě emocionální podpory, než materiální pomoci.

*H10: Tvrdíme, že neexistuje statisticky významný vztah mezi druhem poskytované pomoci a tím, kdo pomoc poskytuje tedy rodiče a děti.*

*H1A: Tvrdíme, že existuje statisticky významný vztah mezi druhem poskytované pomoci a tím, kde pomoc poskytuje, tedy rodiče a děti.*

Pro vyhodnocení dat bylo původním záměrem vyhodnocení za pomocí testu nezávislosti chí-kvadrátu, pro tento způsob vyhodnocení, ale v konečném důsledku nebyly vhodné podmínky, kdy při testování významnosti provedením na hladině  $\alpha = 0,05$  nebylo možno splnit podmínku pro vyplnění kontingenční tabulky, která pro vyhodnocení kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrátu počet stupňů volnosti maximálně 30 a v našem případě při porovnání dvou proměnných tedy materiální podpory a emocionální podpory máme 54 stupňů volnosti, což nekoresponduje s podmínkami pro vyhodnocení testu nezávislosti pro chí-kvadrát. Hypotézy tedy nebylo možno vyhodnotit, proto přistupujeme v tomto okamžiku k vyhodnocení dotazníku popisným způsobem. Výraznější rozdíly jsou vyznačeny silněji a kladné odpovědi jsou odlišeny barevně.

**Praktická pomoc – péče o vnoučata, hlídání vodění do školy, školky, oproti tomu péče o nemocné rodiče je zpracováno v tabulce č. 1**

*Tabulka č. 1 – Praktická pomoc (péče o vnoučata)*

Praktická pomoc - péče o vnoučata, hlídání vodění do školy, školky, versus péče v nemoci o nemocné rodiče	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 9a)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 17a)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec	<b>68%</b>	63	<b>42%</b>	35
jen výjimečně	12%	11	14%	12
občas	11%	10	25%	21
často	2%	2	8%	7
velmi často	7%	6	10%	8
<b>Celkem</b>	<b>100%</b>	<b>92</b>	<b>100%</b>	<b>83</b>

*Zdroj: vlastní výzkum*

Jak můžeme vidět, respondenti odpovídali na praktickou pomoc v otázce č. 9a) a 17a) následovně:

Vyhodnocení otázek č. 9a) a 17a): Pomoc dětem od rodičů týkající se pomoci a péči o vnoučata na úrovni velmi často až často odpovídali rodiče tak, že svým dětem pomáhalo **7% respondentů velmi často, často 2% respondentů, občas 11% respondentů, jen výjimečně 12% respondentů, vůbec 68% respondentů.** Rodičům pomáhalo v pomoci v nemoci **velmi často 10% respondentů, často 8% respondentů, občas 25% respondentů, jen výjimečně 14% respondentů a vůbec po stránce pomoci v nemoci svým rodičům 42% respondentů.**

Tříděním druhého stupně, dojdeme k následujícímu výsledku praktická pomoc s hlídáním, voděním vnoučat do školy, školky, versus péče v nemoci o nemocné rodiče:

- rodiče svým dětem **pomáhají 9% respondentů, občas 11% respondentů a nepomáhají 80% respondentů,**
- děti svým rodičům **pomáhají 18% respondentů, občas 26% respondentů a nepomáhají 56% respondentů.**

Komentář k otázkám č. 9a) a 17a): K tomuto výsledku můžeme říci, že více pomáhají svým rodičům děti při péči v nemoci. I v hodnotách občas je vyšší hodnota u dětí než u rodičů.

**Praktická pomoc – úklid domácnosti, pomoc s vařením**

Tabulka č. 2 – Praktická pomoc (úklid domácnosti)

Praktická pomoc - úklid domácnosti, pomoc s vařením	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 9b)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 17b)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec	<b>48%</b>	44	<b>48%</b>	40
jen výjimečně	14%	13	18%	15
občas	17%	16	13%	11
často	7%	6	13%	11
velmi často	14%	13	7%	6
<b>Celkem</b>	<b>100%</b>	<b>92</b>	<b>100%</b>	<b>83</b>

Zdroj: vlastní výzkum

Jak můžeme vidět, respondenti odpovídali na praktickou pomoc v otázce č. 9b) a 17b) následovně:

Vyhodnocení otázek č. 9b) a 17b): Pomoc dětem od rodičů týkající se pomoci při úklidu domácnosti, pomoci s vařením na úrovni velmi často až často odpovídali rodiče tak, že svým dětem pomáhalo **14% respondentů velmi často, často 7% respondentů, občas 17% respondentů, jen výjimečně 14% respondentů, vůbec 48% respondentů.** Rodičům pomáhalo v pomoci při úklidu domácnosti, pomoci s vařením **velmi často 7% respondentů, často 13% respondentů občas 13% respondentů, jen výjimečně 18% respondentů a vůbec po stránce pomoci v při úklidu domácnosti, pomoci s vařením svým rodičům 48% respondentů.**

Tříděním druhého stupně jsme dojdeme k následujícímu výsledku praktické pomoci, úklidu v domácnosti, pomoc s vařením:

- **rodiče** svým dětem **pomáhají 21% respondentů, občas 17% respondentů a nepomáhají 62% respondentů,**
- **děti** svým rodičům **pomáhají 20% respondentů, občas 14% respondentů a nepomáhají 66% respondentů.**

Komentář k otázkám č. 9b) a 17b): K tomuto výsledku můžeme říci, že více svým dětem s péčí o domácnost, pomoc s vařením pomáhají rodiče, všimneme-li si i položky občas je tato pomoc vyšší v případě rodičů.

**Praktická pomoc – vyřizování schůzek na úřadech, u lékaře**

Tabulka č. 3 – Praktická pomoc (vyřizování schůzek na úřadech, u lékaře)

Praktická pomoc - vyřizování pochůzek na úřadech, u lékaře	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 9c)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 17c)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec	<b>78%</b>	0	<b>48%</b>	40
jen výjimečně	7%	6	14%	12
občas	<b>10%</b>	9	<b>20%</b>	17
často	3%	3	7%	6
velmi často	2%	2	10%	8
<b>Celkem</b>	<b>100%</b>	<b>20</b>	<b>100%</b>	<b>83</b>

Zdroj: vlastní výzkum

Jak můžeme vidět, respondenti odpovídali na praktickou pomoc v otázce č. 9c) a 17c) následovně:

Vyhodnocení otázek č. 9c) a 17c): Pomoc dětem od rodičů týkající se pomoci při vyřizování schůzek na úřadech, u lékaře velmi často až často odpovídali rodiče tak, že svým dětem pomáhalo **2% respondentů velmi často, často 3% respondentů, občas 10% respondentů, jen výjimečně 7% respondentů, vůbec 78% respondentů**. Rodičům pomáhalo v pomoci při vyřizování schůzek na úřadech, u lékaře **velmi často 10% respondentů, často 7% respondentů občas 20% respondentů, jen výjimečně 14% respondentů** a **vůbec** po stránce pomoci v při vyřizování schůzek na úřadech, u lékaře svým rodičům **48% respondentů**.

Tříděním druhého stupně jsme došli k následujícímu výsledku praktické pomoci v podobě pomoci s vyřizováním pochůzek na úřadech, u lékaře:

- **rodiče** svým dětem **pomáhají 5% respondentů, občas 10% respondentů a nepomáhají 85% respondentů,**
- **děti** svým rodičům **pomáhají 18% respondentů, občas 20% respondentů a nepomáhají 62% respondentů.**

Komentář k otázkám č. 9c) a 17c) : K tomuto výsledku můžeme říci, že více svým rodičům po praktické stránce ve smyslu vyřizování pochůzek na úřadech k lékaři pomáhají více děti a to i u střední položky občas, která je také poměrně vysoká.



**Emocionální podpora – sdílení starostí, problémů se svými dětmi/rodiči**

Tabulka č. 4 – Emocionální podpora (sdílení starostí)

Emocionální podpora - sdílíte se svými dětmi/ rodiči jejich problémy, starosti	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 11a)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 19a)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec	1%	1	5%	4
jen výjimečně	3%	3	8%	7
občas	32%	29	25%	21
často	30%	28	37%	31
velmi často	34%	31	24%	20
<b>Celkem</b>	<b>100%</b>	<b>92</b>	<b>100%</b>	<b>83</b>

Zdroj: vlastní výzkum

Jak můžeme vidět, respondenti odpovídali na Emocionální pomoc v otázce č. 11a) a 19a) následovně:

Vyhodnocení otázek č. 11a) a 19a): Pomoc dětem od rodičů týkající se podpory při sdílení starostí, problémů na úrovni velmi často až často odpovídali rodiče tak, že svým dětem pomáhalo **34% respondentů velmi často, často 30% respondentů, občas 32% respondentů, jen výjimečně 3% respondentů, vůbec 1% respondentů.** S rodiči sdílelo jejich problémy starosti **velmi často 24% respondentů, často 37% respondentů občas 25% respondentů, jen výjimečně 8% respondentů a vůbec po stránce sdílení problémů starostí 5% respondentů.**

Tříděním druhého stupně dojdeme k následujícímu výsledku emocionální podpory a sdílení starostí a problémů:

- **rodiče svým dětem pomáhají 64% respondentů, občas 32% respondentů a nepomáhají 4% respondentů,**
- **děti svým rodičům pomáhají 62% respondentů, občas 25% respondentů a nepomáhají 13% respondentů.**

Komentář k otázkám č. 11a) a 19a):

K tomuto výsledku můžeme říci, že po emocionální stránce a to sdílení starostí problémů více svým dětem pomáhají rodiče, větší pomoc plynoucí od rodičů k dětem je výrazná i u položky občas asi o 7% u rodičů.

### Emocionální podpora – hovory se svými dětmi/rodiči o tom, co je trápí, z čeho mají strach.

Tabulka č. 5 – Emocionální podpora (hovory)

Emocionální podpora - mluvíte se svými dětmi/rodiči o tom, co je trápí, z čeho mají strach	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 11b)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 19b)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec	2%	2	13%	11
jen výjimečně	8%	7	12%	10
občas	32%	29	23%	19
často	<b>40%</b>	37	<b>30%</b>	25
velmi často	18%	17	22%	18
Celkem	100%	92	100%	83

Zdroj: vlastní výzkum

Jak můžeme vidět, respondenti odpovídali na Emocionální pomoc v otázce č. 11b) a 19b) následovně:

Vyhodnocení otázek č. 11b) a 19b): Pomoc dětem od rodičů týkající se pomoci při rozhovorech o tom, co je trápí, z čeho mají strach sdílení starostí, problémů na úrovni velmi často až často odpovídali rodiče tak, že svým dětem pomáhalo **18% velmi často, často 40% respondentů, občas 32% respondentů, jen výjimečně 8% respondentů, vůbec 2% respondentů**. Rodičům pomáhalo v pomoci při sdílení starostí z toho, co je trápí, z čeho mají strach, **velmi často 22% respondentů, často 30% respondentů občas 23% respondentů, jen výjimečně 12% respondentů** a **vůbec** po stránce pomoci ve smyslu sdílení starostí, hovorech o tom, z čeho mají strach svým rodičům **13% respondentů**.

Tříděním druhého stupně dojdeme k následujícímu výsledku emocionální pomoci při sdílení starostí co je trápí, z čeho mají strach:

- **rodiče** svým dětem **pomáhají 58% respondentů, občas 32% respondentů a nepomáhají 10% respondentů,**
- **děti** svým rodičům **pomáhají 52% respondentů, občas 23% respondentů a nepomáhají 25% respondentů.**

Komentář k otázkám č. 11b) a 19b): K tomuto výsledku můžeme říci, že více zde opět pomáhají rodiče svým dětem s pomocí co je trápí, z čeho mají strach, tedy sdílení starostí.

**Emocionální podpora – radíte svým dětem/rodičům**

Tabulka č. 6 – Emocionální podpora (rady)

Emocionální podpora - radíte svým dětem/rodičům	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 11c)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 19c)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec	2%	2	10%	8
jen výjimečně	22%	20	19%	16
občas	23%	21	<b>40%</b>	33
často	<b>41%</b>	38	19%	16
velmi často	12%	11	12%	10
<b>Celkem</b>	<b>100%</b>	<b>92</b>	<b>100%</b>	<b>83</b>

Zdroj: vlastní výzkum

Jak můžeme vidět, respondenti odpovídali na Emocionální pomoc v otázce č. 11c) a 19c) následovně:

Vyhodnocení otázek č. 11c) a 19c) : Pomoc dětem od rodičů týkající se pomoci při poskytování rad na úrovni velmi často až často odpovídali rodiče tak, že svým dětem pomáhalo **12% respondentů velmi často, často 41% respondentů, občas 23% respondentů, jen výjimečně 22% respondentů, vůbec 2% respondentů.** Rodičům pomáhalo v pomoci s poskytnutím rady **velmi často 12% respondentů, často 19% respondentů občas 40% respondentů, jen výjimečně 19% respondentů** a vůbec po stránce pomoci ve smyslu poskytnutí rady svým rodičům **10% respondentů.**

Tříděním druhého stupně dojdeme k následujícímu výsledku v podobě emocionální pomoci a poskytování rad:

- **rodiče svým dětem pomáhají 53% respondentů, občas 23% respondentů a nepomáhají 24% respondentů,**
- **děti svým rodičům pomáhají 30% respondentů, občas 40% respondentů a nepomáhají 30% respondentů.**

Komentář k otázkám č. 11c) a 19c): K tomuto výsledku můžeme říci, že více zde opět pomáhají rodiče svým dětem s emocionální pomocí radíte svým dětem/rodičům a zde opět rodiče téměř o polovinu více svým dětem v této pomoci vyniká. Oproti tomu děti uvedli, že občas pomáhají rodičům o polovinu více než jejich rodiče. Může se to jevit možná tím, jak která skupina vnímá svou pomoc jako takovou.

**Materiální forma pomoci – nákupy potravin, drogerie**

Tabulka č. 7 – Materiální pomoc (nákupy)

Materiální pomoc - nákupy potravin, drogerie	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 13a)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 21a)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec	33%	30	<b>55%</b>	46
jen výjimečně	16%	15	20%	17
občas	<b>26%</b>	24	12%	10
často	11%	10	7%	6
velmi často	14%	13	5%	4
<b>Celkem</b>	<b>100%</b>	<b>92</b>	<b>100%</b>	<b>83</b>

Zdroj: vlastní výzkum

Jak můžeme vidět, respondenti odpovídali na materiální pomoc v otázce č. 13a) a 21a) následovně:

Vyhodnocení otázek č. 13a) a 21a): Pomoc dětem od rodičů týkající se pomoci při poskytování materiální pomoci velmi často až často odpovídali rodiče tak, že svým dětem pomáhalo **14% respondentů velmi často, často 11% respondentů, občas 26% respondentů, jen výjimečně 16% respondentů, vůbec 33% respondentů**. Rodičům pomáhalo po stránce materiální **velmi často 5% respondentů, často 7% respondentů občas 12% respondentů, jen výjimečně 20% respondentů** a vůbec po stránce pomoci po stránce materiální nákupu potravin, drogerie, poskytlo svým rodičům **55% respondentů**.

Tříděním druhého stupně dojdeme k výsledku materiální pomoci – nákup potravin, drogerie:

- **rodiče svým dětem pomáhají 25% respondentů, občas 26% respondentů a nepomáhají 49% respondentů,**
- **děti svým rodičům pomáhají 12% respondentů, občas 13% respondentů a nepomáhají 75% respondentů.**

Kometář k otázkám č. 13a) a 21a): K tomuto výsledku můžeme říci, že více svým rodičům po materiální stránce jakou je nákup potravin, drogerie, jsou to rodiče, kteří výrazně více podporují své děti po stránce materiální a to jak v poloze veli časté pomoci, ale i střední hodnoty občas v obu případech až o polovinu více podporují své děti než je tomu naopak.

**Materiální pomoc – pomoc se splácením různých poplatků**

Tabulka č. 8 – Materiální pomoc (splácení poplatků)

Materiální pomoc - pomoc se splácením různých poplatků	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 13b)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 21b)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec	<b>46%</b>	42	<b>81%</b>	67
jen výjimečně	12%	11	<b>8%</b>	7
občas	<b>22%</b>	20	5%	4
často	9%	8	2%	2
velmi často	12%	11	4%	3
<b>Celkem</b>	<b>100%</b>	<b>92</b>	<b>100%</b>	<b>83</b>

Zdroj: vlastní výzkum

Jak můžeme vidět, respondenti odpovídali na materiální pomoc v otázce č. 13b) a 21b) následovně:

Vyhodnocení otázek č. 13b a 21b): Pomoc dětem od rodičů týkající se pomoci při poskytování materiální pomoci se splácením různých poplatků velmi často až často odpovídali rodiče tak, že svým dětem pomáhalo **12% respondentů velmi často, často 9% respondentů, občas 22% respondentů, jen výjimečně 12% respondentů, vůbec 46% respondentů**. Rodičům pomáhalo po stránce materiální pomoci se splácením různých poplatků **velmi často 4% respondentů, často 2% respondentů občas 5% respondentů, jen výjimečně 8% respondentů a vůbec po stránce pomoci po stránce materiální splácení různých poplatků poskytlo svým rodičům 81% respondentů**.

Tříděním druhého stupně dojdeme k následujícímu výsledku materiální pomoci se splácením různých poplatků:

- **rodiče svým dětem pomáhají 21%, občas 21% a nepomáhají 58%,**
- **děti svým rodičům pomáhají 6%, občas 5% a nepomáhají 89 %.**

Komentář k otázkám č. 13b) a 21b): K tomuto výsledku můžeme říci, že více svým rodičům po praktické stránce pomáhají děti, vyhodnocením této části odpovědi jsme dospěli k tomu, že opět jsou to rodiče, kteří poskytují svým dětem tuto část pomoci, tedy pomoci se splácením různých poplatků, děti v tomto případě svým rodičům nepomáhají vůbec.

**Materiální pomoc – nákup drobných dáreků**

Tabulka č. 9 – Materiální pomoc (nákupy drobných dáreků)

Materiální pomoc - drobné dárky	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 13c)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 21c)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec	17%	16	7%	6
jen výjimečně	<b>18%</b>	17	<b>24%</b>	20
občas	<b>43%</b>	40	<b>58%</b>	48
často	11%	10	6%	5
velmi často	10%	9	5%	4
<b>Celkem</b>	<b>100%</b>	<b>92</b>	<b>100%</b>	<b>83</b>

Zdroj: vlastní výzkum

Jak můžeme vidět, respondenti odpovídali na materiální pomoc ve smyslu nákupu drobných dáreků v otázce č. 13c) a 21c) následovně:

Vyhodnocení otázek č. 13c a 21c): Pomoc dětem od rodičů týkající se pomoci při poskytování materiální pomoci v podobě nákupu drobných dáreků rodiče tak, že svým dětem pomáhalo **10% respondentů velmi často, často 11% respondentů, občas 43% respondentů, jen výjimečně 18% respondentů, vůbec 17% respondentů.** Rodičům pomáhalo po stránce materiální pomoci v podobě nákupu drobných dáreků **velmi často 5% respondentů, často 6% respondentů občas 58% respondentů, jen výjimečně 24% respondentů** a **vůbec** po stránce pomoci po stránce materiální nákup drobných dáreků poskytlo svým rodičům **7% respondentů.**

Tříděním druhého stupně dojdeme k následujícímu výsledku materiální pomoci v podobě nákupu drobných dáreků:

- **rodiče** svým dětem **pomáhají 21%, občas 44% a nepomáhají 35%,**
- **děti** svým rodičům **pomáhají 11%, občas 58% a nepomáhají 31%.**

Komentář k otázkám č. 13c) a 21c): K tomuto výsledku můžeme říci, že více svým rodičům po praktické stránce děti pomáhají v této formě pomoci v poloze občas o něco více než rodiče, jsou to ale pořád rodiče, kteří pomoc poskytují více než děti.

**Materiální pomoc – finanční výpomoc**

Tabulka č. 10 – Materiální pomoc (finanční pomoc)

Materiální pomoc - finanční výpomoc	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 13d)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 21d)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec	20%	18	<b>75%</b>	62
jen výjimečně	<b>25%</b>	23	<b>18%</b>	15
občas	21%	19	6%	5
často	<b>22%</b>	20	0%	0
velmi často	13%	12	1%	1
<b>Celkem</b>	<b>100%</b>	<b>92</b>	<b>100%</b>	<b>83</b>

Zdroj: vlastní výzkum

Jak můžeme vidět, respondenti odpovídali na materiální pomoc ve smyslu finanční výpomoci v otázce číslo 13d) a otázce číslo 21d) následovně:

Vyhodnocení otázek č. 13d) a 21d): Pomoc dětem od rodičů týkající se pomoci při poskytování materiální pomoci v podobě finanční výpomoci tak, že svým dětem pomáhalo **13% respondentů velmi často, často 22% respondentů, občas 21% respondentů, jen výjimečně 25% respondentů, vůbec 20% respondentů.** Rodičům pomáhalo po stránce materiální pomoci v podobě finanční výpomoci **velmi často 1% respondentů, často 0% respondentů občas 6% respondentů, jen výjimečně 18% respondentů** a vůbec po stránce pomoci po stránce materiální finanční výpomoci poskytlo svým rodičům **75% respondentů.**

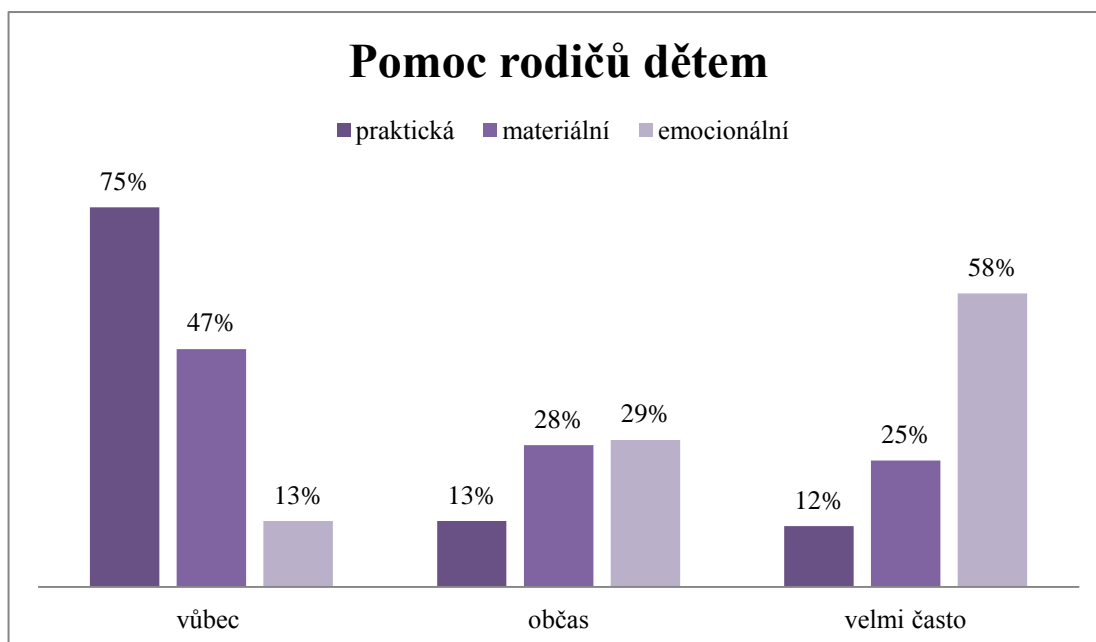
Tříděním druhého stupně dojdeme k následujícímu výsledku materiální pomoci v podobě finanční výpomoci:

- **rodiče** svým dětem **pomáhají 35%, občas 20% a nepomáhají 45%,**
- **děti** svým rodičům **pomáhají 1%, občas 6% a nepomáhají 93%.**

Komentář k otázkám č. 13d) a 21d): K tomuto výsledku můžeme říci, že více svým rodičům po materiální stránce ve smyslu finanční výpomoci pomáhají rodiče mnohem více než děti.

## Pomoc rodičů dětem – grafické vyhodnocení celkově pomoci praktické, materiální, emocionální

Graf č. 8 – Pomoc rodičů dětem



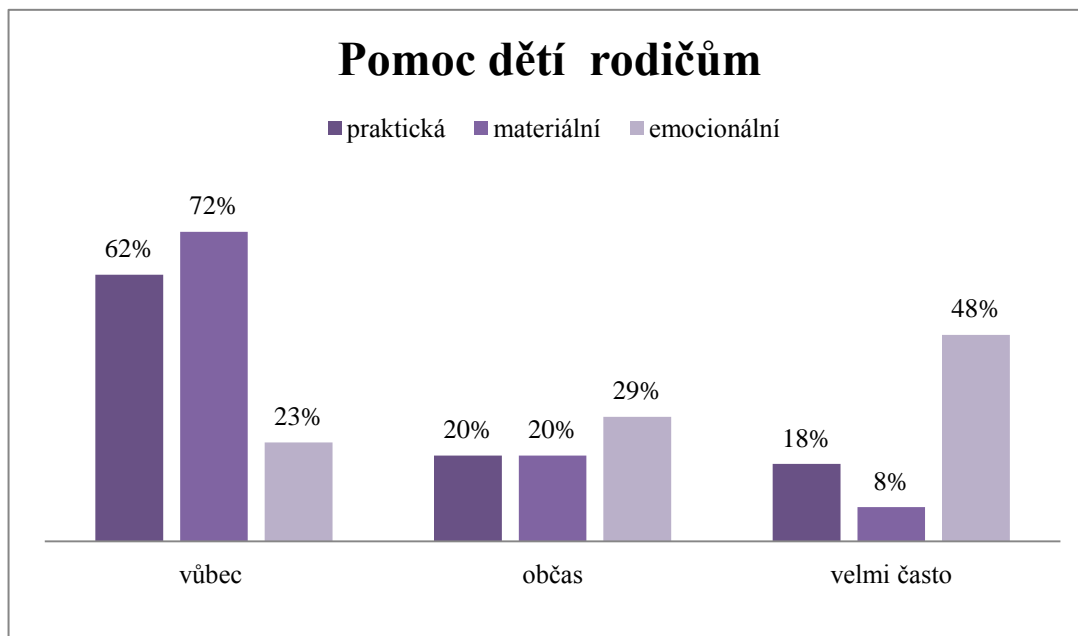
Zdroj: vlastní výzkum

Vyhodnocení odpovědi na výzkumnou otázku č. 1 Jaká je nejčastěji poskytovaná forma pomoci mezi generacemi můžeme uvést: **Nejčastěji poskytovaná forma pomoci mezi generacemi poskytovaná směrem od rodičů k dětem je emocionální podpora a to 58% respondentů. Materiální forma pomoci v množství 25% respondentů a praktická forma pomoci 12% respondentů, kteří odpověděli velmi často.** Občas odpovědělo u emocionální pomoci 29% respondentů, u materiální pomoci odpovědělo 28% respondentů a praktická pomoc činila 13%. Vůbec odpovědělo 13% respondentů na emocionální podporu, na materiální podporu vůbec odpovědělo 47% respondentů a vůbec na praktickou pomoc odpovědělo 75% respondentů.



## Pomoc dětí rodičům – grafické vyhodnocení celkově pomoci praktické, materiální, emocionální

Graf č. 9 – Pomoc dětí rodičům



Zdroj: vlastní výzkum

Vyhodnocení odpovědi na výzkumnou otázku č. 1 Jaká je nejčastěji poskytovaná forma pomoci mezi generacemi můžeme uvést: **Nejčastěji poskytovaná forma pomoci mezi generacemi poskytovaná směrem od dětí k rodičům je dle vyhodnocení dotazníků forma pomoci emocionální a to plných 48% respondentů velmi často, pomoc materiální označilo 8% respondentů a pomoc praktickou označilo 18% respondentů.** Pomoc poskytovanou občas uvádělo 29% respondentů u pomoci emocionální, 20% respondentů uvádělo pomoc materiální a 20% respondentů uvádělo, že občas pomáhá po stránce praktické. Vůbec pomoc emocionální neposkytovalo 23% respondentů, 72% respondentů uvádělo u materiální pomoci vůbec a 62% respondentů uvádělo vůbec u pomoci praktické.

### 2) Která z forem pomoci je vnímána jako nejvíce zatěžující?

Na tuto otázku se vztahují otázky číslo 10, 12, 14 (dotazník pro pomoc rodičů dětem) a v položkách 18, 20, 22 (dotazník pro pomoc dětí rodičům). Zátěž poskytované formy praktické je zachyceno v následujících tabulkách.

Která z forem pomoci je respondenty vnímána, jako nejvíce zatěžující je popisným způsobem zachyceno v následujících tabulkách. Pro ověření věcné hypotézy byly formulovány nulové a alternativní hypotézy.

H2: Tvrdíme, že více zatěžující je pro respondenty je podpora emocionální než praktická.

H20: *Tvrdíme, že neexistuje statisticky významný vztah mezi druhy pomoci a zátěže, kterou respondenti mohou pociťovat.*

H2A: *Tvrdíme, že existuje statisticky významný vztah mezi druhy pomoci a zátěže, kterou respondenti mohou pociťovat.*

Pro vyhodnocení dat bylo původním záměrem vyhodnocení za pomoci testu nezávislosti chí-kvadrátu, pro tento způsob vyhodnocení, ale v konečném důsledku nebyly vhodné podmínky, kdy při testování významnosti provedením na hladině  $\alpha = 0,05$  nebylo možno splnit podmínku kontingenční tabulky, která pro vyhodnocení kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrátu počet stupňů volnosti 30 a v našem případě při porovnání dvou proměnných tedy materiální podpory a emocionální podpory máme 54 stupňů volnosti, což nekoresponduje s podmínkami pro vyhodnocení testu nezávislosti pro chí-kvadrát. Hypotézy tedy nebylo možno vyhodnotit, proto přistupujeme v tomto okamžiku k vyhodnocení dotazníku popisným způsobem.

### Pociťovaná zátěž – praktická pomoc

Tabulka č. 11 – Pociťovaná zátěž u praktické pomoci

Pociťovaná zátěž - praktická pomoc	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 10)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 18)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
velmi mne zatěžuje	0%	0	6%	5
zatěžuje mne	0%	0	0%	0
zatěžuje mne tak půl napůl	11%	10	20%	17
nezatěžuje	<b>47%</b>	43	<b>36%</b>	30
vůbec mne nezatěžuje	<b>42%</b>	39	<b>37%</b>	31
<b>Celkem</b>	<b>100%</b>	<b>92</b>	<b>100%</b>	<b>83</b>

Zdroj: vlastní výzkum

Jak můžeme vidět, respondenti odpovídali na pocíťovanou zátěž, která byla v otázce číslo 10 (poskytovaná pomoc rodiče dětem) a v otázce číslo 18 (poskytovaná dětemi rodičům) následovně:

Vyhodnocení otázek č. 10 a 18: Na dotaz zda respondenti pocíťují zátěž při poskytování praktické pomoci, která v našem případě zahrnuje péči o vnoučata, péči v nemoci o rodiče, úklid v domácnosti, pomoc s vařením, vyřizování pochůzek po úřadech u lékaře následující:

Respondenti v případě pomoci rodičů dětem uváděli, že **vůbec** tato pomoc nezatěžuje **42% respondentů**, **nezatěžuje** je **47% respondentů**, **tak půl na půl** praktická pomoc zatěžovala **11% respondentů**, **zatěžovala** tato pomoc **0% respondentů** a **velmi zatěžovala** také **0% respondentů**.

V případě pocíťované zátěže pomoci dětí rodičům **vůbec nezatěžovala** pomoc **37% respondentů**, **nezatěžovala** pomoc **36% respondentů**, **zatěžovala tak půl na půl** **20% respondentů** a **zatěžovala** **0% respondentů**, **velmi zatěžovala** pomoc **6% respondentů**.

Tříděním druhého stupně dojdeme k následujícímu výsledku pocíťované zátěže praktické pomoci:

- **rodiče** v případě pocíťované zátěže při poskytování praktické pomoci svým dětem tuto pocíťují jako **velmi zatěžující** na což odpovědělo **0% respondentů**, **zatěžující tak půl na půl** **11% respondentů**, jako **nezatěžující** zátěž tuto pocíťovalo **89% respondentů**,
- **děti** v případě pocíťované zátěže při poskytování praktické pomoci svým rodičům tuto pocíťují jako **zatěžující** na což odpovědělo **6% respondentů**, jako **zatěžující půl na půl** **21% respondentů** a jako **nezatěžující** pocíťuje poskytování této pomoci **73% respondentů**.

Komentář k otázkám č. 10 a 18: K tomuto výsledku můžeme říci, že rodiče praktická pomoc dětem respondenty vůbec nezatěžovala, na tuto otázku odpovědělo 0% jako velmi zatěžující až zatěžující. Forma praktické pomoci spíše zatěžovala děti, poskytující pomoc svým rodičům.

**Pocit'ovaná zátěž – emocionální pomoc**

Tabulka č. 12 – Pocit'ovaná zátěž u emocionální pomoci

Pocit'ovaná zátěž – emocionální pomoc	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 12)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 20)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
velmi mne zatěžuje	0%	0	5%	4
zatěžuje mne	1%	1	6%	5
zatěžuje mne tak půl napůl	10%	9	20%	17
nezatěžuje	<b>58%</b>	53	<b>34%</b>	28
vůbec mne nezatěžuje	<b>32%</b>	29	<b>35%</b>	29
Celkem	100%	92	100%	83

Zdroj: vlastní výzkum

Na dotaz zda respondenti pocit'ují zátěž při poskytování emocionální pomoci, uvedené v dotazníku příloha PI číslo 12 (pomoc rodičů dětem) a 20 (pomoc dětí rodičům), která v našem případě zahrnuje sdílení se svými dětmi/rodiči problémů a starostí, mluvení o tom, z čeho mají respondenti strach a toho co je trápí, poskytnuté rady dětem rodičům následující:

Vyhodnocení otázek č. 12 a 20: Respondenti v případě pomoci rodičů dětem uváděli, že **vůbec** tato pomoc nezatěžuje **32% respondentů**, **nezatěžuje** je **58% respondentů**, **tak půl na půl** praktická pomoc zatěžovala **10% respondentů**, **zatěžovala** tato pomoc **1% respondentů** a **velmi zatěžovala** taktéž **0% respondentů**.

V případě pocit'ované zátěže pomoci dětí rodičům **vůbec nezatěžovala** pomoc **35% respondentů**, **nezatěžovala** pomoc **34% respondentů** a **zatěžovala tak půl na půl** **20% respondentů**, **zatěžovala** **6% respondentů**, **velmi zatěžovala** pomoc **5% respondentů**.

Tříděním druhého stupně dojdeme k následujícímu výsledku emocionální pomoci a pocit'ování zátěže při pomoci:

- **rodiče** v případě pocit'ované zátěže při poskytování emocionální pomoci svým dětem tuto pocit'uje jako **zatěžující** v celkovém množství **1% respondentů**, **zatěžující tak půl na půl** **9% respondentů** jako **nezatěžující** zátěž tuto pocit'ovalo **90% respondentů**,
- **děti** v případě pocit'ované zátěže při poskytování emocionální pomoci svým rodičům tuto pocit'uje jako **zatěžující** **11% respondentů**, **zatěžuje tak půl na půl**

**20% respondentů jako nezatěžující** pociťuje poskytování této pomoci **69% respondentů**.

Komentář k otázkám č. 12 a 20: K tomuto výsledku můžeme říci, že více respondentů z okruhu dětí, kteří poskytují pomoc svým rodičům uvádělo označilo, že tato pomoc zatěžuje.

### Pociťovaná zátěž – materiální pomoc

Tabulka č. 13 – Pociťovaná zátěž u materiální pomoci

Pociťovaná zátěž - materiální pomoc	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 14)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 22)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
velmi mne zatěžuje	0%	0	1%	1
zatěžuje mne	2%	2	0%	0
zatěžuje mne tak půl napůl	20%	18	7%	6
nezatěžuje	<b>49%</b>	45	<b>45%</b>	37
vůbec mne nezatěžuje	<b>29%</b>	27	<b>47%</b>	39
<b>Celkem</b>	100%	92	100%	83

Zdroj: vlastní výzkum

Na dotaz, zda respondenti pociťují zátěž při poskytování materiální pomoci, uvedené v dotazníku, příloha PI, otázka číslo 14 (pomoc rodičů dětem) a otázka číslo 22 (pomoc dětí rodičům), která v našem případě zahrnuje nákup potravin, drogerie, pomoc se splácením různých poplatků, drobných dáreků, finanční výpomoci uvádíme následující:

Vyhodnocení otázek č. 14 a 22: Respondenti v případě pomoci rodičů dětem uváděli, že **vůbec** tato pomoc nezatěžuje **29% respondentů**, **nezatěžuje** je **49% respondentů**, **tak půl na půl** praktická pomoc zatěžovala **20% respondentů**, **zatěžovala** tato pomoc **2% respondentů** a **velmi zatěžovala** taktéž **0% respondentů**.

V případě pociťované zátěže pomoci dětí rodičům **vůbec nezatěžovala** pomoc **47% respondentů**, **nezatěžovala** pomoc **45% respondentů** a **zatěžovala tak půl na půl** **7% respondentů**, **zatěžovala** **0% respondentů**, **velmi zatěžovala** pomoc **1% respondentů**.

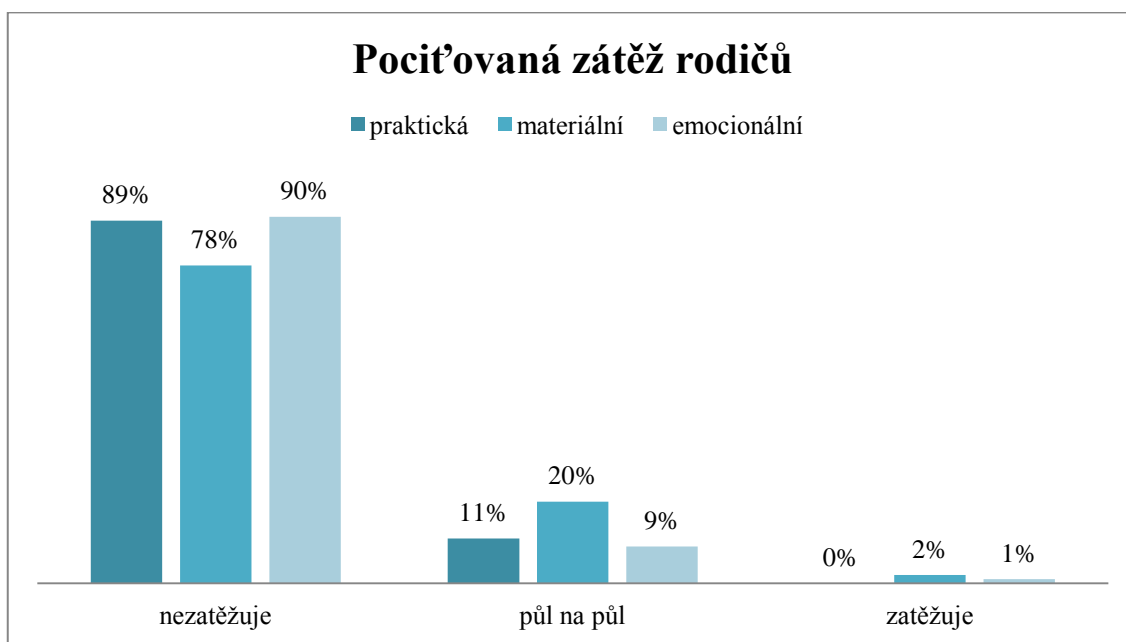
Tříděním druhého stupně dojdeme k následujícímu výsledku pociťování zátěže při poskytování materiální pomoci:

- **rodiče** v případě pocíťované zátěží při poskytování materiální pomoci svým dětem tuto pocíťuje jako **zatěžíující 2% respondentů**, zatěžíující tak **půl na půl 20% respondentů**, jako **nezatěžíující** zátěží tuto pocíťovalo **78% respondentů**,
- **děti** v případě pocíťované zátěží při poskytování materiální pomoci svým rodičům tuto pocíťuje jako **zatěžíující 1% respondentů**, jako zatěžíující tak **půl na půl 7% respondentů**, jako **nezatěžíující** pocíťuje poskytování této pomoci **92% respondentů**.

Komentář k otázkám č. 14 a 22: Pocíťovanou zátěží materiální neuváděla ani jedna skupina jako zátěží velmi zatěžíující, zatěžíující.

### Pocíťovaná zátěží rodičů – grafické vyhodnocení celkové pomoci praktické, materiální, emocionální

Graf č. 10 – Pocíťovaná zátěží rodičů



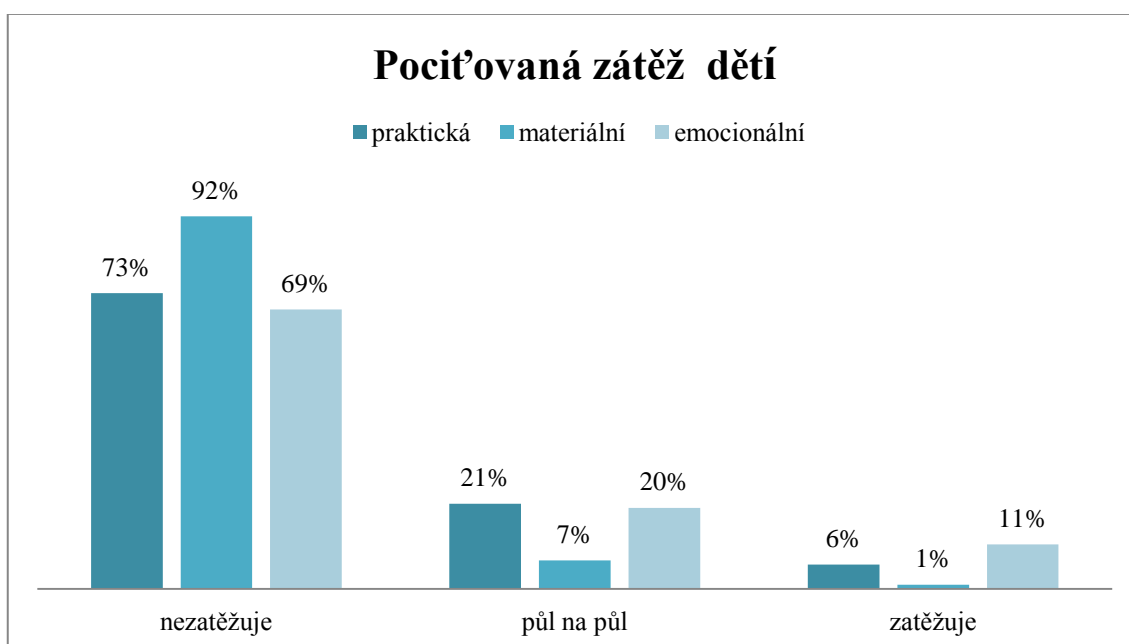
Zdroj: vlastní výzkum

Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 2, která z forem pomoci je mezi generacemi nejvíce zatěžíující uvádíme, že **2% respondentů** rodičů poskytujících pomoc dětem v tomto případě materiální pocíťují jako zatěžíující, v **1% respondentů** pocíťuje jako zatěžíující pomoc emocionální, praktická pomoc respondenty rodiče poskytující pomoc dětem je **0% respondentů**. Půl na půl uváděli rodiče poskytující pomoc svým dětem v množství 20% jako materiální, 11% jako praktickou a 9% jako emocionální. Co se týče odpovědi

nezatěžuje (zatěžuje, vůbec nezatěžuje) odpověděli rodiče u pomoci emocionální 90% respondentů, 78% respondentů materiální a u pomoci praktické uváděli rodiče 89% respondentů, že je nezatěžuje.

### Pociťovaná zátěž rodičů – grafické vyhodnocení celkové pomoci praktické, materiální, emocionální

Graf č. 11 – Pociťovaná zátěž dětí



Zdroj: vlastní výzkum

Vyhodnocení odpovědí na otázku č. 1 Jaká je nejčastěji poskytovaná forma pomoci mezi generacemi můžeme uvést: Nejčastěji poskytovaná forma pomoci mezi generacemi poskytovaná směrem od dětí k rodičům uvádí jako zatěžující (velmi zatěžující) 11% respondentů pomoc emocionální, 1% respondentů uvádělo pomoc materiální, jako zatěžující 6% respondentů pociťovalo praktickou pomoc jako zatěžující. Půl na půl pomoc emocionální pociťovalo jako zatěžující 20% respondent, 21% pomoc praktickou a 7% respondentů uvádělo jako zatěžující půl na půl pomoc materiální. Odpověď nezatěžovalo, uvedlo 92% respondentů u materiální pomoci, 73% respondentů u pomoci praktické a 69% u pomoci emocionální.

### 3) Jaké mohou být nejčastější důvody mezigenerační solidarity v rodinách?

Na tuto otázku se vztahují odpovědi z dotazníku uvedených v otázce číslo 15 písmeno a, b, c, d, e, f (pomoc rodičů dětem) a v otázce číslo 23 písmeno a, b, c, d, e, f (otázka, pomoc dětí rodičům).

Jednotlivé důvody a nakolik se respondent s tímto důvodem ztotožňuje, uvádí následující tabulka.

Tabulka č. 14 – Důvody k pomoci (chci, aby se mé dítě/ rodič cítili dobře)

Důvody k pomoci - protože chci, aby se mé dítě/rodiče cítili dobře	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 15a)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 23a)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec ne	3%	3	4%	3
spíše ne	0%	0	2%	2
částečně ano	2%	2	0%	0
spíše ano	<b>13%</b>	12	<b>23%</b>	19
ano	<b>82%</b>	75	<b>71%</b>	59
<b>Celkem</b>	100%	92	100%	83

Zdroj: vlastní výzkum

Na dotaz, jaké mají důvody k pomoci, uvedené v dotazníku, příloha PI otázka číslo 15 písmeno a, b, c, d, e, f (pomoc rodičů dětem) a otázka číslo 23 písmeno a, b, c, d, e, f (pomoc dětí rodičům), důvody zde uvedenými jsou „protože chci, aby se mé dítě/rodič cítili dobře,“ uvádíme následující:

Vyhodnocení odpovědí na otázky č. 15a) a 23a): Respondenti (pomoc rodičů dětem) – „**protože chci, aby se mé děti cítily dobře**“ respondenti, tedy rodiče uváděli následující důvody - **vůbec ne 3% respondentů, spíše ne 0% respondentů, částečně ano** uvádělo **2% respondentů, spíše ano 13% respondentů, ano 82% respondentů.**

V případě důvodů k pomoci (pomoc dětí rodičům) – protože chci, aby se moji rodiče cítili dobře, uvádělo **vůbec ne 4% respondentů, spíše ne 2% respondentů, částečně ano 0% respondentů, spíše ano 23% respondentů, určitě ano 71% respondentů.**

Tříděním druhého stupně jsme došli k následujícímu výsledku - důvod k pomoci – „protože chci, aby se mé dítě/rodiče cítili dobře“ :



- **rodiče** v případě důvodů k poskytnutí pomoci, jakým byl uveden, **protože chci aby se mé dítě cítilo dobře** uvedlo jako **ano 92% respondentů**, **částečně ano 2% respondentů**, **vůbec ne 6% respondentů**,
- **děti** v případě důvodů k poskytnutí pomoci, jakým byl uveden, **protože chci aby se moji rodiče cítili dobře**, uvedlo jako **ano 94% respondentů**, **částečně ano 0% respondentů**, **ne 6% respondentů**.

Komentář k otázkám č. 15a) a 23a): Důvody k pomoci – protože chci, aby se mé děti/rodiče cítili dobře jsou pro obě skupiny respondentů zastoupeny stejnou měrou. Obě skupiny odpověděly téměř shodně a patří tato odpověď do hlavních důvodů proč si navzájem pomáhají.

#### **Důvody k pomoci – protože jsem jeho matka/otec, syn/dcera a je to mou povinností.**

*Tabulka č. 15 – Důvody k pomoci (je to moje povinnost)*

Důvody k pomoci - protože jsem jeho matka/otec, syn/dcera, a je to mou povinností	Pomoc rodičům dětem (otázka č. 15b)		Pomoc dětem rodičům (otázka č. 23b)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec ne	12%	11	14%	12
spíše ne	7%	6	0%	0
částečně ano	<b>18%</b>	17	8%	7
spíše ano	8%	7	<b>19%</b>	16
ano	<b>55%</b>	51	<b>58%</b>	48
Celkem	100%	92	100%	83

*Zdroj: vlastní výzkum*

Na dotaz, jaké mají důvody k pomoci, uvedené v dotazníku, příloha PI otázka číslo 15 písmeno b) (pomoc rodičům dětem) a otázka číslo 23 písmeno b) (pomoc dětem rodičům), které jsou – **protože jsem jeho matka/otec/syn dcera a je to mou povinností** uvádíme následující:

Vyhodnocení otázek. 15b) a 23b): Respondenti v případě důvodů k pomoci – protože chci, **protože jsem jeho matka/otec** respondenti **rodiče** respondenti uváděli: **vůbec ne 12% respondentů**, **spíše ne 7% respondentů**, **částečně ano 18% respondentů**, **spíše ano 8% respondentů**, **ano 55% respondentů**.

V případě důvodů k pomoci – **protože jsem jejich syn/dcera** respondenti uvádělo: **vůbec ne 14% respondentů, spíše ne 0% respondentů, částečně ano 8% respondentů, spíš ano 19% respondentů, ano 58% respondentů.**

Tříděním druhého stupně jsme došli k následujícímu výsledku - důvod k pomoci – „protože jsem jeho matka/otec, syn/dcera, a je to mou povinností“ :

Tříděním druhého stupně jsme došli k následujícímu výsledku:

- **rodiče** v případě důvodů k poskytnutí pomoci, jakým byl uveden, **protože jsem jeho matka/otec a je to mou povinností** uvedlo jako **ano 63% respondentů, částečně ano 18% respondentů, vůbec ne 19% respondentů,**
- **děti** v případě důvodů k poskytnutí pomoci, jakým byl uveden, **protože jsem jejich dcera/syn,** uvedlo jako **ano 78% respondentů, částečně ano 8% respondentů, ne 14% respondentů.**

Komentář k otázkám č. 15b) a 23b): Důvody k pomoci – protože jsem jeho matka/otec, syn/dcera a je to mou povinností, patří také mezi hlavní důvody pomoci. Respondenti dle výsledků vnímají pocit povinnosti jako jeden z důležitých důvodů, ale procentuálně je v menší míře odpověď ano oproti odpovědi vůbec ne. Tedy určitá část respondentů nepocituje povinnost pečovat o své blízké jako primární důvod péče.

### **Důvody k pomoci – protože se mi to v budoucnu vrátí.**

*Tabulka č. 16 – Důvody k pomoci (v budoucnu se mi to vrátí)*

<b>Důvody k pomoci - protože se mi to v budoucnu vrátí</b>	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 15c)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 23c)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec ne	5%	5	<b>33%</b>	27
spíš ne	20%	18	7%	6
částečně ano	20%	18	8%	7
spíš ano	<b>24%</b>	22	25%	21
ano	<b>32%</b>	29	<b>27%</b>	22
Celkem	100%	92	100%	83

*Zdroj: vlastní výzkum*

Na dotaz, jaké mají důvody k pomoci, uvedené v dotazníku, příloha PI otázka číslo 15 písmeno c) (pomoc rodičů, dětem) a otázka číslo 23 písmeno c) (pomoc dětí, rodičům), které jsou – „**protože se mi to v budoucnu vrátí,**“ uvádíme následující:

Vyhodnocení otázek č. 15c) a 23 c): Respondenti (rodiče pomoc dětem) v případě důvodů k pomoci – „**protože se mi to v budoucnu vrátí,**“ uvádělo: **vůbec ne 5% respondentů, spíše ne 20% respondentů, částečně ano 20% respondentů, spíš ano 24% respondentů, ano 32% respondentů.**

Respondenti (dětí pomoc rodičům) v případě důvodů k pomoci – „**protože se mi to v budoucnu vrátí,**“ uváděl: **vůbec ne 33% respondentů, spíše ne 7% respondentů, částečně ano 8% respondentů, spíš ano 25% respondentů, ano 27% respondentů.**

Tříděním druhého stupně jsme došli k následujícímu výsledku protože „ protože se mi to v budoucnu vrátí „:

- **rodiče** v případě důvodů k poskytnutí pomoci, jakým byl uveden, **protože se mi to v budoucnu vrátí** uvedlo jako **ano 55% respondentů, částečně ano 20% respondentů, ne 25% respondentů,**
- **děti** v případě důvodů k poskytnutí pomoci, jakým byl uveden, **protože se mi to v budoucnu vrátí,** uvedlo jako **ano 52 % respondentů, částečně ano 8% respondentů, ne 40% respondentů.**

Komentář k otázkám č. 15c) a 23 c): Důvody k pomoci – protože se mi to v budoucnu vrátí. V této části odpovědí na dotaz proč, jaký je důvod pomoci uvádí obě skupiny respondentů téměř shodně, že nepočítají, že se jim jejich pomoc vrátí. U dětí, tedy u dětí pomáhajících svým rodičům tito dokonce mají poměr krajních hodnot odpovědí vyrovnaný.

**Důvody k pomoci – protože by se lidé divili, kdybych jim nepomohl/a**

Tabulka č. 17 – Důvody k pomoci (lidé by se divili, kdybych nepomohl/a)

Důvody k pomoci - protože by se lidé divili, kdybych jim nepomohl/a	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 15d)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 23d)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec ne	<b>41%</b>	38	<b>45%</b>	37
spíše ne	21%	19	12%	10
částečně ano	8%	7	11%	9
spíše ano	9%	8	12%	10
ano	<b>22%</b>	20	<b>20%</b>	17
Celkem	100%	92	100%	83

Zdroj: vlastní výzkum

Na dotaz, jaké mají důvody k pomoci, uvedené v dotazníku, příloha PI otázka číslo 15 písmeno d) (pomoc rodičů dětem) a otázka číslo 23 písmeno d) (pomoc dětí rodičům), které jsou – „**protože by se lidé divili, kdybychom jim nepomohli**“,“ uvádíme následující:

Vyhodnocení otázek č. 15d) a 23d): Respondenti (rodiče pomoc dětem) v případě důvodů k pomoci – „**protože by se lidé divili, kdybychom jim nepomohli**“ uvádělo: **vůbec ne 41% respondentů, spíše ne 21% respondentů, částečně ano 8% respondentů, spíše ano 9% respondentů, ano 22% respondentů.**

Respondenti (děti pomoc rodičům) v případě důvodů k pomoci – „**protože by se lidé divili, kdybychom jim nepomohli**“, v odpovědích uvádělo: **vůbec ne 45% respondentů, spíše ne 12% respondentů, částečně ano 11% respondentů, spíše ano 12% respondentů, ano 20% respondentů.**

Tříděním druhého stupně jsme došli k následujícímu výsledku důvody k pomoci – „**protože by se lidé divili, kdybych jim nepomohl/a**“ :

- **rodiče** v případě důvodů k poskytnutí pomoci, jakým byl uveden, „**protože by se lidé divili, kdybychom jim nepomohli**“ v odpovědích uvádělo jako **ano 30% respondentů, částečně ano 8% respondentů, vůbec ne 62% respondentů,**
- **děti** v případě důvodů k poskytnutí pomoci, jakým byl uveden, „**protože by se lidé divili, kdybychom jim nepomohli**“, v odpovědích uvádělo jako **ano 32% respondentů, částečně ano 11% respondentů, ne 57% respondentů.**

Komentář k otázkám č. 15d) a 23d): Důvody k pomoci – protože by se lidé divili, kdybych jim nepomohl/a. Odpověď na tuto otázku respondenti shodně komentovali tak, že spíše ne a ne, tedy sociální kontrola okolí pro celou polovinu respondentů je nedůležitá.

### Důvody k pomoci – protože dělám totéž, co dělali moji rodiče pro mne

Tabulka č. 18 – Důvody k pomoci (dělám totéž co dělali moji rodiče pro mne)

Důvody k pomoci - protože dělám totéž, co dělali moji rodiče pro mne	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 15e)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 23e)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec ne	4%	4	4%	3
spíše ne	11%	10	2%	2
částečně ano	<b>24%</b>	22	<b>13%</b>	11
spíše ano	15%	14	<b>13%</b>	11
ano	<b>46%</b>	42	<b>67%</b>	56
Celkem	100%	92	100%	83

Zdroj: vlastní výzkum

Na dotaz, jaké mají důvody k pomoci, uvedené v dotazníku, příloha PI otázka číslo 15 písmeno e) (pomoc rodičů dětem) a otázka číslo 23 písmeno e) (pomoc dětí rodičům), které jsou – „**protože dělám totéž, co dělali rodiče pro mne**“, uvádíme následující:

Vyhodnocení otázek č. 15e) a 23 e): Respondenti (rodiče pomoc dětem) v případě důvodů k pomoci – „**protože dělám totéž, co dělali rodiče pro mne**“ uvádělo: **vůbec ne 4% respondentů, spíše ne 11% respondentů, částečně ano 24% respondentů, spíše ano 15% respondentů, ano 46% respondentů.**

Respondenti (děti pomoc rodičům) v případě důvodů k pomoci ve svých odpovědích – „**protože dělám totéž, co dělali rodiče**“ uvádělo: **vůbec ne 4% respondentů, spíše ne 2% respondentů, částečně ano 13% respondentů, spíše ano 13% respondentů, ano 67% respondentů.**

Tříděním druhého stupně jsme došli k následujícímu výsledku důvody k pomoci – „**protože dělám totéž, co dělali moji rodiče pro mne**“:

- **rodiče** v případě důvodů k poskytnutí pomoci, jakým byl uveden, „**protože dělám totéž co dělali rodiče pro mne**“ ve svých odpovědích uvedlo jako **ano 61% respondentů, částečně ano 24% respondentů, vůbec ne 15% respondentů,**

- děti v případě důvodů k poskytnutí pomoci, jakým byl uveden, „**protože dělám co totéž co dělali rodiče pro mne,**“ ve svých odpovědích uvedlo jako **ano 80% respondentů, částečně ano 14% respondentů, ne 6% respondentů.**

Komentář k otázkám č. 15e) a 23 e): Důvody k pomoci – protože dělám totéž, co dělali moji rodiče pro mne. Jsou to děti, které dle výsledků dotazníkového šetření měli pocit a potřebu splatit dluh a to ve větší míře, než jejich rodiče. U rodičů je pocit dluhu menší a odpovědi vůbec ne se odlišují od svých dětí v tom, že nedělají pro své děti to, co pro ně udělali jejich rodiče.

### Důvody k pomoci – protože si chci udržet dobrý vztah se svými dětmi/rodiči

Jednotlivé důvody a nakolik se respondent s tímto důvodem ztotožňuje, uvádí následující tabulka.

Tabulka č. 19 – Důvody k pomoci (chci si udržet dobrý vztah s dětmi/rodiči)

Důvody k pomoci - protože si chci udržet dobrý vztah se svými dětmi (se svými rodiči)	Pomoc rodičů dětem (otázka č. 15f)		Pomoc dětí rodičům (otázka č. 23f)	
	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)	Absolutní četnost
vůbec ne	8%	7	11%	9
spíš ne	2%	2	7%	6
částečně ano	12%	11	<b>18%</b>	15
spíš ano	<b>17%</b>	16	16%	13
ano	<b>61%</b>	56	<b>48%</b>	40
Celkem	100%	92	100%	83

Zdroj: vlastní výzkum

Na dotaz, jaké mají respondenti důvody k pomoci, uvedené v dotazníku, příloha PI otázka číslo 15 odpověď písmeno f) (pomoc rodičů dětem) a otázka číslo 23 odpověď písmeno f) (pomoc dětí rodičům), které jsou – „**protože si chci udržet dobrý vztah,**“ uvádíme následující:

Vyhodnocení otázek č. 15f) a 23 f): Respondenti (pomoc rodičů dětem) v případě důvodů k pomoci – „**protože si chci udržet dobrý vztah**“ ve svých odpovědích jako: **vůbec ne** uvádělo **8% respondentů, spíše ne 2% respondentů, částečně ano 12% respondentů, spíš ano 17% respondentů, ano 61% respondentů.**

Respondenti (pomoc dětí rodičům) v případě důvodů k pomoci – „**protože si chci udržet dobrý vztah**“ respondenti ve svých odpovědích uvedli: **vůbec ne 11% respondentů, spí-**

še ne 7% respondentů, částečně ano 18% respondentů, spíš ano 16% respondentů, ano 48% respondentů.

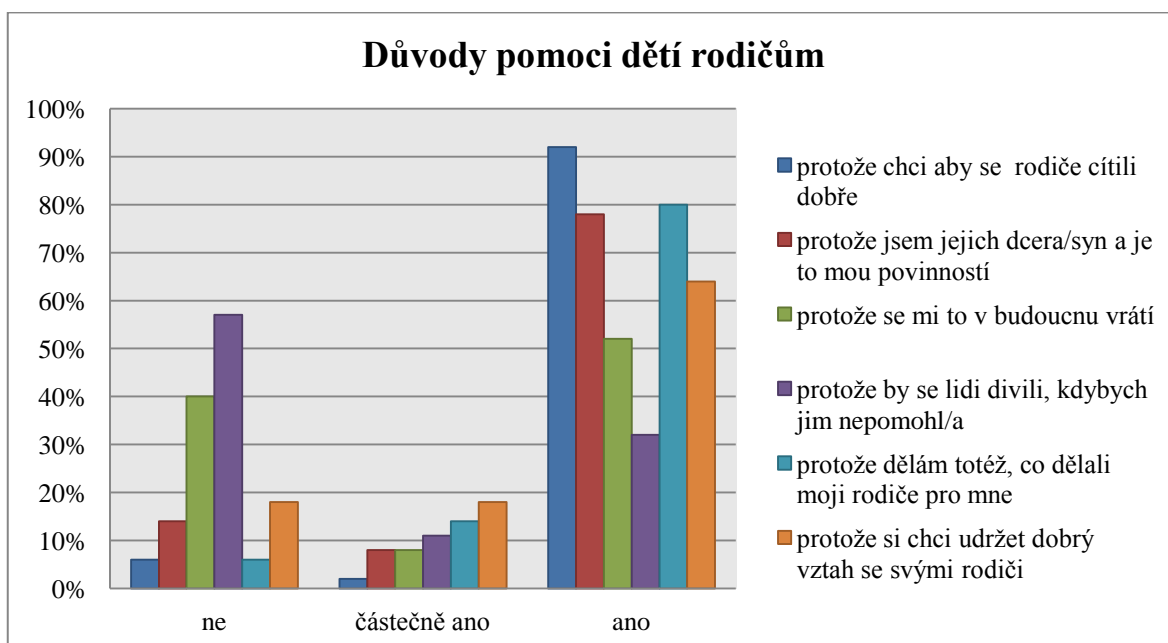
Tříděním druhého stupně jsme došli k následujícímu výsledku „důvody k pomoci - protože si chci udržet dobrý vztah se svými dětmi/se svými rodiči“ :

- **rodiče** v případě důvodů k poskytnutí pomoci, jakým byl uveden, „**protože si chci udržet dobrý vztah**“ ve svých odpovědích uvedlo jako **ano 78% respondentů, částečně ano 12% respondentů, vůbec ne 10% respondentů,**
- **děti** v případě důvodů k poskytnutí pomoci, jakým byl uveden, „**protože si chci udržet dobrý vztah**“, ve svých odpovědích uvedlo jako **ano 64% respondentů, částečně ano 18% respondentů, ne 18% respondentů.**

Komentář k otázkám č. 15f) a 23 f): Důvody k pomoci – protože si chci udržet dobrý vztah se svými dětmi/rodiči. Respondenti uváděli ve stejné míře, svoji potřebu udržet si dobrý vztah. Šetřením bylo zjištěno, že o něco více jsou to rodiče, kteří mají potřebu udržet si dobrý vztah se svými dětmi, než je tomu u dětí.

#### Důvody pomoci dětí rodičům – grafické vyhodnocení důvodů pomoci dětí rodičům

Graf č. 12 – Důvody pomoci dětí rodičům



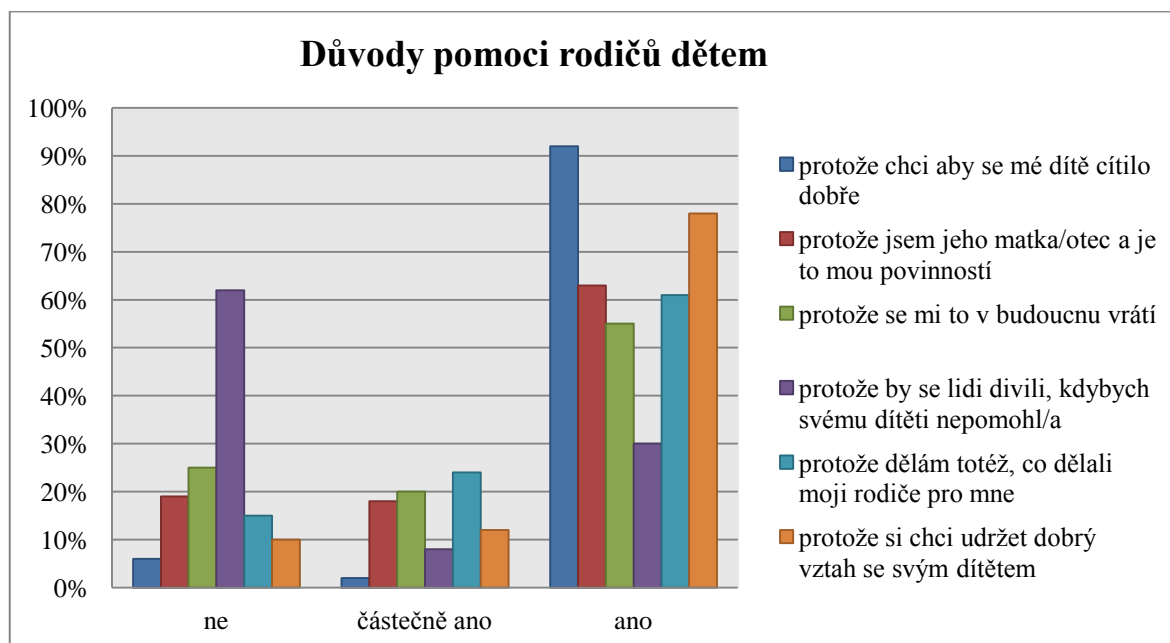
Zdroj: vlastní výzkum

**Vyhodnocení odpovědi na otázku č. 3:** Jaké mohou být nejčastější důvody mezigenerační pomoci v rodinách. Můžeme říci, že nejvíce respondentů odpovědělo ano na důvod, kte-

rým byla potřeba respondentů pocitu, aby se jejich rodiče cítili dobře, které se ukazuje jako druhý nejčastěji udávaný důvod, mohl v tom být zohledněn i fakt, že se rodiče snaží dělat pro své děti to, co pro ně udělali jejich rodiče. Dalším významným bodem byl i fakt, že jsou to děti respondentů a důvodem proč pomáhat byl to právě tento fakt. Jako v pořadí čtvrtým důvodem byla potřeba udržet dobrý vztah se svými rodiči. Fakt, že počítají s tím, že se jim to v budoucnu vrátí, patří mezi jednu z posledních nejčastěji kladně uváděných odpovědí a jako poslední je potřeba sociální kontroly, která pro respondenty v tomto výzkumu nemá pro respondenty až tak silný náboj. Dokonce je to jeden z nejméně udávaných důvodů pro důvod poskytování pomoci, v grafickém znázornění patří mezi nejvyšší hodnoty v případě varianty odpovědi jako ne.

### Důvody pomoci rodičů dětem – grafické vyhodnocení důvodů pomoci rodičů dětem

Graf č. 13 – Důvody pomoci rodičů dětem



Zdroj: vlastní výzkum

**Vyhodnocení odpovědi na otázku č. 3:** Jaké mohou být nejčastější důvody mezigenerační pomoci v rodinách: Můžeme říci, že v případě pomoci rodičů dětem patří mezi nejčastější odpovědi ano také, stejně jako u dětí důvod potřeby pocitu, že se jejich děti budou cítit dobře. U rodičů je u odpovědi ano jako druhou nejčastější odpovědí byl důvod potřeby dobrého vztahu se svým dítětem. Jako dalším důvod následoval pocit povinnosti, kterou rodiče vůči svým dětem pociťují na třetím místě. Fakt, že se o pomoc a podporu snaží, je v další položce dotazníku uveden důvod takový, že se i jim se dostávalo podpory od rodi-



čů, o kterou se nyní snaží i respondenti. To, že by se jim to mohlo v budoucnu vrátit je u respondentů na pátém místě v odpovědích ano. Poslední pomyslnou příčku odpovědí je odpověď ano a povinnost plynoucí ze sociální kontroly okolí. Která je jako poslední uvedena v odpovědích ano. A právě sociální kontrola není u respondentů rozhodující, což se ukazuje v odpovědích ne, kde dominuje tento druh odpovědi.

## 8 INTERPRETACE A DISKUZE

V diplomové práci jsme se zabývali problémem mezigenerační solidarity v rodinách. Zda existuje a která forma pomoci je nejčastější. Výzkumnou skupinou byla 110 respondentů ve věkovém rozpětí 40 až 75 a více let.

V části, která se věnuje pomoci rodičů dětem (dále už jen rodičů) tak nejčastějším druhem pomoci uváděli rodiče jako pomoc emocionální, pokud budeme sledovat graf č. 4, vidíme, že v odpovědích dále uvádí respondenti jako druhou nejčastěji poskytovanou pomoc svým dětem pomoc materiální. Nejméně se odpovědi respondentů objevují hodnoty u pomoci praktické. V druhé části výzkumu pomoci dětí svým rodičům, který je zachycen v grafu č. 5, jsme došli k závěru, že děti poskytují svým rodičům nejčastěji také pomoc emocionální, kterou uvedlo více respondentů oproti druhé pomoci praktické a jako poslední pomoci materiální. Položka „vůbec“ má jako nejčastější odpovědi respondentů (děti) hodnotu materiální, tedy děti svým rodičům poskytují pomoc materiální minimálně. Výsledky můžeme porovnat s I. Možným, (2004, s. 32) který taktéž uváděl jako nejčastěji poskytovanou pomoc ze strany dětí směrem k rodičům pomoc emocionální. Materiální pomoc respondenti (děti) uváděli jako méně frekventovanou než pomoc praktickou, kterou respondenti (děti) uváděli častěji.

Druhá část výzkumu se věnovala pocitu toho, jak na nás jednotlivě zátěž při poskytování pomoci působí. K pocitu vnímané zátěže obou skupin respondentů můžeme říct tolik. Rodiče poskytující pomoc svým dětem vnímají jako nejméně zatěžující pomoc praktickou, zátěž emocionální vnímají rodiče také jako minimální a materiální složka pomoci je o něco vyšší, ale i tak je pocit zatíženosti u rodičů minimální to nám ukazuje graf č. 6. Podíváme-li se na hodnoty v odpovědi „nezatěžuje“, jsou tyto na maximálních hodnotách. Výrazné hodnoty v odpovědích respondentů vidíme až u položky „nezatěžuje“, což nám dává oprávnění tvrdit, že rodiče pomoc dětem prakticky vůbec neobtěžuje. I když jsou to rodiče, kteří svým dětem dle jejich odpovědí poskytují více pomoci ať už je to po stránce praktické, emocionální nebo materiální. U dětí pomáhající svým rodičům můžeme říct, že v grafu č. 7 vidíme, na úrovni zátěže slova „zatěžuje“ poněkud vyšší hodnoty, než je tomu u rodičů. Děti pomoc rodičům je zatěžuje o něco více, i když jak vidíme, v předešlé části, poskytují děti všechny druhy podpory rodičům o něco méně než jejich rodiče. Lze si tento pocit větší zatíženosti u dětí vysvětlit i působením více faktorů na tyto respondenty. Tito respondenti jsou na vrcholu svých sil, na druhou stranu jejich stárnoucí rodiče tyto síly pomalu ztrácejí. Dalším faktorem můžou být i vlastní dospívající děti a jejich požadavky. Kumulo-

váním těchto úkolů na tuto generaci můžeme hovořit o „sendvičové konstelaci“ která může být důvodem pocitu větší zátěže našich respondentů. O tomto problému hovoří několik autorů například Vágnerová, 2007, Sýkorová, 2007. Na jedince tak mohou být kladeny nároky až ze tří stran; třetí stranou může být zaměstnání těchto respondentů, které klade další a mnohdy nelehkou zátěž. Tak lze vysvětlit větší pocit zatíženosti, při menší míře poskytování pomoci svým rodičům. Pokud se ještě ve výzkumu zaměříme na zátěž při poskytování emocionální pomoci, potom více děti zatěžuje ještě pomoc praktická, která je výrazná v Grafu č. 7 a je vnímána v hodnotách odpovědi „půl na půl“. U rodičů je pocit zátěž půl napůl vnímána jako největší zátěž pomoc materiální.

Třetím výzkumnou otázkou bylo zjištění důvodu poskytování pomoci, mezigenerační solidarity odpovědi jsou graficky zpracovány v grafu č. 8 a grafu č. 9. Důvody jsme se inspirovaly díky výzkumu I. Možného, 2004, který použil soubor odpovědí na postoj respondentů k motivaci pomoci dle Rossi and Rossi, 1991. V našem výzkumu nebyla použita celá baterie. Pro náš výzkum jsme použili šest z původně devíti škálové stupnice hodnot Rossiho. Rodiče uvádí graf č. 9, jako nejčastější důvody pomoci potřebu aby se jejich děti cítily dobře. Druhým nejčastějším důvodem pomoci rodičů dětem byl fakt, že si chtějí udržet dobrý vztah se svými dětmi. Je to i vývojově podmíněná potřeba, kdy dobré vztahy a potřeba pomoci je pro rodiče a starší generaci jednou z nejčastějších potřeb. V pořadí třetím důvodem byl fakt, že pocítují odpovědnost vůči svým dětem a také fakt, že dalším důvodem je pocit vděčnosti svým rodičům. Protože jako v pořadí čtvrtým důvodem je fakt, že stejně tak podporovali naše respondenty jejich vlastní rodiče. S tím, že doufají, že i jim se to v budoucnu také vrátí. Úplně posledním důvodem je důvod sociální kontroly od okolí. Tento fakt je uveden jako poslední důvod k pomoci svým dětem a jeho vysoké hodnoty v odpovědi „ne“ že důvodem pomoci není sociální kontrola okolí.

Tedy péče a pomoc svým dětem není věcí veřejnou a důvodem jsou tak daleko niternější záležitosti než kontrola okolí.

Pokud zvážíme odpovědi důvody pomoci dětí rodičům, které jsou zpracovány do grafu č. 9, tak respondenti děti uváděli také jako hlavní důvod pomoci potřebu, aby se jejich rodiče cítili dobře. Všechnu jejich péči chtějí vrátit svým rodičům, protože to byl druhý nejčastější důvod pomoci. Dalším důvodem dětí v pořadí třetím je povinnost vůči svým rodičům jako jejich dcera/syn. V pořadí čtvrtým důvodem k pomoci je důvod potřeby udržení si dobrého vztahu se svými rodiči s tím, že se jim to v budoucnu vrátí. Stejně jako jejich rodiče i děti nepocítují sociální kontrolu okolí jako nejdůležitější, na druhou stranu je míra

tohoto důvodu vyšší než u respondentů rodičů. Může to být způsobeno tím, že mladší generace, zvláště v její první části námi uvedeného věkového období, je po stránce vztahu s rodiči ještě na jiném vývojovém stupni a tento fakt se tak promítá do jejich odpovědí.

K věkovému rozvrstvení respondentů musíme říci, že se nám nepodařilo získat větší množství respondentů v nejstarším věkovém období. Pravděpodobně by zátěž a množství poskytované pomoci bylo v daleko větší míře, než je tomu v tomto výzkumu.

## 9 ZÁVĚR

Mezigenerační solidarita v současných českých rodinách byla tématem této diplomové práce, protože jak už jsme zjistili, je toto téma v posledních letech velice diskutováno, a je mu českou akademickou společností věnována velká pozornost. Dalo by se říct, že toto téma patří od padesátých let do hledáčku akademiků celého světa. Důvodem je stále se snižující porodnost, která prakticky již stabilně klesá a v roce 1999 bylo dokonce rokem se statisticky nejnižší porodností v české republice. Dále se penzijnímu věku přibližují silné ročníky narozené ve čtyřicátých letech a na počátku padesátých let a naše populace tak rychle stárne. Snažili jsme se tak, alespoň částečně popsat naše prostředí tak, abychom alespoň částečně zjistili jak na tom naše společnost s mezigenerační solidaritou je a v budoucnu bude.

V teoretické části diplomové práce jsme se na základě studia odborné literatury pokusili popsat a vymezit rodinu, popsat její funkce a také popsat současnou rodinu se všemi jejími problémy, které současná doba přináší. Vymezili jsme pojem generace a vztahy v rodině a také jsme pokusili popsat pojem solidarita a jaká může existovat forma solidarity v rodinách. Ve výzkumné části jsme se pokusili nastínit současný stav v rodinách a jejich vzájemnou schopnost si pomoci a být si oporou.

Vzhledem k našim zkušenostem s pomocí a podporou rodin nám bylo téma mezigenerační solidarity blízké a oslovilo nás. Výzkumy ukazují, že téměř osm lidí z desíti má přání dožít svůj život v domácím prostředí, není to ale vždy pro rodinu jednoduchá záležitost. Domácí prostředí a každodenní styk patří pro staršího člověka nenahraditelnou úlohu v emocionální a sociální a psychologické podpoře staršího člověka umožňuje mu dožít se tak delšího a šťastnějšího prožití každodenního života. Jak takovouto situaci skloubit v životě člověka, který pečuje o sebe, má povětšinou i své děti, kterým chce pomoci a sám již začíná pociťovat také projevy stárnutí, je velice těžké. Diplomová práce se tak pokusila být sondou do každodenního života a pokusila se odpovědět na takové otázky, jakými bezesporu je zda jsme připraveni pomoci sobě a svému okolí v případě problémů, které můžou v životě každého z nás nastat.

## SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1]BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Teórie sociálnej pedagogiky: edukačné, sociálne a komunikačné aspekty*. 1. Vyd. Bratislava: Slovenská pedagogická spoločnosť Slovenskej akadémie vied, 2011, 182 s. ISBN 978-80-970675-0-2.
- [2]BALCAR, Karel. *Úvod do studia psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, 231 s.
- [3]BENGTSON, Vern L., ROBERTS, Robert L. R. Intergenerational Solidarity in Aging Familie: An Example of Formal Theory Construction. *Journal of Marriage and Family*. 1991, roč. 53, č. 4, s. 856-870. in Sýkorová
- [4]BRNULA, Peter a Vasko KUSIN. *Fenomén pomoci v sociálnom myslení*. 1. Vyd. Bratislava: IRIS, 2013, 161 s. ISBN 978-80-89238-81-1 [4].
- [5]GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999, 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
- [6]GRECMANOVÁ, Helena. *Obecná pedagogika II*. Vyd. 1. Olomouc: Hanex, 1998, 192 s. ISBN 808578324x.
- [7]HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ-CÍSAŘOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 774 s. ISBN 978-80-7367-569-1.
- [8]HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.
- [9]HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Sociální gerontologie aneb senioři mezi námi*. Vyd. 1. Praha: Galén, 2012, 194 s. ISBN 978-80-7262-900-8.
- [10]HAVLÍKOVÁ, Jana. *Mezigenerční vzájemná výpomoc v českých rodinách vyššího věku a její srovnání s vybranými evropskými zeměmi* Sociální pedagogika. 2012, 172 (4), s. 102 – 113, ISSN 1805-885X. Dostupné z: [http://www.socialniprace.cz/soubory/cas\\_vol12\\_iss4-150122121121.pdf](http://www.socialniprace.cz/soubory/cas_vol12_iss4-150122121121.pdf).
- [11]HROZENSKÁ, Martina. *Sociální péče o seniory*. Vydání 1., Praha: Grada Publishing, a.s., 2013, s.192 ISBN 978-80-247-4139-0.
- [12]CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [13]JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013, 316 s. ISBN 978-80-7419-117-6.

- [14] KALIBOVÁ, Květa, PAVLÍK, Zdeněk, VODÁKOVÁ, Alena. Demografie nejen pro demografy. Vyd. 3. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 238 s. ISBN 978-80-7419-012-4.
- [15] KELLER, Jan. *Dějiny klasické sociologie*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, 529 s. ISBN 80-86429-52-0.
- [26] KELLER, Jan: Mezigenerační solidarita a krize systémů, in SýkorováD., ChytilO: Autonomie ve stáří, strategie jejího zachování, Ostrava, Albert 2004, str. 39-46
- [17] KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, 158 s. ISBN 80-86429-41-5.
- [18] KORŠŇÁKOVÁ, Paulína a kol. *Pedagogika. SK*, Slovenský časopis pre pedagogické vedy Ročník 4, 2013, Slovenská pedagogická spoločnosti pri SAV, ISSN 1338-0982.
- [19] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. 2008, s. 216 ISBN 978-80-7367-383-3.
- [20] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [21] KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie vděčnosti a nevděčnosti: [kudy vede cesta k přátelství?]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 117 s. ISBN 978-80-247-1838-5.
- [22] MASARÍKOVÁ, H. a kol. *Vlastní cestou. Životní dráhy v pozdně moderní společnosti*. Vyd. 1. Praha: Slon 2014, s. 348. ISBN 978-80-7414-178-7.
- [23] MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 183 s. ISBN 978-80-7367-310-9.
- [24] MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 250 s. ISBN 8086429059.
- [25] MOŽNÝ, Ivo a kol. *Mezigenerační solidarita výzkumná zpráva z mezinárodního srovnávacího výzkumu „Hodnota dětí a mezigenerační solidarita“*. VÚPSV Praha výzkumné centrum Brno, 2004, 135 s.
- [26] MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. Upr. Vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.
- [27] NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie osobnosti*. Praha: Management Press, 1993, 232 s. ISBN 8085603349.

- [28] NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1996, 270 s. ISBN 80-200-05927.
- [29] NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Academie, 1999, 287 s. ISBN 80-200-0690-7-
- [30] NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 123 s. ISBN 978-80-247-2075-3.
- [31] ONDREJKOVIČ, Peter. *Socializácia v sociológii výchovy*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 2004, 197 s. ISBN 80-224-0781-x.
- [32] ONDREJKOVIČ, Peter. *Medzigeneračné vzťahy v optice sociologickej teorie*, Sociální pedagogika/social education 2013, r.č 1, č. 1 str. 47-62, ISSN 1805-8825. 2x ročně
- [33] PAVLÍK, Zdeněk, RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka a ŠUBRTOVÁ Alena: *Základy demografie*, Praha: Academia 1986, 728 s. ISBN 21-075-86.
- [34] PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, 294 s. ISBN 80-7239-039-2.
- [35] PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 203 s. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [36] RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 265 s. ISBN 8086429016.
- [37] ROUBÍČEK, Vladimír. *Úvod do demografie* Vyd. 1. Praha: Codex Bohemia, s.r.o., 352 s. ISBN 80-85963-43-4.
- [38] RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka a Věra KUCHAROVÁ. *Rodina, partnerství a demografické stárnutí*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2008, 169 s. ISBN 978-80-86561-52-3
- [39] ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 s. ISBN 80-85931-48-6.
- [40] SINGLI, Francois de, *Sociologie současné rodiny*. Praha, portál 1999, 127 s. ISBN 80-7178-249-1.
- [41] SÝKOROVÁ, Dana. *Rodina staršího středního věku v systému příbuzenské pomoci a podpory. Konceptuální rámce intergenerační rodinné solidarity s hlavním zřetelem na anglosaskou sociologickou produkci*. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 1996 s. 51-66 (2) ISSN 0038-0288. Dostupné z:



[http://sreview.soc.cas.cz/uploads/62425661610933b3fb66b63fdd763a8b853ca579\\_312\\_051SYKOR.pdf](http://sreview.soc.cas.cz/uploads/62425661610933b3fb66b63fdd763a8b853ca579_312_051SYKOR.pdf).

- [42] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [43] VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Hodnoty a postoje v ČR 1991-2008: (pramenná publikace European Values Stu1. vyd.* Brno: Masarykova univerzita, 2009, 324, [40] s. ISBN 978-80-210-4952-9.
- [44] VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Stáří ve městě, město v životě seniorů*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013, 371 s. ISBN 978-80-7419-141-1-.
- [45] VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie. 2., přeprac. a rozš. vyd.* Praha: Grada, 2008, 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

**SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ**

[http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press\\_releases/09651\\_cs.htm](http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/09651_cs.htm)

<http://ivris.fss.muni.cz/workingpapers/index.php?page=cislawp&id=5>

<http://www.vupsv.cz/index.php?p=publications&site=default&kateg=vuposv&prac>

<http://socstudia.fss.muni.cz/?q=content/v%C3%BDzva-st%C3%A1rnout-aktivn%C4%9B>

<http://ivris.fss.muni.cz/workingpapers/index.php?page=cislawp&id=5>

<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2006072201>

<http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/105-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-2-2009/1877>

<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=317&lst=>

<http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/1419-09->

<http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/1417-11>

[http://search.proquest.com.proxy.k.utb.cz/docview/1022039612/7F34E11713DE49CAPQ/6?accountid=15518.](http://search.proquest.com.proxy.k.utb.cz/docview/1022039612/7F34E11713DE49CAPQ/6?accountid=15518)

<http://www.pecujdoma.cz/legislativa/dokumenty/mezigeneracni-solidarita-jako-odpoved-na-starnuti/>

**SEZNAM GRAFŮ**

<i>Graf č. 1- Věk respondentů</i> .....	46
<i>Graf č. 2 – Pohlaví respondentů</i> .....	47
<i>Graf č. 3- Rodinný stav respondentů</i> .....	48
<i>Graf č. 4 – Vzdělání respondentů</i> .....	49
<i>Graf č. 5 – Bydlení respondentů</i> .....	50
<i>Graf č. 6 – Lokalita bydlení respondentů</i> .....	51
<i>Graf č. 7 – Počet dětí</i> .....	52
<i>Graf č. 8 – Pomoc rodičů dětem</i> .....	64
<i>Graf č. 9 – Pomoc dětí rodičům</i> .....	65
<i>Graf č. 10 – Pociťovaná zátěž rodičů</i> .....	70
<i>Graf č. 11 – Pociťovaná zátěž dětí</i> .....	71
<i>Graf č. 12 – Důvody pomoci dětí rodičům</i> .....	79
<i>Graf č. 13 – Důvody pomoci rodičů dětem</i> .....	80

## SEZNAM OBRÁZKŮ

*Obr. 1 Schéma rodiny T-core (Goldthorpe In Možný, 2002, s. 60, 2008)*

**SEZNAM TABULEK**

<i>Tabulka č. 1 – Praktická pomoc (péče o vnoučata)</i> .....	54
<i>Tabulka č. 2 – Praktická pomoc (úklid domácnosti)</i> .....	55
<i>Tabulka č. 3 – Praktická pomoc (vyřizování schůzek na úřadech, u lékaře)</i> .....	56
<i>Tabulka č. 4 – Emocionální podpora (sdílení starostí)</i> .....	57
<i>Tabulka č. 5 – Emocionální podpora (hovory)</i> .....	58
<i>Tabulka č. 6 – Emocionální podpora (rady)</i> .....	59
<i>Tabulka č. 7 – Materiální pomoc (nákupy)</i> .....	60
<i>Tabulka č. 8 – Materiální pomoc (splácení poplatků)</i> .....	61
<i>Tabulka č. 9 – Materiální pomoc (nákupy drobných dárků)</i> .....	62
<i>Tabulka č. 10 – Materiální pomoc (finanční pomoc)</i> .....	63
<i>Tabulka č. 11 – Pociťovaná zátěž u praktické pomoci</i> .....	66
<i>Tabulka č. 12 – Pociťovaná zátěž u emocionální pomoci</i> .....	68
<i>Tabulka č. 13 – Pociťovaná zátěž u materiální pomoci</i> .....	69
<i>Tabulka č. 14 – Důvody k pomoci (chci, aby se mé dítě/ rodič cítili dobře)</i> .....	72
<i>Tabulka č. 15 – Důvody k pomoci (je to moje povinnost)</i> .....	73
<i>Tabulka č. 16 – Důvody k pomoci (v budoucnu se mi to vrátí)</i> .....	74
<i>Tabulka č. 17 – Důvody k pomoci (lidé by se divili, kdybych nepomohl/a)</i> .....	76
<i>Tabulka č. 18 – Důvody k pomoci (dělám totéž co dělali moji rodiče pro mne)</i> .....	77
<i>Tabulka č. 19 – Důvody k pomoci (chci si udržet dobrý vztah s dětmi/ rodiči)</i> .....	78



## PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den.

Jsem studentkou magisterského studia oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, píši diplomovou práci na téma Mezigenerační solidarita v rodinách. Ráda bych Vás tímto požádala o pár minut Vašeho času na vyplnění následujícího dotazníku. Odpovědi zakřížkujte podle pravdy nebo podle toho co se hodí nejvíce. U některých otázek je potřeba odpovědět na všechny možnosti, které jsou v otázce, tedy respondent odpovídá na všechny řádky v otázce. Pomoc není adresovaná jen jedné osobě, ale celkově rodičům/rodičům manžela(ky)/partnera(ky) a obecně Vaším dětem.

Děkuji Bc. Gabriela Adamová

### DOTAZNÍK MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITA

1. Věk \_\_\_\_\_

2. Pohlaví :

- muž
- žena

3. Váš rodinný stav:

- vdaná/ženatý
- žiji v partnerském vztahu
- vdovec/vdova
- žiji sám/sama bez partnera/partnerky

4. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- základní
- vyučen (bez maturity)
- vyučen (s maturitou)
- středoškolské
- vysokoškolské

5. Uveďte prosím, zda bydlíte v:  
(VYBERTE JEDNU MOŽNOST)

- rodinný dům
- byt
- domov pro seniory

6. Uveďte, zda bydlíte...

- na vesnici
- ve městě

**POKUD NEMÁTE DĚTI, NEBO JSOU VAŠE DĚTI ŽÁKY ZÁKLADNÍ ŠKOLY, NEBO SE VAŠE DĚTI SOUSTAVNĚ PŘIPRAVUJÍ NA POVOLÁNÍ, ALE VAŠI RODIČE ŽIJÍ, POKRAČUJTE PROSÍM V DOTAZNÍKU AŽ OD OTÁZKY ČÍSLO 16 (strana 3).**

7. Kolik máte dětí? \_\_\_\_\_

8. Žijete se svými dětmi v jedné domácnosti?

(VYBERTE JEDNU MOŽNOST)

- a) ano
- b) ne

9. Jak často podporujete své děti v současnosti?

(VYBERTE JEDNU MOŽNOST V KAŽDÉM ŘÁDKU)

	velmi často/	často / občas/	jen výjimečně /vůbec
a) péče o vnoučata (hlídání, vodění do školky, školy)	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .
b) úklid v domácnosti, pomoc s vařením	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .
c) vyřizování pochůzek na úřadech, u lékaře	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .

10. Jak Vás celkově tato pomoc uvedená v otázce č. 9 zatěžuje?

(UVEĎTE JEDNU MOŽNOST)

- velmi mne zatěžuje
- zatěžuje mne
- zatěžuje mne tak půl napůl
- nezatěžuje mne
- vůbec mne nezatěžuje

11. Jak často pomáháte svým dětem s níže uvedenou pomocí?

(VYBERTE JEDNU MOŽNOST V KAŽDÉM ŘÁDKU)

	velmi často/	často / občas/	jen výjimečně /vůbec
a) sdílejte se svými dětmi jejich problémy, starosti	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .
b) mluvíte se svými dětmi o tom, co je trápí, z čeho mají strach	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .
c) radíte svým dětem	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .

12. Jak Vás celkově tato psychická pomoc uvedená v otázce č. 11 zatěžuje?

(UVEĎTE JEDNU MOŽNOST)

- velmi mne zatěžuje
- zatěžuje mne
- zatěžuje mne tak půl napůl
- nezatěžuje mne
- vůbec mne nezatěžuje

13. Jak často pomáháte svým dětem s níže uvedenou pomocí?

(VYBERTE JEDNU MOŽNOST V KAŽDÉM ŘÁDKU)

	velmi často/	často / občas/	jen výjimečně /vůbec
a) nákupy potravin, drogerie	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .
b) pomoc se splácením různých poplatků	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .
c) drobné dárky	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .
d) finanční výpomoc	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .	<input type="radio"/> . . . . .



**14. Jak Vás celkově tato finanční pomoc uvedená v otázce č. 13 zatěžuje?**

(UVEDTĚ JEDNU MOŽNOST)

- velmi mne zatěžuje
- zatěžuje mne
- zatěžuje mne tak půl napůl
- nezatěžuje mne
- vůbec mne nezatěžuje

**15. Jaké důvody Vás vedou k pomoci svým dětem?**

(VYBERTE JEDNU MOŽNOST V KAŽDÉM ŘÁDKU)

vůbec ne / spíš ne / částečně ano / spíš ano / ano

	vůbec ne	spíš ne	částečně ano	spíš ano	ano
a) protože chci, aby se mé dítě cítilo dobře	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
b) protože jsem jeho matka/otec a je to mou povinností	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
c) protože se mi to v budoucnosti vrátí	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
d) protože by se lidi divili, kdybych svému dítěti nepomohl/a	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
e) protože dělám totéž, co udělali moji rodiče pro mne	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
f) protože si chci udržet dobrý vztah se svým dítětem	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

**NYNÍ POZOR, POKUD VAŠI RODIČE JIŽ NEŽIJÍ, VÁŠ DOTAZÍK JE JIŽ U KONCE A JÁ VÁM DĚKUJI ZA VÁŠ ČAS.**

**OSTATNÍ RESPONDENTI, PROSÍM, POKRAČUJTE VE VYPLŇOVÁNÍ DOTAZNÍKU.**

**16. Žijete se svými rodiči/rodiči manžela, s rodiči partnera v jedné domácnosti?**

(VYBERTE JEDNU MOŽNOST)

- a) ano
- b) ne

**17. Jak často vy sám/sama, v současné době podporujete své rodiče, rodiče manžela/partnera po praktické stránce?**

(VYBERTE JEDNU MOŽNOST V KAŽDÉM ŘÁDKU)

velmi často / často / občas / jen výjimečně / vůbec

	velmi často	často	občas	jen výjimečně	vůbec
a) péče v nemoci	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
b) úklid v domácnosti, pomoc s vařením	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
c) návštěva, doprovod k lékaři, na úřad	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

**18. Jak často Vás tato praktická pomoc uvedená v otázce č. 17 zatěžuje?**

(UVEDTĚ JEDNU MOŽNOST)

- velmi mne zatěžuje
- zatěžuje mne
- zatěžuje mne tak půl napůl
- nezatěžuje mne
- vůbec mne nezatěžuje

**19. Jak často vy sám/sama, v současné době podporujete své rodiče/rodiče manžela/partnera po psychické stránce?**

(VYBERTE JEDNU MOŽNOST V KAŽDÉM ŘÁDKU)	velmi často/	často /	občas/	jen výjimečně /	vůbec
a) sdílíte s nimi jejich problémy, starosti	0	1	2	3	4
b) mluvíte s nimi o tom, co je trápí, z čeho mají strach	0	1	2	3	4
c) radíte jim, poskytujete rady	0	1	2	3	4

**20. Jak Vás tato psychická pomoc uvedená v otázce č. 19 zatěžuje?**

(UVEĎTE JEDNU MOŽNOST)

- velmi mne zatěžuje
- zatěžuje mne
- zatěžuje mne tak půl napůl
- nezatěžuje mne
- vůbec mne nezatěžuje

**21. Jak často vy sám/sama, v současné době podporujete své rodiče/rodiče manžela/partnera po materiální a finanční stránce?**

(VYBERTE JEDNU MOŽNOST V KAŽDÉM ŘÁDKU)

(VYBERTE JEDNU MOŽNOST V KAŽDÉM ŘÁDKU)	velmi často/	často /	občas/	jen výjimečně /	vůbec
a) nákupy potravin, drogerie, léků	0	1	2	3	4
b) pomoc se splácením drobnějších poplatků	0	1	2	3	4
c) drobné dárky	0	1	2	3	4
d) finanční výpomoc	0	1	2	3	4

**22. Jak Vás tato materiální a finanční pomoc uvedená v otázce č. 21 zatěžuje?**

(UVEĎTE JEDNU MOŽNOST)

- velmi mne zatěžuje
- zatěžuje mne
- zatěžuje mne tak půl napůl
- nezatěžuje mne
- vůbec mne nezatěžuje

**23. Jaké důvody Vás vedou k pomoci svým rodičům/rodičům manžela/partnera?**

(VYBERTE JEDNU MOŽNOST V KAŽDÉM ŘÁDKU)

(VYBERTE JEDNU MOŽNOST V KAŽDÉM ŘÁDKU)	vůbec ne /	spíš ne /	částečně ano/	spíš ano /	ano
a) protože chci, aby se cítili dobře	0	1	2	3	4
b) protože jsem jejich dcera/syn a je to mou povinností	0	1	2	3	4
c) protože se mi to v budoucnosti oplatí	0	1	2	3	4
d) protože by se lidé divili, kdybych jim nepomohl/a	0	1	2	3	4
e) protože dělám totéž, co udělali moji rodiče pro mne	0	1	2	3	4
f) protože si chci udržet dobrý vztah s nimi rodiči	0	1	2	3	4

**DĚKUJI VÁM ZA VÁŠ ČAS**